תלמוד ירושלמי · מפרשים · מראה הפנים על תלמוד ירושלמי · סדר זרעים

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי שביעית

רבי משה מרגלית

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי שביעית

רבי משה מרגלית

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראה-הפנים-על-תלמוד-ירושלמי-שביעית/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 7
הלכה ג 8
הלכה ד 9
הלכה ה 9
הלכה ו 10
פרק ב 10
הלכה א 10
הלכה ב 11
הלכה ד 13
הלכה ה 16
הלכה ו 20
הלכה ז 21
פרק ג 21
הלכה א 21
הלכה ב 23
הלכה ג 23
הלכה ד 26
הלכה ה 27
הלכה ו 27
הלכה ז 29
פרק ד 32
הלכה א 32
הלכה ב 33
הלכה ג 34
הלכה ד 35
הלכה ו 37
הלכה ז 37
הלכה ח 38
פרק ה 39
הלכה א 39
הלכה ב 40
הלכה ג 47
הלכה ד 49
פרק ו 49
הלכה א 49
הלכה ב 55
הלכה ג 56
פרק ז 58
הלכה א 58
הלכה ב 64
פרק ח 69
הלכה א 69
הלכה ב 70
הלכה ג 72
הלכה ד 73
הלכה ה 74
הלכה ו 74
הלכה ז 74
הלכה ח 75
פרק ט 76
הלכה א 76
הלכה ג 82
הלכה ד 83
הלכה ה 85
הלכה ו 85
פרק י 86
הלכה א 86
הלכה ב 90
הלכה ג 92
הלכה ד 93

פרק א

הלכה א

עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית. כל זה הוא אליבא דר"ע דדריש בחריש ובקציר תשבות לאיסור תוספ' שביעית כדקאמר הכא בגמ' וכדגריס בהדיא בבבלי פ"ק דר"ה דר"ע הוא דדריש הכי וכן בריש מ"ק (דף ג) ולר' ישמעאל האי בחריש ובקציר תשבות בשבת הכתוב מדבר ולמעוטי קציר העומר שהיא מצווה ודוחה את השבת ואין תוספת שביעית אלא הל"מ ודוקא בזמן המקדש כמו שהבאתי בפנים ולפיכך נמנו על זה ר"ג וב"ד והתירו לתוספת שביעית בזמן הזה ויצא עוד לנו נ"מ בין דרשת ר"ע לדרשת ר' ישמעאל בשביעית גופה והיינו בחרישה ובשאר עבודת הארץ שאינן מפורשין בכתוב דלר"ע לוקין על החריש' בשביעית כדכתבו התוס' במו"ק שם וע"ש לפי תירוצם הב' שהוא העיקר ולר' ישמעאל אין לוקין וכבר ביארתי מזה לעיל בפ"ח דכלאים בהלכה א' וע"ש ד"ה בתר כל אלין קילוסייא וכו' שאמרתי דלפ"ז מבואר הוא מה שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' שמיטה כר' יוחנן דהאי תלמודא ולא כר' יוחנן דהבבלי דמ"ק כמבואר הכל שם וכן בפ"ז דסנהדרין בהלכה ה' ובסוף פ"ג דמכות בחיבורי שם. מיהו מה שכתבתי בפ"ז דסנהדרין בד"ה כלל בעשה ופרט בל"ת דמשמע מדברי הרמב"ם במ"ש שם בהלכה ד' דעל שאר עבודת הארץ מכין אותו מכת מרדות א"כ מדבריהם לגמרי הוא ואפי' עשה אין בו וכר' יוסי בהאי תלמודא שם וכן בפ"ח דכלאים וכן נראה עוד מדבריו במ"ש שם בהלכה י' ומפני מה התירו כל אלה וכו' והואיל ואיסור כל הדברים האלו וכיוצא בהם מדבריהם לא גזרו על אלו שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות ושתי תולדות שלהם כמו שבארנו וא"כ שאר עבודת הארץ חוץ מאותן ארבעה והן הזריעה והקצירה הזמירה והבצירה מדבריהם לגמרי הן אבל מ"מ כי דייקינן אשכחן דמוכח מדבריו דפסק כר' ירמיה שם דעל שאר עבודת הארץ עובר היא בעשה שהרי בריש פ"א שם כתב בזה הלשון מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת אילן בשנה שביעית שנא' ושבתה הארץ שבת לה' ונאמר בחריש ובקציר תשבות וכו' ולכאורה קשה הא דמייתי קרא דבחריש ובקציר דלא אתיא אלא כר"ע דקרא בשביעית משתעי וללמד על תוספת שביעית והא הוא פסק כר"ג וב"ד דס"ל כרבי ישמעאל דקרא בשבת בראשית משתעי כדמבואר מהא דפסק שם וכן מהא דפסק דאין לוקין על החריש' בשביעי' כדלעיל בהא בהא תליא ועוד דבהדיא פסק בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין כר' ישמעאל שכת' שם בהלכ' ו' מצותו להקצר בלילה בליל ט"ז בין בחול בין בשבת וזה מבואר הוא דכל היכא דתנינן דקצירת העומר דוחה שבת אליבא דר' ישמעאל הוא דס"ל דכולי'

קרא בשבת משתעי דאילו לר"ע אין לנו שתהא קצירתו דוחה שבת כ"א הקרבתו הואיל וזמנו קבוע וא"כ האיך הביא כאן קרא דבחריש ובקציר. אבל תוכן הדבר כך הוא דלא הביא האי קרא ללמוד ממנו העשה בשביעית אלא דהעשה נלמד מדכתיב ושבתה הארץ ומבחריש ובקציר דכתיב גבי שבת וכר' ישמעאל נלמד דכמו דשביתת שבת כל העבודות בכלל אף ושבתה דכתיב גבי שביעית כל העבודות בכלל ולעבור עליהן בעשה ומה שלמד שביעית משבת זהו לא מעצמו כ"א כך נדרש בת"כ פרשה בהר כשם שנאמר בשבת בראשית שבת לה' כך נאמר בשביעית שבת לה' שדך לא תזרע וגו' כל מלאכה שבשדך וכל מלאכה שבכרמך נמצינו למדין דמה שעובר בעשה על החרישה ועל שאר עבודת הארץ בשביעית זהו נלמד משבת וכר' ירמיה דהאי תלמוד' בכלאים שם וכר' בא דס"ל התם כותיה ומה שאין לוקין כ"א על הזריעה והקצירה והזמירה והבצירה כדכתב שם אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה וכו' זה נלמד ממה שאמרו בגמ' דמ"ק שם כן וכמסקנא דאתיא כר' יוחנן דהכא דבשיטת ר' ישמעאל היא וכר"ג וב"ד כמבואר לעיל ומ"ש מכין אותו מכת מרדות משום דאין כאן לאו מן התורה מפורש על שאר עבודת הארץ ואין הלאו כ"א מדבריהם ולא שייך הכא לומר דהואיל ובעשה היא מכין אותו עד שתצא נפשו כדאמרינן בפ' הכותב (דף פ"ו) דזהו דוקא בקום ועשה כמו דאמר התם שאומרין לו עשה סוכה ואינו עושה וכו' אבל הכא כיון שכבר עבר על העשה מה לעשות לו כ"א על לאו שהוא מדבריהם מכין אותו מכת מרדות לפי ראות עיני ב"ד וכמ"ש הריב"ש בתשובה סי' צ' וכן הוא בכל מקום שכבר עבר על העשה וביטלה ואין שם לאו מפורש בתורה ודבר זה מבואר הוא וכתבתי זה ג"כ בהשמטות דסנהדרין בחיבורי שם והשתא מ"ש בהלכה י' שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות וכו' היינו שאין בהן איסור לאו מן התורה כ"א מדבריהם אבל עשה דושבתה הארץ מיהת איכא על החרישה וכיוצא בה שהן מעבודות הארץ ותיקונה ולאפוקי דברים שאינן לתיקון עבודת הארץ או האילנות אלא שלא יפסידו והן הדברים דחשיב שם מהלכה ז' ואילך אותן התירו אפי' בשביעית וכן יש חילוק גם בדברים שאסורין באיסור לאו מדבריהם בשביעית לענין תוספת שביעית וכגון בחרישה דאסור בתוספת שביעית בזמן המקדש בין שאר דברים שהן לתיקון הארץ או האילנות כגון מסקל ומזבל וכיוצא בהן מה דמנה אותן שם בהלכה ה' דגם עליהם מכין מכת מרדות בלבד כמו החרישה ואפ"ה אינן אסורין בתוס' שביעית אפי' בזמן המקדש כדתנן לקמן בפ"ב במשנה ב' וכדכתב הוא ז"ל בפ"ג בהלכה ט' ועיין עוד מזה לקמן בפ"ב בהלכה ב':

מה ערב שבת בראשית את מותר לעשות מנאכה עד שתשקע החמה וכו'. זהו כר' יוחנן במ"ק אליבא דר"ג בדף ד' גמר שבת שבת משבת בראשית מה להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין וכו' וכתבו התוס' שם דמה דמפיק מקרא בפ' בתרא דיומא שצריך להוסיף מחול על הקדש בשבתות וביו"ט איכא למימר כיון דלא הוי אלא כל שהוא לא קחשיב וכ"כ פ"ק דר"ה (ד' ט) וכתבו עוד שם דלההיא דמו"ק ולהירושלמי דשביעית ליכא לר"ג תוספת כלל וסיימו אלא דלא קאי במסקנא הכי במו"ק וכו' וזהו לענין טעמא דר"ג במה שהתיר תוספת שביעית מיהו בתוספת שבת פלוגתא דרבוותא היא דבעל הלכות ושאר מפרשים ס"ל דתוספת שבת מדאורייתא אבל הרמב"ם ז"ל לא הזכיר מתוספת שבת בפ"ה מהל' שבת כ"א כתב שם לזמן בין השמשות משתשקע חמה כו' ובפ"א מהל' שביתת עשור בהלכה ו' כתב לתוספ' יוה"כ שהוא מן התורה וכ"כ הה"מ שם דלדעתו ז"ל ליכא לי' תוס' שבת דבר תורה ומ"ש שם דפסק כר"ע לגבי ר' ישמעאל היינו בדרשא דקרא ועניתם אבל בדרשא דבחריש ובקציר פשוט הוא דפסק כר' ישמעאל בהא משום דר"ג ובית דינו ס"ל כוותיה כמבואר בדיבור דלעיל אלא דאם כדבריו דהה"מ דר' ישמעאל ור"ע פליגי בדרשא דתוספת יוה"כ ולר"ע דיליף לי' לתוס' שביעית מבחריש וכו' ליכא ליה תוספת שבת ד"ת דלא דריש לרבות שבת וי"ט אלא מדרבנן בעלמא היא א"כ אמאי הביא הרמב"ם לדרשת ר' ישמעאל בתוספת יוה"כ שכתב שם לתוספת כניסתו ילפינן מדכתיב בתשעה לחודש בערב וביציאתו מדכתיב מערב עד ערב וזהו דרשת ר' ישמעאל לכך נראה דצ"ל דלענין כל האוכל ושותה בתשיעי וכו' מועניתם בתשעה דריש לה דהא לעיל כתיב בעשור לחודש ועניתם וגו' ומדכתיב בערב וכו' דרש לתוספת וכלומר דהשתא דכתיב בתשעה מאי בערב אלא לתוספת ולא היה גי' הרמב"ם בברייתא כמו שהיא לפנינו דמסיים אין לי אלא ביוה"כ שבתות וי"ט מנין וכו' ובת"כ גריס כמו כן בפ' אמור אבל בפסיקתא ראיתי שלא הביא הך ברייתא כ"א עד אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת"ל מערב עד ערב וכך היתה הגי' בגמ' שלפנינו והשתא פסק בכולא מילתא כר' ישמעאל ר"ל לענין תוספת יוה"כ ולענין דרשא דבחריש ומהטעם שנתבאר לעיל ומפרש הוא ז"ל דר' חייא בר רב מדפתי לא פליג אר' ישמעאל וכן ר"י לא פליג עליה אלא תרוייהו נפקא לן מהאי קרא אלא דאליבא דר"ע היא דאמרינן דס"ל דכולא קרא להך דר"ח בר רב הוא דאתא:

מכאן ואילך הוא מתיש את כחו. כדפרישי' דמשו"ה אסור אחר עצרת דהשתא מיחזי דלצורך שדהו הוא מתקן וכ"פ התוס' בפ"ק דר"ה (דף ט ע"ב) ד"ה מרכיב וכו' וע"ש שכתבו על זה ולפי טעם זה ניחא וכו' ועוד טפי ניחא הוא דלפי טעם זה אתיא אליבא

דהילכתא דאילו לטעם ר"ת שהביאו שם לעיל הא לא אתיא אלא אליבא דר"ע ואנן כותיה דר' ישמעאל קיי"ל בהא ועיין במה שנתבאר בריש פרקין ובדיבור שלאחריו ועיין עוד בפ' דלקמן בהלכה ו' ד"ה אין נוטעין וכו מה שית' שם בס"ד:

ולמה לא תניתה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה וכו'. התוס' בריש מו"ק (דף ג) כתבו ד"ה עד עצרת דהיינו יותר מדקאמרי ב"ש דבכל מקים ב"ש לחומרא וב"ה לקולא לבד מאותן דברים דקחשיב בעדיות והביא לזה התי"ט ובהדיא פריך הכא דאמאי לא קחשיב לה בעדיות אלמא דהש"ס מפרש דב"ש לקולא ומה דמשני משום שלפעמים בית שמאי לחומרא היינו כשאין הגשמים מצויין אבל מסתמא שיעורא דב"ש הוי טפי אלא דהואיל דמשכחת לה לפעמים דב"ש לחומרא הלכך לא קחשיב לה בעדיות:

הלכה ב

רב אמר בעשויין צובה. בבבלי פ' המוכר את הספינה (דף פג ע"ב) מוחלפת השיטה וגריס התם כיצד הן עומדין רב אמר כשורה ושמואל אמר כחצובה. מ"ד כשורה כ"ש כחצובה. ופי' רשב"ם ז"ל דכשהן כחצובה כקנקן שיש לו ג' רגלים אין הקרקע ראוי לחרישה ולא שיירה לעצמו ומסתמא מכר לו הקרקע שביניהן ומ"ד כחצובה אבל כשורה לא מ"ט משום דמיזדרע בינתייהו. ולפ"ז סוגיא דהכא מתפרשת כפשטא דר' יוסי בעי למימר דתמן אתאמרת פלוגתייהו כלומר גבי דין קניית קרקע אבל הכא בדינא דמתני' לא איתמר דלא שייכא פלוגתייהו לענין שחורשין כל בית סאה בשבילה דבין נטועין כשורה ובין נטועין כחצובה מהניא להו החרישה הסמוכה להן וקא"ל ר' יונה אפי' הכא שייכה פלוגתייהו ובקרובים זה לזה דמר סבר אם הן כשורה יכול הוא לחרוש בסמוך להן אבל אם הן כחצובה אין כל כך מקום לחרוש ביניהן ואם חורש חוצה להן נראה כחורש לצורך השדה וא"ל ר' מנא אם בקרובים והא תנינן כדי שיהא הבקר עובר בכליו ובתוספתא פ"ח היא שנויה כך אדינא דמתני' וכלו' ואם דבקרובין צריך עכ"פ שיהא ביניהן כדי שיעבור הבקר בכליו א"כ ראוי הוא לחרוש ביניהן ומ"ט דמ"ד בחצובה לא ומהדר ליה ר' יונה איתא חמי בתמיה התם טעמא אחרינא איכא דצריך שיהא כשיעור שהבקר עובר בכליו ביניהן מפני שבשעה שיש ביניהן כשיעור הזה השרשין מהלכין מן הצד ולא נגעי בהדדי אבל בפחות מיכן נגעי בהדדי ולמיעקר קיימי ולא מיקריא שדה אילן ומיהו פלוגתייהו שייכא שפיר אף הכא ובקרובים דמ"מ כשהן כחצובה אין דרך לחרוש ביניהן לפי שצריך להגביה בכל פעם המחרישה ואין יכול לחרוש בסמוך להן בבת אחת כמו שחורש בסמוך להן אם הן נטועין כשורה:

רבי אליעזר שאל מזו לזו שש עשרה ולצד עשרין וחמש. יש לפרש זה כעין שפירשו התוס' בשמעתתא דאילן דעולא בסוף פ' לא יחפור דמייתי התם להמתני' לפרש מילתיה דעולא וחשיב התם כמה עולה החשבון לאילן א' מג' אילנות לבית סאה וכתבו בד"ה ה"ג ר"ת וכו' דרך אחרת בהגה. או כעין זה שליש סאה הוי ששה עשר וב' שלישים על חמישים חתוך באמצע ושים זה על זה יהיה כ"ה על ל"ג ושליש וע"ש. וא"כ היינו צריכין לומר דהכא דקאמר מזו לזו וכו' ר"ל לכאו"א מהאילנות יהי' ט"ז ואותן ב' שלישים לא קחשיב. וזהו ברוחב. ולצד עשרין וחמש. היינו לכאן ולכאן וכדרך הנזכר ויש פנים לזה אלא דלשון מזו לזו דחוק קצת וכן האי ולצד וכו'. ולפי מה שפירשתי בפנים עיקר הספק הוא אם צריכין להיות נטוע באמצע. ואם אנו מפרשין כדרך הנזכר צריך עוד לדעת מה הוא הספק ומה הנ"מ אם תחשוב כך או כך והתם הוא דשייך שפיר כדי לתרץ מילתיה דעולא:

הלכה ג

כל אילניא עבדין שנה פרא שנה. יש לפרש דהאי כל לאו דוקא הוא דיש גם משאר מיני אילנות שעושין פירות בכל שנה ושנה אלא רוב מיני אילנות קאמר ולפ"ז נוכל לומר דר' חייא בר אדא מפרש לטעמא דשיעורו בתאנים משום חומרא היא דלכך אמרו שצריך שיהו מיני אילנות האלו שיעשו פירות בכל שנה ובתאנה דבהא התירו לחרוש כל הבית סאה בשבילן עד העצרת דהחרישה היא כדי שירדו הגשמים בתוך הקרקע ומהניא לפירות האילנות ולא בשביל השדה והיינו דאיכא נ"מ בין טעמא דר' חייא בר אדא ובין טעמא דסתמא דהש"ס ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה שתפס לטעמא דסתמא דהש"ס לעיקר ולפיכך סתם דבריו בזה בפ"ג מהל' שמיטה בהלכה ב' וכתב רואין אותן כאילו הן תאנים:

. ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים וכו'. כדפרישי' דרב ביבי וזעירא בר' חיננא תרוייהו אבבא דמג' ועד ט' קאי ופליגי אם צריך שיהו כל אילנות ראוין לעשות גם במג' ולמעלה ועד ט' כמו בשלשה או לא ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג שם בהל' ד' כרב ביבי משום דלישנא דמתני' דייק כותיה וכפי הנוסחא דהכא במתני' עד שיהו שלשה ומשלשה ועד תשעה דמדחלקן התנא לשתי בבות ש"מ דחלוקין במקצת הן דבשלשה צריך שיהו כולן ראוין לעשות ובמג' ולמעלה ועד ט' לא בעינן שיהו כולן ראויין לעשות ובלבד שלא יפחתו אלו הראויין לעשות מחשבון המשולשים והוא ככר של ששים מנה. והראב"ד ז"ל במשנה שם פירש דרב ביבי דאמר משולשים קאי אשלשה אילנות וזעירי דקאמר מתשעים קאי אתשעה וכו' ולפירושו איכא למידק דמאי האי דקאמר ר' ביבי שלא יפחות

מחשבון משולשים לא ה"ל למימר אלא ובלבד שיהו משולשים ואפשר דגי' אחרת היה לפניו ולגי' שלפנינו מוכרח הוא כדאמרן:

יצא קציר העומר שהיא מצוה. ומתני' דפ"י דמנחו' כר' ישמעאל הוא דאתיא ועיין במה שנתבאר בריש פרקין ועוד יתבאר אי"ה בסוף פ"ק דר"ה בהגיעי לשם ברחמי ובסייעתא דשמיא:

הלכה ד

אף אנן תנינן דרבא וכו'. כלומר מילתא דרביתא טפי מהא דקאמרת כדפרישית. והתי"ט כתב דהא דקאמר בירושלמי בהדיא עד ר"ה היינו לאחר תקנת ר"ג וב"ד. ולאו מילתא היא דא"כ מאי קמ"ל הא כבר תנינן בברייתא דלעיל והיא תוספתא דריש מכילתין דר"ג וב"ד התירו בעבודת הארץ עד ר"ה וכל האילנות שוין הן בזה"ז אלא האי ברייתא ודאי בזמן המקדש וקודם תקנת ר"ג וב"ד נשנית וס"ל דכך ניתנה הלכה שאם בקשו לחרוש יחרושו כדקאמר בהלכה דלקמן אבל אינו מוסכם כך לפסק הלכה כהאי ברייתא אלא כסתמא דמתני' לפי משנה הראשונה דקודם ר"ג וב"ד וגם להאי דתני ר"ח לענין צירוף לא נשנית כך בהתוספתא וכך היא שנויה שם בפ"ק ג' אילנות של ג' בנ"א והשדה של אחר אע"פ שבעל השדה חורש מפני צורך שדהו ה"ז מותר והרמב"ם ז"ל לא פסק אלא כסתמא דמתני' במ"ש שם בהלכה ב':

הלכה ה

היו עשויות שורה ומוקפות עטרה. הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה כתב שורה על קו אחת ומוקפות עטרה להיות כקשת מעגולה וכ"כ בחיבורו בפ"ג שם בהל' ו היו עשויות שורה אחת או מוקפות עטרה אין חורשין וכו' וכך הוא נראה דאילו לפי' הר"ש והר"ב והבאתי במתני' דעטרה הוא גדר קשה מאי מעכב הגדר סביב שלא יהי' נראה כאלו מלאה כרם אם הן מפוזרות בתוך בית סאה כדקאמר הכא בגמ' דהיינו טעמא דמפוזרות בעינן ומ"ש הראב"ד ז"ל בהשגה שם נראה לי מן הגמ' דאו מוקפות עשרה קתני במתני' נראה שלמד לומר כן מדקאמר בסוף הלכה בהא דמשני אליבא דשמואל תמן ע"י שהן מפוזרות בתוך בית סאה וכו' ודקדק הוא ז"ל דדוקא בתוך בית סאה ולאפוקי אם היו עשרה מוקפות ואין בתוך הבית סאה כלום דאז אין רואין כאילו היא מלאה כרם זהו דעתו ומיהו אין הכרח בשביל כך לשבש כל הנוסחאות של המשנה שלפנינו דודאי מפוזרות בעינן וכשהן מוקפות כעטרה וכנזכר ג"כ לאו מפוזרות הן ודע דלכל מה שנשנה בהתוספתא מענין נטיעה נראות כזקנה וכו' וכמו שהבאתי בפנים בהסוגיא נטיעה מעין עשר וכו' כל זה

לא הביא הרמב"ם כלל ואפשר דהואיל ומילתא דלא שכיחא היא ובלאו הכי לא נאמר כל זה אלא בזמן המקדש השמיטו הוא ז"ל:

ערבה הלכה למשה מסיני. בבבלי פרק לולב וערבה (דף מד) קאמר נמי ר' יוחנן דהלמ"מ היא ושקיל וטרי התם ומסיק אליבא דר' יוחנן דבמקדש הלמ"מ ובגבולין יסוד נביאים ובחיבורי פני המנורה הרחבתי בביאור הענין והסוגיא דהתם ובמה שהביאו התוס' שם ראיה לגי' ר"ח דילכון אמר דילהון היא ול"ג הוא ופי' דלכון שהוא רב כהנא מבבל אמר דילהון היא המנהג וע"ש וכבר זכרתי מזה בפ"ד דע"ז בהלכה א' ומה שכתוב בתוס' שם פרק אין מעמידין בירושלמי ט"ס הוא ואין כאן מקומו להאריך בזה:

הלכה ו

והן שיהו נטיעות רבות על הדלועין. למאי דמותיב ר' מנא מהתוספתא דקתני שלשה קשואין וכו' להא דבעי לפרש הרישא בדלעת יונית ממילא איתותב נמי להא דקאמר שיהו הנטיעות רבות על הדלועין דהא קתני ג' קשואין וג' דלועין וד' נטיעות ואין לומר דהנטיעות רובא דחד מינייהו כמ"ש בהגהת פי' הר"ש דקשואין ודלועין כחדא נינהו והוו להו נטיעות מיעוטא אלא דלא בעינן רבו הנטיעות ולפיכך סתם הרמב"ם וכתב שם כלישנא דמתני' והדלועין והנטיעות מצטרפין לבית סאה. וכן משמע נמי מהאי סתמא דתוספתא דפליגי על רשב"ג בהא דעשרה דלועין וזה כדמסיק הכא אליביה דבדלעת יוונית קאמר דהא קתני קשואין וכו' וד' נטיעות אלמא דלעולם נטיעות מיהת בעינן אלא דאינך מצטרפין בהדייהו ולפיכך חזר בו ממה שפסק בפי' המשנה הלכה כרשב"ג ופסק בחיבורו כהת"ק וכסתמא דהתוספתא:

פרק ב

הלכה א

רבי שמעון וראב"י אמרו דבר אחד. הרמב"ם ז"ל פסק שם בהלכה ז' כר"ש וכתב הכ"מ יש לתמוה למה פסק כיחידאה וכו' ויש לתמוה על תמיהתו וגודל בקיאותו דהא בש"ס דילן בפ' עגלה ערופה (דף מג) דמייתי להא דראב"י עם אינך מילי דקחשיב שם וכולן הלכות פסוקות הן וכמו דפסק הרמב"ם לכולן לכאו"א במקומו וא"כ גם דברי ר"ש מוסכמין הן להלכה וכבר זכרתי מסוגיא זו דסוטה לעיל בפ"ו דכלאים וע"ש במה שנתבאר בס"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

עד אימתי חורשין בשדה הלבן. אלא ר"מ שנייה מחלוקת וכו'. לפי ל' הב' שפירשתי בפנים דעל המתני' דריש מכילתין קאי והוא הנכון לפי גירסת הספר ברם כר"ש ד"ה עד עצרת כמבואר בפנים:

הלכה ב

מזבלין ומעדרין במקשאות ובמדלעות וכו'. משמע מהסוגיא דמזבלין ג"כ אמקשאות ומדלעות קאי דהא מביא ראיה מהתוספתא דקתני כל זמן שאת מותר לחרוש את מותר לזבל וכו' וכן מהא דר' יוסי מתני' אמרה כן וכו' והרמב"ם ז"ל בפ"ג בהל' ט' כתב אף בזמן המקדש מותר לסקל ולזבל השדות ולעדור המקשאות והמדלעות ובית השלחין עד ראש השנה וכו' ולכאורה התוספתא קשיתיה דהא קתני אם אין את מותר לחרוש אין את מותר לזבל והרי השדות אין את מותר לחרוש אלא עד הפסח בשדה לבן ובשדה האילן עד העצרת והש"ס למד מהאי תוספתא כדאיתא וכן צריך טעם אמאי השמיט היתר חרישה לבית השלחין עד ר"ה כדקתני בתוספתא כדפסק האי ש"ס כמבואר מהסוגיא ובש"ס דילן לא מצינו לא היתר ולא איסור בהדיא. והתי"ט אחר שהביא דעת הרמב"ם בענין היתר זיבול השדות והעידור במקשאות ובמדלעות דוקא כתב וא"ת ואמאי לא שרינן עידור בכל אילנות כמו זיבול בכל השדות והרי תרווייהו בשביעית עצמה מד"ס כמו שפסק הרמב"ם בריש הל' שמיטה דחרישה מד"ס י"ל דהחמירו בעידור וחרישה שהיא עבודה בגוף הקרקע עכ"ל ואין טעם זה מספיק למאי דמבואר מהתוספתא ומהאי ש"ס בהדיא לא לענין היתר זיבול השדות עד ר"ה ולא לענין איסור העידור והחרישה בבית השלחין כדאמרן. לכך נראה דעיקרן של הדברים כך הם דהא במה דהתירו ר"ג וב"ד לתוס' שביעית איכא תרי טעמי בהש"ס דילן בפ"ק דמו"ק (דף ד) דלר' יוחנן מדאורייתא בטיל להו דגמר שבת שבת וכו' ואתקיף התם רב אשי אהני סברא דלעיל ומסיק דה"ט דר"ג וב"ד כר' ישמעאל ס"ל דתוספת שביעית הילכתא גמירי לה וכי גמירי הילכתא בזמן שבית המקדש קיים וכו' כמו שהבאתי בריש מכילתין והאי תלמודא ס"ל כטעמא דר' יוחנן כדקאמר בפ' דלעיל בהלכה א' בשעה שאסרו למקרא סמכו ובשעה שהתירו למקרא סמכו וכו' והנ"מ בין הני טעמי מבואר הוא דלטעמיה דהאי תלמודא וכר' יוחנן א"כ אף בזמן המקדש הותר תוספת שביעית לגמרי וכל מה שאמרו במשנה הראשונה לא היה אלא מדבריהם דאע"ג דקאמר הכא בשעה שאסרו למקרא סמכו לא דלמדו לאיסור ממש דהרי יש מקרא לדרוש להיתר אלא דבמשנה הראשונה הכריעו לאיסור ובמשנה הראשונה הכריעו להיתר והיינו דקאמר סמכו ולכ"ע לא היתה הגזירה בתוספת שביעית כ"א מדבריהם וכיון שכן הוא הם אמרו והם אמרו וראו להתיר בזה עד ר"ה ובזה עד

הפסח ועד העצרת אבל למסקנת רב אשי דתוס' שביעית הילכתא גמירי לה בזמן המקדש וזהו עד ל' יום וחכמים הן שהוסיפו לאסור עד הפסח ועד העצרת בחרישה ועידור ומה שהיא מעבודות הארץ כעין ההיא דהלמ"מ בזמן המקדש שלא נאמרה אלא על עבודת הארץ ממש והשתא אין כאן קושיא כלל לא מהתוספתא ולא מהאי תלמודא דאזלו להאי שיטה דמעולם לא נאסרה תוספת שביעית כ"א מדבריהם והרמב"ם פסק כמסקנת רב אשי כמ"ש בריש פ"ג זהו עיקר טעמן של הדברים ועיין בריש מכילתין מה שביארתי עוד לכלל הדברים לדעת הרמב"ם בתוס' שביעית וכן בשביעית עצמה ולטעמן דיש מהדברים שנאסרו ויש מה שהותרו. והוספתי עוד לבאר שנראה מדעת הרמב"ם דאף שכתב כל העבודות שהן חוץ מארבע העבודות שהן בכתוב אינן אלא מד"ס בשביעית עצמה מיהו חזינן לדעתו שכתב דמ"ע לשבות בשביעית מכל העבודות כדדריש בת"כ בהדיא והבאתי שם ומה שתמצא בדבריו איסור הדברים האלו מדבריהם בשביעית היינו איסור לאו הוא מדבריהם ואין לוקין עליהן כ"א מכת מרדות מדרבנן אבל מ"מ מ"ע יש בשביעית לשבות מכל המלאכות שהן עבודת הארץ ממש והיינו שהביא בריש פ"א קרא דבחריש ובקציר תשבות כמבואר הכל שם. ומה שהתיר בהלכה ז' שם לעדור תחת הגפנים בשביעית כדאמרי' בהדיא במו"ק (דף ג ע"א) דמייתי ברייתא שדך לא תזרע וכו' מנין לניכוש ולעידור וכו' יכול לא יקשקש תחת הזיתים ולא יעדר תחת הגפנים וכו' וא"כ כי מסקינן התם מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא היינו לעידור וכיוצא בו בשדות ובשאר אילנות אבל בגפנים אף מדבריהם מותר וטעם לחילוק זה נלמד מהא דקאמר הכא לקמן בהלכה ד' גבי נטיעות דעביד ר' יודן עובדא משקה בסלא ועדר וכי מתכוין לעבודת הארץ ומפרש להא בנטיעות גפנים דלא מיחזי כמתכוין לעבודת הארץ. רבי אומר עד לפני ר"ה שלשה חדשים וכו'. לפי גי' זו הוי קשיא איפכא דא"כ אמאי קאמר כדי שיזרע אורז וישריש וכו' והלא בזמן ג' חדשים אף שארי זרעים יכולין להשריש ולחזור ולהשריש ושמא דה"ק שישריש ויעקור אותן ויחזר ויטע וישריש וזהו דוקא באורז אבל שארי מינים אינן נגמרים בזמן כזה ובתוספתא כתיבת יד אשר לפני כתוב בה עד לפני ר"ה שלשים יום וגי' זו יותר נוחה היא דמש"ה נקט אורז דוקא.

כאן בתלוש כאן במחובר. התי"ט הביא לזה לקמן בפ"ג משנה ז' וסיים וכתב ומן התימה בעיני שהרמב"ם בפ"ב שהעתיק למשנתנו דהכא ובפ"ג העתיק למשנה דפ' דלעיל ולא פירש דזו בתלוש וזו במחובר עכ"ל ואדמתמה על הרמב"ם הו"ל לתמוה על הש"ס מעיקרא דמאי פריך מפ"ג דאיירי בשביעית עצמה אמתני' דהכא דאיירי בתוספת שביעית דודאי אין לפרש דהכי פריך דתמן קתני דאף בשביעית עצמה מסקל והכא את

אמר הכין דמסקלין עד ר"ה בדוקא דהא פשיטא דליתא כלל וכלל דמאי פריך דהיא הנותנת דהכא מיירי בערב שביעית שאינו אלא משום תוספת מדבריהם הלכך קתני נמי מסקלין סתם ואפי' הנוגעות בארץ במשמע ותמן דאיירי בשביעית עצמה הלכך צריך להניח להנוגעות בארץ ועוד מאי האי דמשני כאן בתלוש וכו' דילמא תרוייהו הני מתני' בחדא גוונא הוא דאיירי וכאן בערב שביעית בדוקא וכאן בשביעית עצמה וא"כ הרי לפניך דא"א לפרש כלל וכלל כהאי פירושא והשתא תדע דכד ניחא לן לפרש להא ממילא ניחא לן פסק הרמב"ם וכמה שביארתי בפנים דעל כרחך לר' יהושע הוא דפריך ומשני הכי וכמבואר בהדיא מהסוגיא דר' יהושע פליג גם אארישא דהא קאמר סברין מימר דר"ש כר' יהושע בקירסום והרי רבי יהושע לא הזכיר מקירסום אלא ודאי דזירוד ופיסול דנקט מילתא בתרייתא הוא דנקט וה"ה לקמייתא וכדקאמר נמי למאי דס"ד דתרין תנאין אינין מסקלין וכו' וכן למאי דמסיק הוי תלתא תנאין אינון מסקלין וכו' אלמא דפשיטא ליה להש"ס דר' יהושע מתיר אף במסקלין בשביעית עצמה אבל להת"ק דהילכתא כותיה וכדפסק הרמב"ם שם כן מעיקרא לק"מ דבערב שביעית מסקלין אף להנוגעות בארץ ובשביעית הוא דתנן להאי מתני' דפ"ג ותו לא מידי. רבי יוחנן כהדא דתניי דבית רבי. והרמב"ם ז"ל בפ"ג בהלכה ט' וי' לא פסק כר' יוחנן אע"ג דבעלמא הילכתא כותיה לגבי ר"א מ"מ סתמא דמתני' וכמו ששנויה לפנינו בכל הנוסחאות מסייע לר"א ועיקרית היא ובפי' המשנה פסק הלכה כר' יהודה אבל בחיבורו חזר בו ופסק כהת"ק לחומרא וכהאי דר"א.

הלכה ד

אין נוטעין וכו' פחות משלשים יום לפני ר"ה. האי מתני' הובאה בפ"ק דר"ה (דף י' ע"ב) וגריס התם לת"ק דברי ר"א ואר"נ אמר רבה בר אבוה לדברי האומר שלשים צריך שלשים ושלשים ופירש"י ז"ל שלשים לקליטה ושלשים לתוספת שביעית ולדברי האומר שלשה צריך שלשה ושלשים ולדברי האומר שתי שבתות צריך שתי שבתות ושלשים ואחר זה נמשך הר"ב בפי' המשנה כאן והתוס' הקשו שם בשם ר"ת על פירש"י דלשון המשנה משמע דלא איירי אלא בקליטה ולא משום תוספת שביעית וכו' ופי' לדברי ר"נ דלענין ערלה קאמר דלדברי האומר שלשים לקליטה בשביעית צריך שלשים ושלשים לענין ערלה אבל לענין שביעית לא חיישינן אלא שלא תקלוט בשביעית עצמה וכו' וכלומר לענין ערלה שתהא חשובה שנה וכעין זה פי' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה ופסק הלכה לענין שנה כמ"ד שלשים יום בשנה חשוב שנה ולענין קליטה כר' יוסי ור"ש שתי שבתות דהכי איפסקא הילכתא בסוף פרק הערל וכך הם דבריו בחיבורו בפ"ט מהל' מעשר שני

ונטע רבעי לענין קליטה ולענין ערלה ובספ"ג מהלכות שמטה כתב לדינא דמתני' לענין איסור נטיעה סמוך לשביעית וז"ל אף בזה"ז אין נוטעין אילנות וכו' ערב שביעית אלא כדי שתקלוט הנטיעה ותשהא אחר הקליטה ל' יום קודם ר"ה של שביעית וסתם קליטה שתי שבתות ודבר זה אסור לעולם מפני מראית העין שמא יאמר הרואה בשביעית נטעו וכו' וא"כ מתני' לאו משום תוספת שביעית מיתפרשא שהרי אף בזה"ז דבטל דין דתוספת שביעית אף בחרישה. ואפ"ה נטיעה אסור בזמן המפורש וזה הטעם משום מראית העין למד מהש"ס דהכא וכדקאמר בהסוגיא בנטעו ומת בנו אסור לקיימו ואתיא כמ"ד מפני החשד וכן פסק הוא ז"ל בזה כהאי מ"ד ומשום דהכי אמרינן נמי בס"פ הנזקין שחשודין היו על השביעית ולפיכך הכריע כהאי מ"ד אבל הפירות מותרין כדקאמר הכא אין מוסיפין וכו' ומשו"ה נמי השמיט להא דקאמר בריש הסוגיא מתני' בסתם וכו' וכדפרישית דלמאי דמסקינן כמ"ד מפני החשד א"כ לעולם חשדא מיהת איכא כל שלא נטעו כזמן המפורש שיהא ניכר שלא ניטע נטיעה זו בשביעית ונמצינו למדין דלפי שיטתו ופירושו להמתני' וכדמוכח מהסוגי' ל"ק כלל לקושית התוספת שהקשו בר"ה לעיל בדף ט' ע"ב ד"ה ומותר לקיימן בשביעית וכו' ותימא דבפ"ק דשביעית תנן חורשין עד הפסח ועד העצרת וכיון דאפי' ליטע בתחלה שרי ל' יום לפני ר"ה אמאי אסור לחרוש לשתרי נמי לחרוש עד ל' יום לפני ר"ה ואור"ת דלא החמירו בנטיעה כמו בחרישה משום דאין תוספת שביעית דאורייתא אלא בחרישה דכתיב בחריש ובקציר תשבות וכו' וזה ודאי אינו עולה לפי שיטת הרמב"ם כמבואר בריש מכילתין ולעיל ד"ה מזבלין שהרי שיטת ר"ת אליבא דר"ע היא והרמב"ם פסק כר' ישמעאל וכמבואר טעמו שם וכתבו עוד ובירושלמי מפרש טעמא אחרינא בריש שביעית ולמה עד עצרת וכו' ולפי טעם זה ניחא וכו' ולשיטת הרמב"ם בלא"ה ניחא ול"ק כלל דבזה"ז חרישה מותרת עד ר"ה ואפ"ה נטיעה אסור משום דאית בה חשדא משביעית עצמה וזכרתי מזה לעיל בריש מכילתין ד"ה מיכן והילך וכו' ע"ש ובמה שכתב עוד הרמב"ם בפ"ט מנטע רבעי בענין הנטיעה קודם ר"ה לענין ערלה יתבאר לקמן בד"ה נראין הדברים:

בנו אסור לקיימו וכו'. כבר נתבאר בדיבור דלעיל לטעמא דהרמב"ם הכריע בסוף פ"ג מהל' שמיטה כהאי מ"ד ואע"ג דמסקינן בפ"ק דמו"ק (דף יג) גבי שדה שניטייבה בשביעית הטיבה ומת בנו זורעה התם ליכא אלא משום קנסא דהחרישה בשביעית לצורך מוצאי שביעית היא ולדידיה קנסו רבנן לברי' לא קנסו רבנן כדקאמר התם אבל הכא דאיכא טעמא מפני שהיו מזלזלין בשביעית כדאמרינן לעיל שחשודין היו על השביעית וכל זמן שהנטיעה קיימת איכא חשדא שנטעו בשביעית ותנן לקמן

בפ"ב דתרומות הנוטע בשביעית יעקור אבל החרישה אינה ניכרת לאחר זמן שנחרשה בשביעית ולית בה משום מראית העין כנטיעה וכ"פ הרמב"ם לשני דינים אלו בפ"א שם בהלכה י"ב וי"ג ע"ש:

תני הנוטע המבריך המרכיב וכו'. ברייתא זו הובאה בפ"ק דר"ה (דף ט') וכדמפרש נמי התם לטעמא דפירות הנטיעה שנטעה אסורין עד ט"ו בשבט ודוקא פירות נטיעה זו קאמר שם כמו שיתבאר בדיבור דלקמן ומה דקאמר ומותר לקיימן בשביעית פשוט הוא דהיינו דוקא אם נטע לפני ימי הקליטה מלבד הל' יום כדקאמר ר"נ לקמן וכפי פי' הרמב"ם להמתני' כמבואר לעיל ד"ה אין נוטעין אלא דלא נחית התנא בהאי ברייתא כ"א להשמיענו לדין הערלה ודין הפירות לפיכך נקט ל' יום:

נראין הדברים בשנטעו לפני ר"ה שלשים יום וכו'. הבעל המאור ז"ל כתב בפ"ק דר"ה על האי ברייתא דלעיל יש שטועין בפירוש שמועה זו לומר שאין פירות נטיעה אסורין עד ט"ו בשבט אלא בנוטע ל' יום לפני ר"ה בלבד אבל בנוטע לאחר ר"ה מיד או שנטע פחות מל' יום לפני ר"ה כל שנות הנטיעה כלות בר"ה ואין שנות הערלה והרבעי נמשכות עד ט"ו בשבט ודייקו מדקתני ופירות נטיעה זו ומדקאמר פעמים שברביעית פעמים שבחמישית ולדעתי כך הוא הדין לעולם והאי דקאמר פעמים לפי שהחנטה המצויה מר"ה עד ט"ו בשבט מילתא דלא שכיחא היא ובמקצת ממיני האילנות והאי דקאמר ופירות נטיעה זו כלומר שהנטיעה שגורמת לה לאיסור ערלה היא מושכתה משנה זו לשנה זו עד ט"ו בשבט וכן לרבעי ותו לא מידי וכן נראין הדברים מתוך התלמוד ירושלמי כפירשנו דגרסי' התם ר' אבא בר ממל אמר קומי ר"ז נראין הדברים בשנטען ל' יום לפני ר"ה אבל אם נטען פחות מל' יום לפני ר"ה את חמי שנה שלימה לא עלתה לו ותימר הכין א"ל כן הוא אפי' נטען פחות מל' יום קודם ר"ה יהא אסור מאי כדון א"ר מנא מכיון שעומד בתוך שנתו של אילן הוא משלים שנתו עכ"ל וכן העתיק שם הר"ן ז"ל וע"פ הדברים האלה כתב ופלוגתא היא בירושלמי וזהו מפני שראו הגי' דבפ"ק דר"ה שכתוב שם את חמי שנה שלימה לא עלתה לו וכו' ולא גרסי נמי בדבר ר"ז יהא אסור עד ל' יום לפני ר"ה כמו שכתוב לפנינו ותפסו זה לעיקר וא"כ משמע דר' בא ור"ז פליגי בה אבל האמת הוא דגי' דהכא היא העיקרית שנה שלימה עלתה ותימר הכין ושנה שלימה היינו שנים שלימות של ערלה מר"ה עד ר"ה ומתמה את חמי וכו' כלומר ומהיכי תיתי נאמר בכה"ג שיהא נמשך זמן איסור ערלה עד ט"ו בשבט והקשה לו ר"ז ואם כן הוא אף בשנטעו ל' יום לפני ר"ה נחמיר ונאמר דקרא קפיד אף בדאיכא ג' שנים מחמת הל' יום אפ"ה אסור עד ג' שנים שלימות ושואל והשתא ומאי כדון וקאמר ר' מנא טעמא דלא

מחמרינן מט"ו בשבט ואילך מכיון שעומד בתוך שנתו וכו' כמו שהסברתי בפנים וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מנטע רבעי בהלכה י"א וכך פי' ג"כ הראב"ד ז"ל בהשגה להך דהכא. וכוונת ההשגה כך היא דאף שכתב דבר זה הוציא מתוך הירושלמי וכו' וכפי הגי' דהכא ופירושה מ"מ משיג הוא ז"ל על מה שכתב הרמב"ם שם נטען בי"ו באב וכו' דלמה היה לו זה לא היה צריך לומר אלא סתם ואם נטען פחות מל' יום לפני ר"ה לא עלתה לו השנה והרי הוא ערלה שנת הי"א וי"ב וי"ג וכו' ולא יותר וזהו שסיים הראב"ד בדבריו עתה לזה הטעם דוקא בשנטע ל' יום לפני ר"ה מוסיפין לו עד שבט אבל פחות מל' יום הואיל ויש לה ג' שנים שלימות חוץ מקליטתה אין מוסיפין לה כלום אלא מראש תשרי לראש תשרי. וכלומר דאף אם נטעו בתחילת אלול או בכמה ימים בו כל שיש ג' שנים שלימות מר"ה עד ר"ה חוץ מימי קליטתה אין מוסיפין לה כלום. ולדעת הרמב"ם שכתב כן יש לומר דאגב השמיענו עוד דין א' דימי הקליטה והן י"ד יום צריכין שיהו שלימין מלבד אלו הל' יום ומלבד יום הנטיעה ולא אמרינן יום אחד עולה לכאן ולכאן כדאמרו בר"ה בדף י' יום שלשים עולה לכאן ולכאן דזהו אליבא דר"מ דוקא אמרו כן אבל לא קיי"ל הכי ולפיכך כתב אם נטע בט"ו באב הוא דמשכחת לה דעלתה לו שנה דאיכא ל' יום שלימין וימי הקליטה שלימין אבל לא בנטע בט"ז באב ומיהו לענין הדין דהיכא דאיכא ג' שנים שלימות מלבד ימי הקליטה בין הרמב"ם ובין הראב"ד שוין בזה דאין מוסיפין לה עד ט"ו בשבט וכדדייק נמי דקתני בברייתא ופירות נטיעה זו ופי' בעל המאור ז"ל בזה דחוק הוא מאוד:

הלכה ה

אמר ר' יוחנן מחג הסוכות. כדפרישית וזהו כר' יוחנן דבבלי פ"ק דר"ה (דף יב) אמר קרא מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות וכו' כמבואר בפנים ואקשי התם ר"ז לרב אסי ודילמא לא עייל כלל ואמר רחמנא תשמט ותיזיל עד חג הסוכות לא ס"ד דכתיב וחג האסיף בצאת השנה וכו' מאי אסיף קציר וקים להו לרבנן דכל תבואה שנקצרת בחג בידוע שהביא שליש לפני ר"ה וקרי לה בצאת השנה וכתבו התוס' מ"מ בהאי קרא לחודיה לא סגי אי לאו במועד בשנת השמטה בחג הסוכות. ודבריהם אינם מבוארין ולמאי דקאמר הכא ניחא דאי מקרא דבצאת השנה לחוד ה"א כי קושין דהכא דשליש הראשון לשעבר ומכאן ואילך מתעשר להבא ומקרא דבחג הסוכות שפיר ילפינן דכל שהביאה שליש בשביעית אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית בכל התבואה ואף במה שתביא לאחר ר"ה וה"ה לענין מעשרות ואי מהאי קרא לחוד הו"א כי קושין דהתם ודילמא לא עייל כלל וכו' הלכך איצטריך תרוייהו. והתם פריך ר"ח על דרשא דאסיף

קציר הוא וכו' ומסיק דמהאי קרא למדו כן דכתיב לשלש השנים אל תקרי לשלש אלא לשליש. ולפי דרשא זו מיתירצא נמי קושיא דהכא מעתה שליש הראשון לשעבר וכו' דמדכתיב ועשת את התבואה לשלש השנים שמעינן דכל התבואה אף שנגמרה בשנה הבאה הולכין בה אחר שנת שהביאה שליש הראשון. מיתיבין לחונה בר חייא והתני צובר את גרנו לתוכו וכו'. כדפרישית דהקושיא היא אמאי אזלי רבנן בהו בתר השרשה לגמרי וליעבד האי תקנתא לעולם כהאי דר"ש שזורי בתוספתא במקצת השרישו לפני ר"ה ומקצתן לאחר ר"ה וכהאי דאקשי אביי לרבה שם בדף י"ג ע"ב ויצבור את גורנו לתוכו ובמאי שהסברתי בפנים לפי המבואר בהתוספתא מתורצת קושית התוס' שם ר"ה ויצבור גורנו לתוכו דמאי משני ר"ש שזורי קאמרת ר"ש שזורי קסבר יש בילה וכו' הא אכתי תיקשי לר"ש דסבר יש בילה וקאזיל בתר השרשה וכו' משום דלר' יוסי בן כיפר שאמר להא משום ר"ש שזורי ל"ק דבזרעו לזרע מתחלה אין תקנה אחרת אלא שיצבור את גרנו לתוכו וכו' ומשום דקסבר יש בילה ובעל המאור ז"ל כתב שם בזה וז"ל ואי קשיא לך א"ה קשיא לר"ש שזורי הני כמאן שוינהו רבנן ומאי שנא דאזיל רבנך בתר השרשה י"ל ר"ש לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי בתר לקיטה אזילנא דהיינו גמר פרי וכך הוא הדין בשלקט מקצתו לפני ר"ה ומקצתו לאחר ר"ה שצובר גרנו בתוכו אלא לדידכו דאזליתו בתר השרשה ואמריתו שאם השריש מקצתו לפני ר"ה ומקצתו לאחר ר"ה אין תורמין ומעשרין מזה על זה והלא יש להם תקנה בצבירת גרנו לתוכו עכ"ל וקאמר עוד התם שמואל הלכה כהאי דר"ש שזורי ולא מטעמיה דקסבר יש בילה אלא לפי שהכל הולך אחר גמר הפרי והוה ליה כוליה משנה אחת וכדפרש"י ז"ל. ומשמע מיהת דלהאי טעמא דשמואל לא בעינן צובר את גרנו לתוכו ועוד דלרבנן דקסברי אין בילה ביבש וכן איפסקא הלכתא וכן מוכחא מסקנא דשמעתתא הכא בהאי תלמודא לעיל בפ"ה דדמאי בהלכה ה' דאין בלילה ביבש אלא ליין ושמן בלבד וע"ש וא"כ לא מהני הכא בלילה וזו היא קושית הראב"ד ז"ל בפ"א דמעשר שני בהלכה ח' שכתב הרמב"ם ז"ל האורז והדוחן וכו' וכן פול המצרי אע"פ שהשרישו קודם ר"ה אין הולכין בהן אלא אחר גמר פרי ומתעשרין להבא וצובר את גרנו לתוכו וכו' ואם הכל הולך אחר גמר הפרי א"צ לצבור את גרנו לתוכו דהא קיי"ל אין בילה אלא ליין ושמן ויתבאר מזה בהלכה דלקמן בשמעתתא דפול המצרי ועי' בד"ה תני שש מידות וכו' ושם תמצא מבואר כל דברי הרמב"ם מתוקנים וגם הסוגיא מתוקנת ולא כמה שרצה הראב"ד שם לומר דהכל משובש הוא ותראה כל החלוקי דינים של פול המצרי מבוארין הן א' לא' בס"ד:

כתיב שש שנים וכו'. האי דרשא היא דרשת הת"כ שהבאתי בפנים והתוס' שם ד"ה מתוך שעשוין פרכין וכו' מביאין לזה. וכל הטעמים שנאמרו כאן ליישב להא דחונה בר חייא או להטעמים אחרים פריכי הן מההיא דפול המצרי והתוס' שכתבו בד"ה ויצבור וקצת משמע בירושלמי דשביעית דשני מעשרות מעשר ע"י צבור גרנו וזהו כהאי דאמר בהתיבון קמייתי הרי פול המצרי וכו' ובהלכה דלקמן יתבאר הכל בס"ד:

תני שש מידות אמרו חכמים בפול המצרי. כדקחשיב ואזיל ברישא שתי מידות בשהביא שליש לפני ר"ה ובשלא הביא שליש לפני ר"ה דחלוקין הן זה מזה בדינן וזהו בשנלקט לפרי ר"ה ובמציעתא בשליקט לאחר ר"ה חלוק הוא בין מנע ממנו ג' מורביות ובין לא מנע ממנו ג' מורביות לענין שתהא מחשבת הזרע חלה על מחשבת הירק והרי כאן עוד שתי מידות ובשהביא שליש לפני ר"ה ובסופה בשלא הביא שליש עד לאחר ר"ה אין החילוק בין מנע ממנו ג' מורביות או לא אלא בין עשה כולו קצוצין גמורין לפני ר"ה ובין מקצתו עשה קצוצין גמורין ומקצתו לא עשה הרי כאן שש מדות וכמו שביארתי בפנים למילתא בטעמא לכל חילוקי דינים אלו. והרואה יראה כי דברי הרמב"ם בפ"א ממע"ש ונטע רבעי בהלכה י' הן הן ממש דברי הברייתא דהכא ולא כהכתוב בתוספתא אלא שדבריו סתומין ואינם מבוארים ומתוך הביאור שביארתי בפנים יתבאר לך ממילא דברי הרמב"ם שהן הדברים בעצמן ויוצלו וינוחו מנהמת גלי הראב"ד אשר כתב בהשגות ואמר כי הירושלמי משובש ואיך יהיו דבריו מתוקנים. והנה איננו משובש כ"א מתוקן הוא בטוב טעם לכל חלוקי הדינים שנאמרו בפול המצרי והגם שלפי מה שמבואר בפנים איננו מן הצורך להאריך עוד ולהשקיט תלונת הראב"ד עם כל זה ארמז עוד בתוספת ביאור במקצת ובתחלה צריך ליתן טעם למ"ש הרמב"ם שם לעיל בהלכה ח' האורז והדוחן וכו' וכבר זכרתי זה בד"ה מתיבין לחונה בר חייא וכו'. ובאמת קושית הראב"ד בכאן לכאורה קושיא היא דאם הרמב"ם פוסק כדשמואל דהתם דהלכה כר"ש שזורי ולא מטעמיה אלא משום דהכל הולך אחר גמר הפרי א"כ מה צורך לצבור גרנו לתוכו ועוד מה מועיל זה כיון דקיי"ל אין בילה ביבש אבל הנכון הוא דמ"ש הרמב"ם צובר גרנו לא משום דיש כאן מקצתן שלא השרישו עד לאחר ר"ה וכדי לערב עם אותן שהשרישו לפני ר"ה דמשו"ה ודאי אינו מן הצורך דהכל הולך אחר גמר הפרי אלא הטעם הוא כדי לעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו וזהו שכתב שם תורם ומעשר מן הכל כאחד שהכל אחר גמר הפרי ר"ל מחמת שצובר הגורן לתוכו אינו חושש לעשר מן הזרע והירק הכל כאחד דלזה מהני צבירת גורן ובעי צבירה כמו שהסברתי בפנים בהך רישא דהברייתא דקתני זרעו לזרע וירק או לזרע וחישב עליו לירק שזהו דין אחד וקאמר מעשר מזרעו על

ירקו והא לעיל אמרינן צובר את גרנו כדי שיעשר מזה על זה וביארתי דלעיל לא מיירי בהביא שליש לפני ר"ה וזרעו לזרע כמבואר בפנים וכך הם דברי הרמב"ם דעד כאן לא איירי מהבאת שליש לפני ר"ה עד לקמן בהלכה י' ולפיכך כתב כאן צובר את גרנו ולא מטעם בילה נגע בה אלא כדי שיעשר מן הזרע והירק הכל כאחד דבהא ודאי לא שייך משום טעמא דבילה אלא הטעם כדאמרן ומסיים שהכל הולך אחר גמר הפרי זהו ליתן טעם לאעפ"י שמקצתו השריש לפני ר"ה ומקצתו לאחר ר"ה דלא איכפת לן שהכל הולך אחר גמר הפרי והגמר הוא בשנה הבאה ובהכי מדוקדק לשונו דלגבי אורז ודוחן וכיוצא בהן כתב אע"פ שהשרישו קודם ר"ה אין הולכין בהן אלא אחר גמר הפרי ומתעשרין להבא ולא כתב שום תקנה אחרת במקצתן השרישו לפני ר"ה ומקצתן לאחר ר"ה משום דלעולם אזלינן בהו אחר גמר הפרי והיינו הך ואין צורך לתקנה אחרת בהן אבל בפול המצרי שיש שזורעין אותו לזרע בלבד ויש שזורעין אותו לירק בזה הוא דכתב צובר גרנו לתוכו משום כדי לעשר מזה על זה הכל כאחד וכתב בו מקצתו השריש לפני ר"ה וכו' לפי שהכל הולך אחר גמר הפרי וזה ברור בדבריו אלו. ועכשיו מה שהתלונן עוד הראב"ד בדיני דהברייתא וכתב כי אין התוספתא והירושלמי אצלנו מתוקנים כל צרכן וכו' ועל פול המצרי לא שמענו וכו' (והכ"מ כתב בזה ואע"פ שאמרו בתוספתא לא שמענו וכו' ובמכ"ת זה לא נמצא בתוספתא אלא דברי הראב"ד בעצמו הן שאמר שבתוספתא אינו מבואר בענין הזרע והירק כ"א בשבת וכסבר ומפול המצרי לא דברו שם מענין זה) והנה כל זה פטומי מילי בעלמא הן שאחר שמצא הרמב"ם זה בברייתא דהכא למה לא יורה כן והרי הן מבוארין כולן כמו שתראה בפנים. ומ"ש עוד על שאמרו והוא שליקט לפני ר"ה הירושלמי שהעתיק ממנו משובש ואיך יהיו דבריו מתוקנים וכו' הרבה יש לתמוה עליו דמה היה לו לעשות להירושלמי משובש בחנם כדי לבא בעקיפין על הרמב"ם והנה סברת קושייתו היא סברת ר' יוסי דלקמן כמו שביארתי בפנים דהיא גופה קשיא ליה לר' יוסי דמכיון שלא הביא שליש לפני ר"ה אמאי יהא דין הזרע חלוק מדין הירק ואע"פ שליקט ממנו לפני ר"ה הך לקיטה לאו כלום היא לר' יוסי מכיון שאין כאן שליש הפרי וע"כ דאין לפרש מילתיה דר' יוסי כ"א אחלוקה זו בשלא הביא שליש עד לאחר ר"ה וזרעו לזרע ואח"כ חישב עליו לירק דאמרינן ביה דזרעו מתעשר לשעבר וירקו להבא דהא ברישא דרישא לא זרעו כ"א לזרע בלבד ולא שייכא דברי ר' יוסי ע"ז ומשום זה נמי א"א לפרש דבריו על סיפא דסיפא דלא איירי אלא בזרעו לזרע ואין לפרש כ"א על החלוקה שאמרנו וקשיא ליה לר' יוסי על מאי דקאמר בשנלקט לפני ר"ה. לפיכך מחלק ר' יוסי בענין אחר ובהאי סברא גופה פליג הוא עם התנא דברייתא ופסק הרמב"ם כתנא

דברייתא נגד האי ר' יוסי שהוא אמורא והוא רב יוסף דש"ס הבבלי כדמוכח מהרבה מקומות והלך לו מחשבת הראב"ד שחשב לשבש הירושלמי בשביל זה. ומ"ש עוד לקמן בהך דאריות שכתב הרמב"ם אין מן הצורך להאריך בדברים כאלו שאינם אלא דברי חידודין בעלמא ואם היתה גי' הרמב"ם אריות או לא הדבר בעצמו מובן הוא ואחרי מכ"ת של הראב"ד אשאל אם מורביות שאמרו כאן השקאה הוא ועל מניעת השקאה אמרו כך מה יעשה במורביות של ערבה הנשנה בפ' לולב וערבה ואם שם על הגידולין והלקיטות מהן מתפרש ה"נ כן ותפס לו הרמב"ם לשון אריות על הלקיטות מהגידולים הרכים כמו שהבאתי ראיה בפנים דמורביות גידולין הרכין הן ומזה נמשך מה שסיים עוד בהשגה דלקמן על הא שכתב הרמב"ם אע"פ שלא נמנע וכו' והן הן דברי הברייתא דהכא וכתב נ"ל שהוא שבוש וכו' ודבר נאה ומתוקן ומקובל הוא כמו שביארתי הטעם בפנים שאם לא הביא שליש גידולו לפני ר"ה אפי' לא מנע הלקיטות ולקטן ואין כאן גילוי דעת שלא בשביל הירק לבד זרעו בתחילה שהרי לקט הגידולין הראשונים אפ"ה אמרינן דהדין הוא דבזה הדבר תלוי אם עשה כולו קצוצין גמורין וכו' כמו שנתבאר הכל בפנים ואין מן הצורך לכפול בדברים והמעיין יבין מאליו ממה שביארתי כי דברי הש"ס ודברי הרמב"ם נאים ומתוקנים הן:

זרעו לזרע לפני ר"ה שביעית וכו'. חילוקי דינים אלו לענין שביעית נתבאר טעמם בפנים וכתבן הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' שמטה בהל' י"ד ומ"ש שם בזרעו לזרע ולירק אסור דמשמע דגם הזרע אסור והכא קאמר פשיטא זרעו מותר נראה דהוא ז"ל היה מפרש להא דתני ר"ח אסור דפליג והכל אסור קאמר והא דקאמר תני ר' חלפתא מותר אזרעו קאי וכלומר דהא דאמרינן מעיקרא בפשוט דזרעו מותר ההיא כתני ר' חלפתא אבל לר' חייא הכל אסור ופסק כותיה דר' חייא דברייתא דר' חייא עיקרית היא:

זרעו לפני ר"ה השמינית וכו'. כן פסק שם בהל' ט"ו ובעבר וזרעו מיירי וכדפרישית טעמא בפנים ומה שהקשה הראב"ד שם מדאמרינן הנוטע בשביעית יעקור כבר נתבאר לעיל דבנטיעה החמירו הרבה משום דהנטיעה קיימת היא ואית בה משום מראית העין תמיד שיאמרו נטיעה של שביעית היא זו וכולא טעמא דמילתא משום שחשודין על השביעית ולפיכך אמרו בה יעקור כדאמרינן בס"פ הניזקין ועיין לעיל בהלכה ה' ד"ה בנו אסור לקיימו:

הלכה ו

רבי יונה בעי למפריע הוא נעשה זרע וכו'. בעיא דר' יונה דלענין מעשר היא לא היה צריך הרמב"ם להביאו להאי ספיקא שכבר נכלל בדבריו בפ"א מהל' מעשר שני בחילוקי

דינים דפול המצרי דלענין לעשר מזרע על הירק ומהירק על הזרע כבר ביאר שם דצובר את הגורן לתוכו ומעשר מן הכל כאחד ולענין חדש וישן כבר אמור שם דהכל הולך אחר גמר הפרי ומבואר כל זה בהלכה דלעיל ד"ה תני שש מדות ולפיכך לא הביא בפ"ד מהל' שמיטה בהלכה י"ז אלא לענין שביעית כדקתני במתני' הדלועין שקיימו לזרע וכו'. והרמב"ם שם בהלכה י"ח שהביא דין זה לא ביאר בהדיא דין דתמרות שלהן מפני שהוא נכלל בזה שאמר שאם לא הוקשו אסור לקיימן והרי התמרות היוצאות קודם שהוקשו הן ועל המתני' לא קשיא שדרך התנא לשנות אף שכבר נשמע ממילא:

הלכה ז

במרווחין ד"ה אסור. והיינו להשקות אבל להמשיך מאילן לאילן מותר כדמסיק וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' שמיטה בהל' ח' ומה שמצויין באמצע הדין הלכה ט' ט"ס הוא שהכל דין אחד הוא ואדלעיל קאי שכתב וכן שדה האילנות אם היו מרוחקין זה מזה יתר מעשר לבית סאה מוליכין את המים מאילן לאילן אבל לא ישקו את כל השדה ואם היו מקורבין זה לזה עשר לבית סאה משקין כל השדה בשבילן וזהו כדקאמר הכא דרבנן עבדין לון כרציפין והא דפריך לקמן והן עפר לבן לאו כמרווחין הוא ומשני כאן בשביעית כאן במועד וא"כ הוה משמע דאם שרינן להרביץ בעפר לבן בשביעית משום דקילא מותר נמי אף במרווחין בשביעית והרמב"ם פוסק שם מרביצין עפר לבן במים בשביעית ולכאורה היה קשה דא"כ הו"ל למישרי לעיל גם במרווחין לפי שיטתא דהסוגיא דהכא אבל זה אינו דבהאי דמרביצין בעפר לבן לא סמיך אסוגיא דהכא בהא דמדמי לה להך מרווחין דלעיל ומחלק בין שביעית למועד אלא כהך ברייתא דהובאה בש"ס הבבלי בפ"ק דמו"ק (דף ו' ע"ב) מרביצין בשדה לבן בין במועד בין בשביעית ע"ש ובחילוק דמרווחין ורצופין הוא דפסק כהאי תלמודא ולא בחילוק דמחלק בין שביעית למועד בהאי ענינא וכן דוקא לענין מרביצין פסק כן וכהאי ברייתא אבל בהשקאה גמורה פסק כסתם מתני' דריש מו"ק דדוקא בית השלחין משקינן אבל לא שדה הבעל כמבואר בדבריו שם ויתבאר עוד מזה במקומו בס"ד וזהו ברור לדעת הרמב"ם ז"ל:
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג

הלכה א

מאימתי מוציאין זבלים לאשפתות. מהו שיהא מותר לעשות אשפה על פתח חצירו וכו' למאי דמסיק ר' חנינא א"כ מדינא שרי וכך הוא מדויק ל' הרמב"ם ז"ל שכתב בריש

פ"ב מהל' שמיטה לא יוציא אדם זבלים מתוך חצרו ויתן בתוך שדהו בשביעית דמשמע דאינו אסור אלא ליתן בתוך שדהו אבל על פתח חצירו לית ביה מפני מראית העין ומאי דפריך מעתה אפי' משפסקו עובדי עבודה יהא אסור מפני מראית העין וכו' והוכרח לשנויי יודעין הן בני עירו וכו' היינו למאי דקאמר מעיקרא דאסר לי' ר' חייא בר בא לסילני וא"כ חוששין אנו מפני מראית העין אפי' בכה"ג אבל למסקנת ר' חנינא דשרא ליה ואין חוששין לכלום גם בשפסקו עובדי עבודה אין אנו חוששין שיהו אומרים לתוך שדה בית השלחין שלו הוא מוציא ולפיכך סתם הרמב"ם דבריו בדין הזה וכתב שם דמשיעבור זמן המזבלין לעבודת הארץ יש לו להוציא ולהעמיד ממנו אשפה ואף שאין אנו יודעין אם יש לו בית השלחין או לא אין בכך כלום:

והורי על גרמיה לצאת לח"ל וכו'. משום דר' חייא בר בא מבבל היה ועלה לא"י ללמוד תורה מר' יוחנן כדאשכחן בריש כיצד מברכין דקרי ליה ר' יוחנן בבלייא וכן בכמה מקומות בש"ס וחזר אח"כ לבבל כדאמר הכא:

הדא אמרה לא חשו לעוברין ושבין מפני מראית העין. כלומר בכה"ג דהכא הוא דלא חשו לעוברים ושבים כדפרישית בפנים משום שבני עירו רואין שהוא מוציא מתוך חצירו הלכך להן חששו מפני מראית העין ועד שידעו שאין לו בית השלחין ולעוברין ושבין לא חששו לפי שאינן רואין שעת ההוצאה וכשהן רואין הזבל מונח צבור בתוך שדהו של זה יאמרו שאפשר מערב שביעית הונח הוא אבל בעלמא ודאי חוששין לעוברין ושבין מפני מראית העין כדאמרי' בהדיא בפ' במה מדליקין וכן בהאי תלמודא לעיל בפ"ד דפאה סוף הלכה ג' דקחשיב התם לאלו דברים בטעמא דאמרו לא יתן אדם בפאה אלא בסוף שדהו וכו' מפני מראית העין כיצד שלא יהו עוברין ושבין אומרים ראו האיך קצר איש פלוני שדהו ולא הניח פאה לעניים וכן במקבל קיבולת בעיר אחרת וחוץ לתחום בשבתות ויו"ט וכדמייתי לה נמי בהאי תלמודא בפ"ק דע"ז בהלכה א' וכן כל כיוצא בזה:

באיסור שני פרקים מהו שיהא מותר לעשות כסדר הזה וכו'. משמע להדיא דאלו לזבל שדהו בערב שביעית היה אסור בזמן איסור שני פרקים הראשונים והרמב"ם בפ"ג כתב אף בזמן המקדש מותר לזבל שדהו עד ר"ה וכבר ביארתי לזה לעיל בפ"ב בהלכה ב' דשיטתא דהאי ש"ס ס"ל דזיבול היה אסור כחרישה בתוספת שביעית בזמן המקדש וכהאי דהתוספתא שהובאה שם והרמב"ם פסק כדמשמע משיטת הש"ס דילן ובענין הנ"מ בין הני תרי טעמי דר"ג וב"ד התירו לאיסור שני פרקים הראשונים ע"ש ותמצא מבואר הכל בס"ד:

משיקשר משיעשה קשרין קשרים. והרמב"ם בפ"ב שם דפסק כר' יוסי כתב משיקשור המתוק והיינו הך למאי דפרישית בפנים דאזבל קאי אלא שבפי' מתוק כתב לפי פי' בהמשנה שנקרא מתוק מפני שהוא מר ע"ד סגי נהור:

הלכה ב

רבי מאיר אוסר עד שיעמיק וכו'. כתב הר"ב בירושלמי מוכח וכו' והן דברי הר"ש ולפי מה שלפנינו לא אמרו כן אלא לדברי חכמים בעושה יותר מכשיעור וכו' ואשיעור אשפתות קאי דאסרו יותר מג' אשפתות לבית סאה ודוקא בהרבה מקומות וכו' כמבואר בפנים וכ"כ הרמב"ם שם למאי דקי"ל כחכמים ולא יעשה אשפה פחותה ממאה וחמשים סאה של זבל וכו' ואם עושה יותר פשיטא דמותר ואפי' יותר משיעור ג' אשפות כשהוא עושה במקום אחד כמו שסיים ואם ירצה להוסיף מוסיף וכל שארי חלוקי דינים מבוארין הן ולפי המבואר בפנים בפי' המתני' והסוגיא:

אמר ר' זעירא מפני שהוא מכשיר את צדדיה לזריעה וכו'. כה"ג גריס בבבלי מ"ק (דף ד' ע"ב) דפליגי ר"ז ור' בא בר ממל וכו' וקאמר דאיכא בינייהו דקאתו מיא אבתריה וכו' ולמאי דקאמר הכא דאיכא בינייהו דעשה אמה של בנין דליכא משום מכשיר אגפיה לזריעה מתרצינן נמי כדהתם דהאי מ"ד לא ס"ל משום מראית העין כדפרישית בפנים והיינו משום דעודר כי שקיל בדוכתיה מנח ליה והאי ודאי לאו בדוכתיה מנח ליה ושייך זה שפיר כמו דאמר התם ללישנא בתרא דאיכא בינייהו דקא שקיל מניה ושדי לבראי וה"ה למאי דאמר הכא באמה של בנין אלא דהתם בעי לאשכוחי דאיכא בינייהו אף באינה אמה של בנין:

הלכה ג

ומוציא מן הסהר לתוך שדהו. דעת הרמב"ם ז"ל לפרש המתני' שמדייר שדהו דקתני היינו שעושה כדי שיזדבל השדה מחמת כן ומותר כל זמן שאינו מדייר את כל השדה אלא שמשייר ממנה מקצת והסהר לא יהיה יותר מבית סאתים וכו' כדקתני והך סיפא מילתא באנפי נפשה היא לפי פירושו וכ"כ בחיבורו בפ"ב בהדיא בהלכה ד' מותר לאדם להוציא זבל מן הסהר של צאן וכו' וכתב הראב"ד ז"ל בהשגה עיקם עלינו את הדרך וכו' ומפרש לה כפי' הר"ש ואחריו נמשך הר"ב דהמתני' מיתפרשא שאינו עושה כדי לזבל השדה אלא להעמיד שם הצאן בלבד ולפי פי' זה הסיפא על רישא קאי דהא דהתירו לדייר דוקא בתנאי זה דכשיתמלא זבל מוציאו לשדה כדרך המזבלין ואומר אני דהואיל וראיתי שמביאין ראיה לפירושם מהגמרא אבאר מתחלה מה דקשיא טובא לפירושם מלישנא דמתני' גופה ואח"ז אבאר דאדרבה איפכא הוא. דמסוגיית הש"ס מוכרח

הוא כפי' הרמב"ם וכמה שפסק לדינא בהמתני' וזה דנהי דנאמר לפירושם של הר"ש והראב"ד דאף דלישנא דמוציא לכתחילה משמע דמותר לעשות כן כהאי מוציאין דריש פרקין ולדידהו ובלבד שיוציא מיבעי ליה דלזה יכולין לתרץ דלא רצה התנא להאריך והאי ומוציא ובלבד שיוציא הוא מיהו הא קשיא דלמה ליה למיתני ומוציא מן הסהר הא ביה הוא דאיירינן לפירושם ועוד מאי דטפי קשיא לדידהו מאי האי דקתני ונותן לתוך שדהו הא הסהר כבר הוא עומד בשדה וכי האשפות אשר עושה כדרך המזבלין צריכין להיות במקום אחר בהשדה ולא באותו מקים בעצמו שהעמיד הסהר בתחילה אתמהא מנין לנו לחלק בזה לא מצד הסברא ולא מצינו ג"כ מאין ללמוד חילוק הזה והכי הוה מיבעי ליה למיתני לפי פירושם ויעשה מן הסהר כדרך המזבלין ותו לא דמאי שנא אם הוא עושה האשפות כשיעור שאמרו במקום הזה או אם הוא עושה אותן במקום אחר בהשדה הלא העיקר הוא שלא יראה כמזבל כל השדה וכל שהוא עושה כדרך המזבלין כבר התירו לו. ונבואה אל הסוגיא דמה שרצו להביא ראיה מהגמרא וכמ"ש הראב"ד הקשו בגמ' אנן תנינן וכו' פי' לא לזבל אלא להעמיד שם צאנו לחלוב ולגזוז עושה מחיצות לסהר וכו' והנה ערבובי דברים רואה אני כאן כי מה שנאמר מענין זה בכל עושין סהרין וכו' אותו המקום חולב בו וכו' הוא ענין בפ"ע ומהתוספתא היא כמו שהבאתי בפנים ואין זה ענין כלל להא דלעיל ואם שזה כמביא לסייעתא לדבריו שהפי' הוא להעמיד הצאן בלבד ואינו אלא לחלוב וכו' וכי צריכין אנו לזה שהש"ס יודיע לנו מה שעושין בהעמדת הצאן אל איזה מקום ועוד שהרואה בהתוספתא יראה דמה שאמרו חולב וגוזז בו על הבית סאתים שבין סהר לסהר אמרו ולא על מקום הסהר בעצמו וכן הא דקאמר הכא אותו המקום חולב בו וכו' על המקום שבין סהר לסהר קאי אלא שקיצר הש"ס בדברי התוספתא ונחסר בהעתקה כמו שכתבתי בפנים. סוף דבר לא נאריך בזה ופירוש התירוץ שתירץ רבי יונה מבואר הוא כמה שכתבתי בפנים דה"ק הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו דוקא ולא לדייר כל השדה דאותה הוא שאסרו במתני' והיינו דמסיים עושה סהר בית סאתים כלומר שאני מתני' דפי' דלקמן דכמדייר כל שדהו איירי והלכך קנסוהו דהוי כמזבל כל שדהו והיינו דכתב הרמב"ם בפ"א בהלכה י"ג או זבלה בשביעית דמדייר כל השדה כמזבלה הוא ודין אחד להם אבל מתני' דהכא עושה סהר בית סאתים ולא יותר וההיא דבכל עושין וכו' מילתא באנפי נפשה ומהתוספתא היא כמבואר. ומעתה נאמר דמוכח ומוכרח הוא כפי' הרמב"ם ודינו מסוף ההלכה מהאי דר' חייא בר בא שאל וכו' דאלו לפירושם היה צריך לומר דר' חייא בר בא על הסהר דרישא מסתפקא ליה ומי יתן ונדע טעם לזה דמהיכי תיתי נאמר דמסהר הזה שהעמיד בשדהו

בשביעית יהי' קל יותר מחצירו שנקיל להתיר להוציא מן הסהר עד שלא פסק עובדי עבודה ואם תאמר דעל הסהר שבחצירו דעלמא מספקא ליה ולא על הסהר הזה א"כ מאי שיטתיה הכא ובריש פרקין הו"ל לשאול שאלה זו אלא ודאי דהך סיפא דמתני' בסהר שבחצירו איירי ולא קאי אהא דרישא והדרינן למילתיה דהרמב"ם ולדיניה ולפירושו במתני' והספק שנסתפק ר' חייא בר בא כבר מבואר הוא בפנים ובפי' דסיפא דמתני' הוא דנסתפק דמאי קמ"ל בסהר ומשום דיש לפרש להאי גיסא ולהאי גיסא משום דאיכא מצד א' חומרא בסהר יותר מבחצר וצד א' לקולא כמו שפירשתי והכרייע הרמב"ם דהספק הוא דה"א לחומרא הלכך קמ"ל דמוציא אף מן הסהר וכו' כמבואר הכל בפנים וזהו שהתחיל הוא ז"ל שם בדין הזה מותר לאדם להוציא זבל מן הסהר וכו' ולומר דמן הסהר מותר ג"כ כמו מן החצר והא הוא דקמ"ל בסיפא דהמתני' ומצינו שמדויק לנו הכל לישנא דהמתני' ולישנא דהסוגיא והאמור בה ולישנא דהרמב"ם ז"ל ולא עיקם עלינו את הדרך כ"א השוה לנו והורנו את הדרך אשר נעלה בה להבין את הכל בס"ד:

אין מדיירין לא בשבתות ולא בי"ט וכו'. האי ברייתא הובאה בבבלי מו"ק (דף יב) וגריס התם בהא דרשב"ג לקמן כמו שכתוב בתוספתא דדברי רבי היא בשבת בטובה וכו' אמר רב יוסף הלכתא כרבי וכן פסק הרמב"ם בפ"ח מהל' יו"ט לענין ששוכרין במועד ותמה הה"מ שם למה לא כתב דין שבת ויו"ט והוא בעצמו כתב בפ"ו מהל' שבת בהלכה י"ב על מה שכתב הרמב"ם שם השוכר את הגוי לימים הרבה מותר אע"פ שהוא עושה בשבת וכו' שיצא לו זה מהברייתא הנזכרת בפ' מי שהפך במו"ק היה שכיר שבת שכיר שנה וכו' וסובר הר"ב ז"ל שהטעם לפי שהן הקבלנין וצ"ע עכ"ל ומה שהניח לגופא דדינא בהל' שבת בצ"ע וכן הראב"ד חולק על זה שם שאין זה דומה לקבלנות נראה לע"ד דגוף הדין יצא לו להרמב"ם מהתוספתא ריש פ"ח דב"מ והובאה בבבלי פרק הזהב (דף נח) השוכר את הפועל לשמור לו את הפרה ואת התינוק אין נותנין לו שכר שבת וכו' היה שכיר שבת שכיר חודש שכיר שנה שכיר שבוע נותנין לו שכר שבת והביא הרמב"ם לזה בסוף פרק הנזכר אלמא דשכירות לזמן כקבלנות היא וה"ה לשוכר את העכו"ם לזמן לענין שמותר אע"פ שהוא עושה בשבת:

תני השוכר את הצאן אסור לנערה. דין זה לא נמצא במקום אחר ונראה שהשמיט הרמב"ם לזה ולא רצה לפסוק כהך דהכא משום דבפשיטות אמרי' בפ' השואל את הפרה (דף קב) על המתני' דקתני הזבל של בעה"ב במאי עסקינן אילימא בחצר דאגיר ליה לשוכר ותורי דשוכר אמאי של בעה"ב וכו' א"כ שמעינן מיהת דתורי דשוכר לעולם הזבל

שלו ואפי' קיימא בחצר דמשכיר ומכ"ש כאן דהא קיי"ל שכירות ליומיה ממכר הוא והו"ל תורי דשוכר:

ההן דאזל ליה לצורכה וכו'. כה"ג אמרי' בפרק ג' דברכות (דף כג) הרוצה ליכנס לסעודת קבע מהלך י' פעמים ד"א וכו' שההילוך מועיל לכך:

רבי חייא בר בא שאל וכו'. עיקר הספק שנסתפק לו לר' חייא בר בא משום דהך סיפא דמתני' כמשנה יתירא היא ולפיכך שאל דאם נפרש דהא קמ"ל דסהר קילא מחצר כדפרישית בפנים והלכך קתני סתמא ומוציא וכו' דאף עד שלא פסקו עובדי עבודה מותר או דילמא איפכא דמהו דתימא דמן הסהר לעולם אסור להוציא קמ"ל דאף דין הסהר כמו דין החצר הוא כמבואר בפנים ומיהת שמעינן מהך בעיא דר' חייא בר בא דסיפא דהמתני' אסהר דעלמא קאי ולא כהמפרשים דאסהר דרישא קאי וכמו שביארתי לזה בריש הלכה ועיין לעיל ד"ה ומוציא מן הסהר לתוך שדהו דגם מלישנא דמתני' גופה דייקינן הכי והשתא שמעינן נמי ממילא דברישא לדייר כדי לזבל התירו כדעת הרמב"ם ז"ל ובלבד שלא יהיה הסהר יותר על בית סאתים כדי שיהיה בין הכל בית ד' סאין וכן שלא יהא מדייר כל השדה כמבואר הכל לעיל בס"ד:

הלכה ד

תלתא זמנין מן תשע תשע זמנין מן תלת. דברי הש"ס א"א לפרש בענין אחר אלא כדפרישית שמסדר בתחילה תשעה אבנים בג' של שלשה שלשה זו אצל זו וחוזר ונותן עליהן ט' אבנים בשלשה שלשה וכן בפעם השלישית נמצא כל הג' שורות הן שלש אורך ושלש רוחב בריבוע וכל אבן אמה על אמה ברום אמה ומדייק היטב גם לישנא דמתני' שלש על שלש והיינו בריבוע כדאמרן ועל רום שלש. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' שמיטה בהלכה ו' והר"ב שפירש שכל אבן הוא אמה על אמה ברום ג' אמות וכו' וא"כ מסודרות הן ג' שורות של תשעה זו אצל זו ואין כאן ג' על ג' כ"א תשעה אורך וג' רוחב וזהו שהלך בעקבות הר"ש שבתחילה פי' כמו שכתבתי והוא דרך הרמב"ם ואח"כ חזר בו וכתב ולכאורה לישנא דמתני' משמע כ"ז לג' המורביות ושמא כל אבן ואבן היתה של אמה על אמה ברום ג' אמות שכן דרך לחצוב בתחלה וכו' וכמדומה דלישנא דמתני' גופה לא משמע אלא שיהו הג' שורות של ג' על ג' ברבוע ועל רום ג' וכל אבן רום אמה כדלעיל ופשיטא דלישנא דהש"ס א"א לפרש אלא כדאמרן דהא תלתא מן תשע מן תלת קאמר ולדבריו לא הוי אלא תלתא מן תשע תשע ועוד דאדרבה דרך המסדרי אבנים לבנין מסדרין שורות שורות וזו על גבי זו ולדבריו אין כאן אלא ג' שורות זו אצל זו וניחא טפי ג"כ לישנא דמתני' לדרך הרמב"ם וכן לדינא שיהו השירות מסודרות גם בזו על גבי זו

והיינו דקמ"ל הש"ס היך עבידא וכו' כלומר דוקא בדרך הזה דאל"כ הוי קשה מאי קמ"ל וכי חושבנא דהאבנים אתא לאשמועינן במה שמפורש החשבון במתני' תמן תנינן הזיז מביא את הטומאה בכל שהוא. למאי דפרישית בפנים מבואר הוא מ"ש הרמב"ם בדין זה בריש פרק י"ז מהל' טה"מ ומתורץ הוא מה שהשיג הראב"ד בענין מה שאמרו שהוא גבוה מן הפתח וכו' וע"ש ואכ"מ להאריך בזה:

תני א"ר יודה בד"א בזמן שנתכוין לעשות השדה וכו'. כך הוא בתוספתא וכמו שהגהתי בפנים וביארתיה ולהא דקאמר אפי' יותר מיכן מותר עיין בהר"ש מ"ש בזה וכן מ"ש במתני' דלקמן מאבנים התושבות דהתוספתא ולענ"ד מה שפירשתי בפנים בתוספתא זו ובהא דלקמן יש לו פנים:

הלכה ה

המסקל את שדהו וכו'. מה שתמה התי"ט כאן על הרמב"ם כבר כתבתי דלק"מ ועיין לעיל פ"ב בהלכה ג' ד"ה כאן בתלוש כאן במחובר:

זאת אומרת שאסור ללקט צרורות מתוך שדה חבירו וכו'. הראב"ד ז"ל בהשגה בפ"ב בהל' י"א שהאריך בפי' המשנה דלקמן אין בונין וכו' וסיים וכתב וכל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו כשעומד בר"ה וליטול אותה מתוך שדה חבירו תנטל ואין כאן משום גזל ובונין בה אבל מתוך שדהו לא מפני שהוא רוצה בקיומן דמנכש ויהיב עסבא עליהון. וכתב שם הכ"מ שפירושו בזה הוא על פי הירושלמי דאמאי דתנן כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וכו' א"ר יעקב בר בון בשם רשב"ל זאת אומרת וכו' ומלבד שזה הפירוש דחוק מאוד במתני' ובגמרא והעיקר חסר מן הספר שהרי טעמא דמנכש ויהיב עיסבא עליהון אהא דאסור ללקט מתוך שדה חבירו קאי ולדידיה חסר העיקר בדברי ר' יעקב בר בון ועוד דצרורות מאן דכר שמייהו במתני' דלקמן וגם עיקרי דבריו אינם מובנים כלל אלא שהאמת יורה דרכו דאהאי מתני' קאי וציוני העתקות הדפוס בירושלמי לאו ציוני נינהו ואם באנו לכך ולהשגיח על הציונים של הדפוס והעתקות בענינים ובהלכות שממש ברוב המקומות המה מסורסים ומהופכים יכלה הזמן ולא נדע כלום ולא נמצא ידינו ורגלינו בביה"מ של הירושלמי וביחוד במקום הזה שברור כשמש הוא דעל דינא דהאי מתני' בענין גרגיר של צרורות קאמר להא זאת אומרת וכי' כמבואר בפנים ובענין השגתו בההיא דאין בונין וכו' יתבאר בהלכה דלקמן בס"ד:

הלכה ו

אין בונין מדריגות על פי גיאיות ערב שביעית וכו'. פירשתי בפנים לפי דרך הרמב"ם בפירוש המשנה ובחיבורו כפי הנראה משם והר"ש פי' שהמדריגות עשויות בשביל לירד

לקחת המים שנתקבצו בגיא והטעם דאין בונין בערב שביעית משום דנראה כמתקנן להשקות את שדהו בשביעית וכו' ואחריו נמשך הר"ב כדרכו בכל המקומות. וזה מן הדברים אשר נתקשו לי תמיד בפירושם על סדר הזה דאי טעמא משום הכי הואי א"כ אמאי סתם התנא את דבריו בדין הזה והיה לו לחלק ולומר דבשדה בית השלחין מותר דהא משקין בית השלחין בשביעית ועוד דאם המדרגות בשביל השקאת השדה הן א"כ מסתמא לבית השלחין הוא שעושין כן דצריך השקאה תמיד ואיך ישנה התנא דבריו בשדה בית הבעל דוקא (שכך צ"ל לפירושם) מה שאין דרך לעשות לה תיקון זה וזהו אפילו לדעת הרמב"ם שפסק כהאי סתמא דמתניתין דריש מ"ק דדוקא בית השלחין אמרו וזכרתי מזה לעיל סוף פ"ב ופשיטא לדעת הסוברים דאף שדה בית הבעל משקין בשביעית וכמו שהר"ב בעצמו כתב שם בריש הפרק דהשתא נסתר לגמרי פירושו שפי' כאן ועוד מה זה הטעם לחילוק דסיפא לא יסמוך בעפר וכו' לפירושם וזהו דוחק גדול לומר כן דבעפר מיחזי טפי שהוא מתכוין להשקות השדה יותר משהוא סותם בחייץ דהא מיהת סתימה הויא וכשהוא סותם אפילו בסתימה כל שהוא כבר נראה שהוא מתכוין להשקות את השדה לכן שמתי אל לבי בכל מקום ובפרטות בסדר הזה ליל בעקבות הרמב"ם ולפרש בפירושו שהוא הנכון והאמיתי ומפני שראיתי שלא נעלם ממנו דבר כמו שאני רואה לחזק בכל מקום לדבריו מן הש"ס ומהתוספתא וממה שהוזכר בכל שיטת הש"ס דילן כאשר יראה הרואה המעיין ואוהב האמת וכאשר הראה בדין משנה זו בעצמה שפסק לפי מסקנת סוגיית הש"ס כמו שיתבאר בדיבור דלקמן בס"ד:

באיסור שני פרקים היא מתניתא. וכך היא המסקנא כדדחי הש"ס להא דר' מנא כמבואר הכל בפנים וכשיתבונן המעיין בהסוגיא יראה דמוכרח הוא דאין לפרש המתני' כ"א במדריגות שעל שפת הגיא שעשוין לירד ולעלות לתוך השדה שבגיא כדי לתקנה ולחרשה ולזרעה ולא בהשקאת שדה מיירי הכא כפי' הנזכר בדיבור דלעיל וכבר הקשתי על פי' זה והנה מן הסוגיא ג"כ סתירה לפירושם דאי בשביל השקאת השדה איירינן כאן א"כ מאי האי דקאמר לדחות לדברי ר' מנא מתניתא לא אמרה כן וכו' ומאי שייכא תיקון להשקאה לדמות להאי דחרישה ולפי מה שפירשתי הכל ניחא כמבואר בפנים ואין אנו צריכין לכפול בדברים להמעיין המבין ומעתה נבואה אל דברי הרמב"ם ז"ל דפסק כדינא דכולא מתניתין ולפי מסקנת הש"ס בהסוגיא דבפ"ג בהלכה י' כתב ובזמן המקדש אין בונין מדריגות ע"פ הגיאיות ערב שביעיות משיפסקו הגשמים מפני שהוא מתקנן לשביעית וזה כמסקנא דהכא דהרישא דוקא בזמן איסור שני פרקים הוא דמיירי ובדיני דהסיפא דמיירי בשביעית ביאר לעיל בפ"ב בהלכה י"א וכתב לא ימלא אדם גיא

עפר וכו' וכפירושו במשנה דעל השדה שבגיא קאי דלא ימלא אותה עפר וזה הפירוש נלמד מהתוספתא שהבאתי בפנים דקתני ובשביעית סומך להן עפר ונותן על פי גיאיות. ודוקא על פיהן אבל לא יסמוך העפר בתוך הגיא מפני שהוא מתקן את הארץ וא"כ בשדה שבתוך הגיא איירינן ועל זה הוא דאמרו ג"כ במתני' וממילא אזדו כל דברי הראב"ד ז"ל בהשגה שם שכתב המשנה לא דברה על זה כלל וכו' דהא דברי הרמב"ם הן כדברי המשנה מה שכתב כאן ומ"ש בפ"ג כמבואר ופירושו מוכח ומוכרח הוא ועל פירוש הראב"ד שפירש שעל המדריגה שעל שפת הגיא הוא מדבר בהמתני' כשבונה אותה בשביעית לא יעשנה בעפר מפני שמכשירה לזריעה. יש לתמוה על זה וכי המדריגה עשויה לזריעה היא. ומה שפירש חייץ הוא באבנים זה גם לפירוש הרמב"ם הוא מוסכם כדיליף הכא מקרא דחייץ על מחיצה גרועה נאמר אבל החייץ על פני הגיא הוא להבדילו מהשדות ואפילו בינו לבין ר"ה אמרינן לקמן דמותר להבדיל בשביעית ומכ"ש בתוך שלו ומש"ה יש לכאורה לתמוה גם על שכתב הראב"ד לקמן גבי והקבלן וכו' שקבל לעשותו חייץ ואין חוששין שהוא מתכוין לחלוק את שדהו ע"ש יתבאר עוד מזה לקמן. ומה שפירש הראב"ד בההוא דכל אבן שהוא יכול לפשוט וכו' כבר נתבאר בדברינו לעיל בהלכה ה' שהאמת יורה דרכו דהאי זאת אומרת דהתם אמתני' דאיירי בצרורות קאי וממילא נסתר פירושו גם בזה ונתבארו כל דברי הרמב"ם על נכון בס"ד:

הלכה ז

והקבלן מביא מכל מקום אפילו פחות מאבני כתף. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב בהל' י"ב ובספרים מהדפוסים החדשים כתוב שם וכן הקבלן מביא מ"מ ואפילו אבנים גדולות וזה טעות דמוכח וצ"ל קטנות. והנה התי"ט כתב כאן והרמב"ם בחיבורו כתב ואפילו אבנים גדולות וכבר הביא עליו הראב"ד ל' הירושלמי אפי' פחות מאבני כתף והכ"מ לא הזכיר השגה זו עד כאן לשונו ונפלאתי על זה שאם גרם לו הדפוס של תיבת והקבלן שנדפס בהשגה באותיות גדולות לומר שזה כציון הוא השגה אחרת היא ומה שכתוב מקודם בשם הירושלמי אפי' מתוך שלו השגה בפני עצמה היא א"כ מה כוונת השגה זו הקודמת הלא הרמב"ם כתב בהדיא כן באבני כתף מותר להביאן מ"מ בין משדה חבירו בין משדהו והכ"מ שהביא דברי הראב"ד בזה וכתב עכ"ל נראה ג"כ שהבין לזה לענין בפ"ע אבל לא פי' לזה להשגה כ"א כמו שהראב"ד הוא מראה מקום מאין למד הרמב"ם זה ובהרבה מקומות תמצא שפי' הכ"מ כעין זה ואני כתבתי בכל מקום וביארתי דעת הראב"ד שהוא משיג ואינו מסכים ומראה מקום לדברי הרמב"ם וגם בכאן משיג הוא והכל השגה אחת היא הלא תראה שאינו כתוב אמר אברהם אחר תיבת והקבלן כדרכו בכל מקום בריש

דבריו וכוונת השגה זו נבאר לקמן כל זה מובן מאליו הוא וניכרין הטעיות לעיני הרואה. שוב חפשתי בדפוסים הישנים ומצאתי בספרי הרמב"ם שנדפסו בווינציא שנת שי"א לפ"ק והם בלתי הכ"מ כ"א עם הה"מ והמ"ע לבדן והנה כתוב שם כדברי בדברי הרמב"ם בקבלן מביא מ"מ ואפי' אבנים קטנות ובדברי הראב"ד להשגה אחת מן תיבת ירושלמי עד תיבת כתף. ונהנתי מאוד כי ב"ה כוונתי אל האמת וכוונת הראב"ד בהשגה זו כך היא שהיה קשה לו שאם כדברי הרמב"ם שמפרש לקבלן על ענין הבאה מן השדה בלבד. ומה שאמר בירושלמי אפילו פחות מאבני כתף היינו אפי' אבנים קטנות ועיקר הרבותא דמכל מקום היא להשמיענו אפי' משדה זו שקבלה דלא אמרינן שתהא נחשבת כשלו ואסור להביא אבנים קטנות וקמ"ל דאינה כשלו א"כ הוה ליה להירושלמי לפרש בהדיא כן למ"מ דקבלן ולומר אפי' אבנים קטנות ומאי אפי' פחות מאבני כתף דקאמר הלכך מפרש לקבלן שקבל עליו לעשות חייץ באבנים ובשדה זו בעצמה שקיבלה באריסות וזה ודאי מותר הוא כדתנן לעיל אבל עושה הוא חייץ ופי' הראב"ד בעצמו לעיל שם חייץ פי' באבנים כמו שהבאתי מזה בדיבור דלעיל ועיקר הרבותא כאן דמהו דתימא דחיישינן שהוא מתכוין לחלוק את שדהו כמו דמסיים בדבריו ואין חוששין וכו' וכלומר שמתכוין לחלוק את חלק שדהו מחלק של בעל השדה והוי כמחלק בין שדה שלו לבין שדה חבירו וזה אסור לעשות בשביעית כדאמרינן בהלכה דלקמן דדוקא בינו ובין ר"ה מותר לבנות גדר אבל לא בינו לבין חבירו הלכך קמ"ל דהא לא אמרינן דמכיון שאין לו חלק בגוף השדה לא הוי כמחלק בינו לבין חבירו ומותר והיינו דמדייק הש"ס לפרש אפי' פחות מאבני כתף כלומר לא שהן אבנים קטנות ממש אלא ראוין לבנין הן וגדולות הן אלא שפחותין משיעור אבני הכתף דאלו גדולות כאבני הכתף לעולם מותר ואפי' משלו ופשיטא לעשות מהן חייץ דמותר והיינו נמי דמביא הראב"ד כל דברי הש"ס לפירושא דרישא ודסיפא לומר דהש"ס מפרש לרבותא דרישא לענין בפני עצמו ולרבותא דסיפא לענין בפני עצמו ולא הכל לענין אחד ובענין הבאה מן השדה בלבד כפירושו דהרמב"ם זהו כוונת הראב"ד בהשגה זו בשלימות וממילא אזדא לה תמיהת הכ"מ שתמה עליו והניח בצ"ע. ובאמת שהשגה זו נפלאת היא וחזקה ביותר מכל ההשגות שהשיג בספר זרעים כולו. ולדעת הרמב"ם י"ל דלא רצה לדייק האי לישנא דהש"ס דפחות מאבני הכתף אלא לישנא דהמתני' דייק ליה טפי דאי בקבלן ושקיבל עליו לבנות חייץ מאי האי דקתני והקבלן מביא מ"מ ולהיכן הוא מביא אלא דמשמע שמביא האבנים מתוך השדה דבהא הוא דאיירינן הכא במתני' ולא שמביא לתוך השדה לבנות חייץ ועיקר

הרבותא דאפי' אבנים קטנות מותר ולהשמיענו דאפי' מן השדה שקיבלה מביא ממנה משום דאינה נחשבת כשלו:

בפירצה וכו'. הגירסא הנכונה היא במ"ק כמו שהבאתי בפנים ושמעינן מינה הא דקתני התם ובשביעית בונה הפירצה כדרכו. בפירצה שאינה סוגה בעפר ואע"פ שאינה מכשלת את הרבים ואם הוא מכשלת את הרבים אע"פ שהיא סוגה בעפר מותר לבנותה ואם היא סוגה בעפר ואינה מכשלת את הרבים בזה לא התירו לבנותה והן הן ממש דברי הרמב"ם בפ"ב מהלכות שמיטה בהלכה י"ג והראב"ד כתב על זה זו הגיר' משובשת מצאתיה בירושלמי ואינה על הדרך שכתב הוא ועוד תנן מקרין את הפרצה במועד ובשביעית בונה כדרכו עכ"ל. ואם הגי' משובשת בכאן מצאתיה מתוקנת ומיושרת כהוגן במקומה וממנה פסק הרמב"ם כן ואומר אני שאף אם הראב"ד שם על לבו בכל המקומת לרדוף ולהשיג ולחלק על הרמב"ם ולא רצה לחפוש ולתקן הדברים עד יצא הדין לאור ושמעתי אומרים כי דעתו וכוונתו היה לשם שמים ועל שהרמב"ם בהקדמתו כתב שאינו צריך לקרות ספר אחר כ"א תורה שבכתב וחיבורו שממנו יהיה יודע תורה שבע"פ כולה ולכן קנא קנאת ה' על זה וכתב עליו דברים הדברים האלה מדאגה מדבר פן יגררו וימשכו אחרי דבריו אלו ותשתכח ח"ו תורה מישראל וכן נראה מדבריו שכתב שם עליו סבר לתקן ולא תיקן וכו' ועם כל זה יש לתמוה על גודל פרי לבב הטהור של הראב"ד בכאן ובכיוצא בהן למקומות כאלה שמאחר שהקשה מהאי מתני' דמ"ק הי' לו לראות שם מסקנת הש"ס במקומו והיה מוצא הגירסא נכונה ומסודרת בכתב מאושר ודברי הרמב"ם מיוסדים על קו האמת והטוב והישר:

רבי אבין בעי עד שלא פסקו וכו'. מכאן יש ראיה לפי' הרמב"ם שפי' היה חופר בור וכו' גם כן אשביעית קאי כמו שכתב שם בסוף הפרק דאלו על גדר לבד אמרו בשביעית וחופר בור בשאר ימות השנה מיירי כדרך הר"ש והר"ב אחריו א"כ מאי בעי ר' אבין הא ודאי בזמן שבונה הגדר בהשדה עושה הוא האשפות בשדהו שם כדי שלא יקלקל ר"ה ואין כאן מקום להסתפק אם קודם שלא פסקו וכו' או דוקא אחר שפסקו שהרי אין מוציא הזבל משדהו אלא שם הוא כונס כדרך המזבלין אבל בחופר בור וכו' והוא בחצירו יש מקום להסתפק שזה מוציא העפר מחצירו ואם אפי' עד שלא פסקו מותר משום דבמתני' סתמא קתני או דילמא מכיון שהוא מוציא מחצירו יש חשש מפני מראית עין כדריש פרקין ודוקא בזמן שהותר להוציא הזבל הותר להוציא העפר ולצבור בשדהו כמו כן וכיון דלא איפשטא הבעיא נקטינן לחומרא ולכן סתם דבריו הרמב"ם שם ושארי

הדברים שפירשתי בהמתני' תמצא מבואר בסוגיא ובענין דקאמר שהוא תיקון וסופו לקלקול וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה:
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד

הלכה א

בראשונה התקינו שיהא מלקט זה מתוך של זה וכו'. והיינו שמלקט את הכל בין גסין ובין דקין דהא מתוך של חבירו אין לחשש כלל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה וכאשר רבו העוברים וכו' אסרו שלא ילקט האדם משדהו דבר לא גס ולא דק אבל מלקט משדה חבירו וכ"כ להדיא בחיבורו בפ"א מה"ש בהלכה י"ו משרבו עוברי עבירה והוא שלא ילקט בטובה שלא יאמר לו ראה כמה טובה עשיתי עמך שהרי נקיתי שדך. אלמא דמשל חבירו הוא מנקה את השדה לגמרי והכי מוכחא בגמרא ועיין בדיבור דלקמן:
נחשדו להיות מלקטין בטיבה וכו'. הרי דתקנה הראשונה היתה שיהיו מלקטין זה מתוך של זה את הכל בין גסין ובין דקין דאלת"ה א"כ אמאי חששו כשנחשדו להיות מלקטין בטובה ומה בכך אם לא היו מלקטין כ"א את הגס הגס הרי אין כאן תיקון שדה כלל והשתא למאי דמסיק ר' זעירא דתקנה ראשונה מתקיימת א"כ מותר ללקט מתוך של חבירו את הכל ואף מתוך שדהו מותר כשהדבר מוכיח שאינו מלקט אלא לצורך בהמתו ולצורך כירתו כדקאמר היתה בהמתו שם וכו' וכ"פ הרמב"ם שם:
תרתין מתניין חדא אמרה שרי וחדא אמרה אסור. כדפרישית דלב"ש דסברי במתני' דלקמן דאפי' באחד או בשנים יגום א"כ ההיא מתני' דהמסקל את שדהו לא אתיא כוותייהו אלא כב"ה דקאמרי לקמן דבא' או שנים אף ישרש ומודים במחליק והיינו שנוטל ג' זה בצד זה עד שיגום וה"ה אם נוטל יותר או אף כולן מותר בתקנתא דיגום שאינו נוטל את הנוגע בארץ והיינו כמתני' דהמסקל שדהו ולא קאמר הכא חדא אמרה שרי וכו' אלא משום דמתני' דהמסקל סתמא נשנית וההיא מתני' דהמידל בפלוגתא היא וניחא פיסקא דהרמב"ם בתרווייהו בההיא דמידל כב"ה כדכתב שם בהלכה י"ח וכהאי מתני' דהמסקל בפ"ב בהלכה י' דהאי מתני' כב"ה הוא דאתיא ועיין בענין המסקל שדהו מ"ש לעיל בפרק ב' בהלכה ג' ד"ה כאן בתלוש כאן במחובר:
הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות. כה"ג אמרינן בבבלי פרק זה בורר (דף כו) גבי האי עובדא ר' חייא בר זרנוקי ור"ש בר יהוצדק הוי קאזלי לעבר השנה בעסיא פגע בהו ר"ל וכו' ועיין בתוס' שם ואין להאריך:

הלכה ב

תמן אמרין בשניטלו קוציה. ולפ"ז ניטייבה היינו שנחרשה פעם אחת אלא שהפכה היטב במחרישה וכך הם דברי הרמב"ם בהאי דינא כמ"ש בפ"א מה"ש הלכה י"ג החורש (את שדהו או נרה או זבלה בשביעית וכו' ונרה דקאמר היינו שנחרשה היטב ביותר כפירושו בפי' המשנה ולעילם אפי' לא חרשה אלא פעם אחת וזהו לפירוש דרבנן דתמן בנתקווצה כדאמרן וכמ"ש שם בהלכה שאח"ז ומשום דרבנן דתמן פליגי נמי באיקימתא דמתני' ארבנן דהכא דמוקמי להא דניטייבה דבשעה שהמלכות אונסת מיירי כדאמר לקמן אבל לרבנן דתמן בשעה שהמלכות אונסת אפי' לזורעה בשביעית התירו ועיין בדיבור דלקמן והרשב"ם ז"ל בפ' חזקת הבתים גבי ניר אין לו חזקה פי' ניר שנחרשה וע"ש ולדעתו לסתם חרישה קרינן ניר אבל לדעת הרמב"ם נרה הוא שהפכה היטב ואפ"ה אין לו חזקה ומ"ש או זבלה זהו כפירושו בשנדיירה דקתני במתני' היינו שכל השדה כולה נידיירה ונזדבלה דבכה"ג קנסו אותו דלא התירו אלא לדייר בית ד' סאין והסהר לא יהיה יותר מבית סאתים כמ"ש לעיל בפ"ב בהלכה ג' וע"ש ד"ה ומוציא מן הסהר לתוך שדהו שבארתי והוכחתי מהמתני' ומהסוגיא כפירושו שם ומזה יצא לנו ג"כ לפרש דנידיירה דהכא היינו שזבל כל השדה כולה בהדיר שהעמיד עליה דהוי כזבלה וכמבואר שם הכל בס"ד. בראשונה כשהיתה המלכות אונסת הורי ר' ינאי שיהו חורשין חרישה ראשונה. ובבבלי פרק זה בורר (דף כו) גרסינן משרבו האנסין ומאי נינהו ארנונא כדמכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא וזהו לשיטתא דרבנן דתמן בפירוש ונתקווצה וא"כ ניטייבה היינו אף שלא נחרשה אלא פעם אחת והמתני' לא איירי כלל בשהמלכות אונסת כדמוקי הכא דאלו בשהמלכות אונסת אף לזרעה בשביעית מותר כמו שביארתי בדיבור דלעיל דהך אוקימתא ופירושא דרבנן דהכא בניטייבה תליא בפירושא דנתקווצה דרישא במה דפליגי ודברי הרמב"ם שם הכל כרבנן דתמן וכ"כ שם בדין הזה בהלכה י"א משרבו האנסין והטילו מלכי גוים על ישראל לעשות מזונות לחיילותיהן התירו לזרוע בשביעית וכו'. ומ"ש הראב"ד שם אנו קבלנו וכו' היינו כסוף דברי הרמב"ם ג"כ בזה וכן מי שכפאו אנס וכו'. וסובר הרמב"ם דהמזונות שהטילו הוא ג"כ בכלל ארנונא שאמרו. ומה שהשיג ואמר ובמקומות שלא החזיקו עולי בבל ולא היתה שביעית נוהגת בהם אלא מדבריהם וכו' וזה נוטה לדעת רש"י ז"ל שפי' שם להא דר' ינאי בשביעית בזה"ז דרבנן דבטלה קדושת הארץ אבל דעת הרמב"ם ז"ל דבשעת האונס אין חילוק ואף אם היה בזמן ובמקום שנוהגת שביעית מדאורייתא וראיה לפירושו מדקאמר הכא לקמן טייב בזמן זה מהו וכו' והמסקנא דתקנה סתמא דמתני' לא

בטלה וכמו בזמן הבית ה"נ בזמן הזה וא"כ ה"ה איפכא דאם התירו בשעת אונס לעולם הותר הוא ואפי' בזמן הבית וכשנתרבה האונס של מלכות רומי על ישראל כידוע:

רבי אבא בר זמינא הוה מחייט וכו'. כל הסוגיא זו שהיא כתובה בפ' זה בורר בהלכה ה' מבוארת שמה בחיבורי על סדר נזיקין כל הדינים והענינים השייכים לה ובתוכם בארתי דמ"ש התוס' בפי"ב דע"ז (דף כז) וכן הרא"ש ז"ל להוכיח מכאן שאם רצה להחמיר ע"ע ולמסור נפשו אף בשאר המצוות ולא יעבור אפי' בצנעא רשאי כמו שהחמיר ר' בא בר זמינא על עצמו ע"ש וזה קשה דהא אדרבא איפכא מוכחא מהכא שהרי מסיק דלא שמיע לי' מיליהון דרבנן ואילו הוה שמע מיכל הוה או מיזל הוה כגי' דהתם וא"כ אינו רשאי להחמיר ע"ע במקום שאמרו בשאר מצוות יעבור ואל יהרג וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב מיסודי התורה בהלכה ד' דמתחייב בנפשו קרי ליה וכדנלמד מהמסקנא דהכא:

טייב בזמן הזה מהו. עיין לעיל ד"ה בראשונה כשהיתה המלכות אונסת מה שנתבאר מזה:

כהדה ר' טרפון ירד לאכול קציעות וכו'. ובבבלי נדרים (דף ס"ב) מייתי עובדא דר"ט בענין אחר דאשכחיה ההוא גברא בזמן שהוקפלו המקצועות דקאכיל וכו' וזהו בשאר שני שבוע כדקאמר התם. דמותרות משום גזל ופטורות מן המעשרות ואפשר דתרי עובדי הוה והאי דהכא בשביעית ומתוך שלו היה:

הלכה ג

מ"ד לגוי איישר מהו שואלין בשלומן של ישראל וכו'. כגי' זו הכי איתא נמי לקמן סוף פ"ה וכן היא כתובה בפ"ד דע"ז והיא הגי' הנכונה וכמבואר בפנים. וכבר כתבתי בחיבורי על סדר נשים בסוף פ"ה דגיטין דמה שכתבו התוס' שם דהאי תלמודא פליג אבבלי זהו לפי מה שמצאו הגי' בגיטין וכ"כ הר"ש כאן אבל לפי הגי' הנכונה דע"ז א"כ להאי מ"ד דמחזיקין הוא איישר שואלין בשלומן מילתא אחריתא היא וזהו שלום עליכם וכמסקנת הבבלי שם דלא אסרו אלא כפילת שלום לעכו"ם וכ"פ הרמב"ם בשתיהם כאן בפ"ח דהל' שמיטה בהלכה ח' דמחזיקין היינו תתחזק או תצליח וכו' ובשאילת שלום בפ"י מהל' ע"ז בהלכה ה' ושואלין בשלומם ואפי' ביום חגם מפני דרכי שלום ואין כופלין להם שלום לעולם:

הורי ר' אימי לרדות עמו לפי דרך הש"ס הזה היה נראה שאין כאן מקומו אלא דזה שייך להה"א דפ"ד דע"ז בהלכה ג' דאיתא התם להא דלעיל ובתר הכי גריס הורי ר' אימי לרדות עמו אסור ודכוותה לזלוף עמו אסור ואנחתום שעושה בטומא' הנשנה שם קאי לרדות פת עמו ואגב הא דלעיל מייתי נמי להא דר' אימי הכא וכמו וכו' הוא כדרך

העתקת הש"ס הזה שמביא הדברים מסוגיא שנשנית במקום אחר ובדרך קצרה אלא שראיתי למה שציין הכ"מ בפ"ח מה"ש בהלכה ח' במ"ש שם הרמב"ם ומותר לרדות עמהן הכוורת וכו' וכתב שמהא דר' אימי הוא דלמד ולאפוקי מדר' אליעזר דחשיב כוורת כקרקע ע"ש ובאמת שכך הוא נראה מדברי הרמב"ם שם שכתב דין דכוורת ודין המוזכר במשנתינו דחוכרין נירין מהן ביחד וא"כ פירש להא דר' אימי דלרדות דקאמר אכוורת קאי. ועל סיוע עם הנכרי הוא משום דאין אסור לסייע אותן כ"א במלאכת מחובר כמו שהתחיל בהלכה זו מחזיקין ידי עכו"ם בשביעית בדברים בלבד וכו' אבל לא יסעדנו ביד ומותר לרדות עמהן הכוורת וחוכרין מהן נירין וכו' ואף דר' אימי לרדות סתם קאמר צריכין אנו לבטל דעתינו מפני דעת הרמב"ם דפי' רדיה זו על הכוורת ולא על רדיית הפת המוזכר בדברי ר' אימי בע"ז ומיהו בהיות כן למדנו עוד דין אחד מדבריו ז"ל דלמאי דמחלק בין מלאכת המחובר שאסור לסייע להנכרי בשביעית ובין מלאכת דבר התלוש שמותר לסייע אותו א"כ פשוט הוא דלא סמיך הוא ז"ל אהא דנראה מסוגיא דלקמן בפ"ו בהלכה ב' עושין בתלוש בסוריא וכו' דמשמע מהתם דאסור לטחון עם העכו"ם בארץ אלא דסמיך על האי היראה דר' אימי דהכא ועיין לקמן שם מהו לטחון עם העכו"ם בארץ מה שיתבאר מזה בס"ד:

הלכה ד

אמר ר' יונה מתניתא במידל מכבר בתחילה. לפי משמעות לישנא דהאי ש"ס דמכבר לישנא דעכשיו הוא בכל מקום כידוע למי שמורגל בש"ס הזה היה נראה כדפרישית בפנים ולפ"ז היה צריך לומר דהרמב"ם לא היה סומך אהאי שינויא דר' יונה דבעי למימר דמתני' ותני דבית רבי לא פליגי כדמשני לה ומשום דשינויא דחיקא היא דמתני' סתמא קתני אחד או שנים ולפיכך פסק בפ"א בהלכה י"ח הקוצץ אילן או שתים לעצים ה"ז מותר לשרשן דמשמע אפי' שתים בבת אחת כסתמא דמתני' דנקרא מידל ויש לפרש איפכא להא דר' יונה דמתני' במידל מכבר בתחלה כלומר שהוא נוטל עכשיו בתחלה לאותן שנים ולא נטל כלום מקודם לכן דכיון דעכשיו הוא נוטל השנים ומניח האחד גלי אדעתיה דלעצים הוא צריך ולא להחליק את הקרקע שהרי מניח הוא להשלישי ומה דתני בית רבי במידל מכבר כלומר שכבר נטל א' מקודם ועכשיו הוא נוטל להשני דבזה יש לומר דמכיון דהוא נוטלן אחד אחד עתיד הוא ליטול גם להשלישי ואין זה מידל ולפי הך פירושא אזלא שפיר פיסקיה דהרמב"ם כהאי דר' יונה וכמשמעות לישנא דסתמא דמתני' דשנים בבת אחת ג"כ מידל הוא נקרא:

אין מציתין את האור באישת קנים וכו' הרמב"ם הביא להאי תוספתא בפ"א ופסק כהת"ק וכן באילן סרק פסק שם כהת"ק דאיך נוטעין אפי' אילן סרק וכן בההיא תני אבא שאול לא פסיק כוותיה משום דברייתא דמ"ק (דף ג) פלוגא עליה דקתני ולא מפסגין באילן ופי' הוא ז"ל דאין קוצצין הוא כדשמעינן בעלמא דפסיגה ל' קיצוץ וחתיכה הוא ויבתר אותם בתוך ת"י ופסיג יתיה ואפי' אין הקצינה בקרדום אלא בגרירה משמע דאסור. וההיא דאין בודקין את הזרעים וכו' תוספתא היא בסוף פ"ק ואיפכא גריס התם אין בודקין את הזרעים בגללים אבל בודקין אותן באדמה ובעציץ וטעות הוא דאיפכא מסתברא כדפרישית בפנים ולפיכך פסק שם כגי' הש"ס שהיא עיקרית וכן בהא דגריס התם בסיפא ומשיירין משביעי' למוצאי שביעית נוסחא דטעות הוא דלמה לא ישייר הזרעים לזורען למוצאי שביעית ומאי קמ"ל והראב"ד שם בהשגה שהביא לנוסחת התוספתא ואם היה תופס לנוסחא זו מפני מה לא השיג בההיא דאין בודקין אלא דגם זה טעות דמוכח הוא דשורין קמ"ל דאף שהוא כמכין לשביעית ועושה פעולה להזרעים אפ"ה מותר מאחר שאינה עבודה בגוף הקרקע בשביעית. וכן גריס התם ומקיימין את העלויים שבגג והראב"ד העתיק העלים שבגג אבל אין לו פירוש והעילויים או האלווים כנוסח' דהכא האלווי היא פרי כמו שהבאתי בפנים וכן פירש"י ז"ל בחולין (דף יב) האלון פרי שקורין גלאנ"ץ וקמ"ל דאף שהוא נשמר בשמטמינו בעפר בראש הגג מותר דכללא הוא דכל לאברויי הוא דאסור בשביעית וכל לסתומי ולקיומי משום פסידא מותר כדאמרינן במ"ק שם וההיא דסוקרין וכו' מביא הרמב"ם שם ושארי הדינים מבוארין המה:

משלשה ועד תשעה היא מתניתא. נראה דאבית סאה קאמר וטעמא דהך מילתא דלמד הש"ס מהא דאמר לעיל סוף פ"ב דמטע עשר אילנות לבית סאה רבנן עבדין לון כרצופין וא"כ כשהן עשר לבית סאה למיעקר לעצים קיימי ומסתברא דבכה"ג אפי' נטל שלשה זה בצד זה לאו כמחליק הוא דמכיון דלמיעקר קיימי לא נתכוין בקציצתן אלא לעצים ויליף לה משום דבכל מקום אמרינן שלשה אילנות לבית סאה ובנטיעות הרכות הוא דאמרינן ממטע עשרה לבית סאה כדתנן בפ"ק לענין תוספ' שביעית והרמב"ם שהביא לדינא דמתני' בהלכה י"ח שם לא ביאר מהאי אוקימתא דהש"ס כלום ואפשר דדעתו ז"ל היה מכיון דההיא דפ"ק הל"מ היא ואין למדין ממנה לשארי דינים והכא במתני' סתמא קתני משמע דכל שהוא מחליק ג' זה בצד זה או יותר הדין בהם שיגום ולא ישרש ואפי' יש כמה וכמה אילנות בהשדה פגין מהו לעשות מהן מלוגמא וכו'. וכיון דבעיא דלא איפשטא היא נקטינן לחומרא ולפיכך סתם וכתב הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ה הל' י"א כל המשנה כלל גדול אמרו בפירות שביעית כל שהיא מיוחד למאכל אדם כגון חטים

תאנים וענבים וכיוצא בהן אין עושין ממנו מלוגמא ועוד דלשון מיוחד משמע שהוא עומד לכך ופגין נמי עומדין למאכל אדם כשיתבשלו:

הלכה ו

רבי פדת בשם ר' יוחנן הכל מודים בשביעית הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' טומאת אוכלין בהלכה י"ג פסק כהאי דר"ע דעוקצין וסתם וכתב הפגין הרי הן כאוכלין ומקבלין טומאה ונראה דהוא ז"ל היה מפרש דהא דחברייא דהכא לאו אדברי ר' יוחנן קאי אלא דחברייא הן שהיו אומרים דאיכא למימר דהכל מודים שאין מטמאין טומאת אוכלין בשביעית מכיון דבשביעית בעינן שיהו ראויין מיהת לאוכל במקצת ודברי רבי יוחנן מתפרשין כמשמען דלא פליגי התם אלא לענין טומאת אוכלין אבל לענין אכילה בשביעית בעינן שיהא ראוין מיהת לאכול בהן פתו בשדה וכיון שכן פסק כר' יוחנן דהיא מארי' דהאי תלמודא:

הפגין של שביעית אין שולקין אותן וכו'. בפגין שאינן ראויין כלל עדיין למאכל אדם מיירי וכדפרישית בפנים וס"ל להאי ברייתא דנותנין עליהן חומרי מאכל בהמה ועיין לעיל ד"ה פגין מהו וכו' דמסתמא דלישנא דמתני' משמע דהעומדין למאכל אדם הרי הן כמאכל אדם ובענין הקור גי' התוספתא עיקרית היא כמו שהבאתי בפנים דגריס בקור וכפניות מותר וכן קאמר רבא בפשיטות בפ' בכל מערבין (ד' כח ע"ב) גבי קור ששלקו וטגנו ומי איכא מ"ד דלא הוי אוכל וכ"פ הרמב"ם שם הל' י הקור הרי הוא כעץ לכל דבר ואם שלקו וטגנו מטמא טומאת אוכלי':

הלכה ז

מהו שליש לוג כדפרישית דשואל מהו שליש דמתני' ומפרש לוג כלומר שליש הלוג הוא וכדמסיק ואזיל דמיירי שהן עושין ג' לוגין לסאה כשיגמרו וכשראויין להוציא מהן שליש הלוג זהו שיעור דמתני' והשתא אתיא שפיר לישנא דהמתני' ושיעורה בכל הני חלוקי הזמנים דכשהכניסו רביעית הלוג פוצע וכו' הכניסו חצי הלוג וכו' הכניסו שליש הלוג וכו' וזהו עונתן למעשרות כשיכניסו שליש הלוג לסאה שהוא עושה ג' לוגין שמן כשיגמרו והוא החלק התשיעית וכך הוא לעולם לפי החשבון אלא משום דהמתני' איירי בחלקי הלוג מתפרשא כולא הכי וכדמוקי לה מתניתא שהן עושין וכו' וכך פי' הרמב"ם בפי' המשנה וזהו ג"כ כמ"ש בחיבורו בפ"ה מהל' שמיטה בהלכה ט"ז הכניסו חצי לוג וכו' הכניסו שליש וכו' והיינו שליש ממה שאח"כ ולאו שליש הלוג קאמר הכא אלא הכל לפי מה שהוא ממה שיוציא מהסאה כשיגמרו דעל הרוב הוא יותר מחצי לוג ולפיכך לא כתב כאן שליש הלוג אלא דהמתני' מיתפרשא כו' וכדאמרן ויותר מבוארין

דבריו בפ"ב מהל' מעשר בהלכה ה' שכתב הזיתים משיעשו שמן אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות כשיגמרו וזהו שליש שלהן ומ"ש שם הראב"ד ספרו הטעתו וכו' והכ"מ רצה להסכים בענין הגי' אחרת שהיה לו להרמב"ם מהו שליש שליש הלוג וכתב שגי' זו מחוורת וכו' ולא כן הדבר אלא שגי' הרמב"ם היא הגי' שלפנינו ולא פירש הוא כדפי' הראב"ד דעל פירושו קשה חדא דאם הש"ס מפרש מהו שליש הוא הלוג מאי והאי דמסיים מתניתא וכו' וכי לא ידעינן דהלוג הוא שליש מג' לוגין ועוד מאי קמ"ל כלל בזה ולפיכך פי' כדפרישית מהו שליש דתנינן ממה הוא השליש וקאמר לוג כלומר מלוג הוא השליש מתניתא וכו' כדפרישית והשתא טובא קמ"ל דאע"פ שכשהכניסו חצי לוג עדיין אסור להכניס לביתו מ"מ משכחת לה דלפעמים אפי' לא הכניסו אלא שליש הלוג מכניס לביתו וכגון שהסאה היא עושה ג' לוגין כשיגמרו ומשום דזהו עונתן למעשרות: **ר' יוסי בן חנינה מנשק לכיפתא דעכו**. ובבבלי שלהי כתובות גריס ר' אבא מנשק כיפי דעכו וכתבו התוס' שם דבירושלמי מפרש חציה בא"י וחצייה בח"ל והכי איתא לקמן בפ"ו בהלכה א' ובירושלמי דגיטין בפ"ק בהלכה ב' עכו יש בה מא"י ויש בה מח"ל ובהאי דקאמר מתקל כיפי מתקל גושייא כי גרסי התוס' גם שם בר' חנינ' מתקל מתקליה שהיה שוקל האבנים וכו' כמפורש בתנחומא שהביאו התם ונראה דלמאי דגריס הכא לקיים מה שנאמר וכו' ומשמע דאתרוייהו קאי כדפרישית בפנים דמר דריש לקיים רישי' דקרא את אבניה וי"ל דס"ל דסיפיה דקרא ואת עפרה יחוננו לא מתקיים בכך אלא על דמתעגל בעפרה נאמר כדגריס התם ר' חייה בר גמדא מיגנדר בעפרה שנאמר וכו' ואת עפרה יחוננו ומר דמתקיל גושייא ס"ל דגם בזה נתקיים מה שנא' ואת עפרה יחוננו. ובההיא דר"ז פירשתי לדקאמר במנוי שעשה מהן כעין חבל וכדקאמר התם ר"ז כי הוה סליק לא"י לא אשכח מעברא למיעבר נקט במצרא וקעבר ויש לפרש עבר במנוי לפי שלא מצא המעברא ועבר בו כשהוא לבוש בבגדיו ולא היה חש עליהם כדי למהר ביאתו לארץ ישראל:

הלכה ח

מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית וכו'. המשנה מבוארת בפנים וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ה בהלכה י"ז וי"ח ע"ש:

סימנא דאכל פרוטגמיא אכיל משתותא. הערוך מביא כהאי גי' סימנא דאכל וכו' בערך משתותא ופי' דאכיל סחורות בעוה"ז כמו פרקמטיא אכל משתה שלו שהי' מזומן לו לע"ל כלומר לא נשתייר לו מה לאכול לע"ל ופי' זה דחוק הוא וכהאי דאמרינן מי סני להו לצדיקי דאכלי תרי עלמא וגם אינו מתיישב כלל לפי הענין ופרטגמייא פירושו מוכרח

מהאי דאמרינן לעיל בפ"ד דדמאי בהל' ב' בשבת של פרוטגמייא התירו מפני איבה וכמו שזכרתי שם מהא דהכא והנכון דגרסי' דאביל בבי"ת ואתיא כהאי דאמר במ"ר ריש פ' שמיני גבי ז' שנים של גוג ואותן שבע שנים הן הן פרטגמיא של צדיקים לע"ל וסימנא דעביד פרטגמיא אכיל משתותא וכדפרישי' בפנים וזהו העיקר:

עתידין הן חבירין להתייגע מב"כ לב"מ כהאי דר' חייא בר אשי בבבלי סוף ברכות ת"ח אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב וכו' וכדפרישית דיגיעה זו יהיה להן לנחת ולמנוחה לבסוף:

מאימתי קטני ישראל חיין וכו'. כה"ג אמר בבבלי פ' חלק (דף קי ע"ב) אתמר קטן מאימתי בא לעוה"ב ר' חייא ור"ש בריבי וכו' רבינא אמר משעה שנזרע דכתיב זרע יעבדנו ופירש"י ז"ל משעה שנקלט הזרע אפי' הפילה אמו ונמחה יש לו חלק לע"ל והכי אמר בכתובות (דף קיא) נבלתי יקומון לרבות נפלים עכ"ל ויש לדקדק על הא דמייתי האי דכתובות דא"כ קרא לקרא הוא אלא דנראה דמר לא דריש לנבלתי יקומון לרבות נפלים אלא כר' אבא בר ממל התם יחיו מתיך אלו מתים שבא"י ונבלתי יקומון מתים שבח"ל והלכך דריש לנפלים מזרע יעבדנו. ולשיטתא דהכא דדריש לנפלים מונצורי ישראל י"ל דס"ל דמזרע יעבדנו ליכא למידרש לנפלים ואדרבה איפכא משמע דדוקא שבא לכלל זרע חי וראוי הוא לעבוד אז יבואו וגו' והכי איתא לחד מ"ד במדרש והובא בילקוט תהלים זרע יעבדנו א"ר יודן כל שבא לכלל זרע חי יצאו נפלים שאינן חיים לעתיד והלכך דריש דמהאי קרא אית לן לרבות נפלים דאל תקרי ונצורי אלא ונצירי דמשעת יצירה הן עומדין להשיב אותן לעתיד לבא.

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ה

הלכה א

בנות שוח התוס' בר"ה (דף טו) מפלפלין אם בנות שוח תאנים רעות הן או תאנים הטובות כדאמר באגדה שנקראות בנות שוח שגרמו שוחה לאדם ונקראות בנות שבע שגרמו שבע ימי אבילות ומשמע בפ"ג דנדרים (דף כו) דבנות שבע טובות הנה וכתבו דלר' יוחנן בירושלמי ריש דמאי דפטר אלו השנויים שם אפי' בודאי א"כ הפקר הן דפטורין ממעשר והוא הגדל ביערים אע"פ שהוא טוב וכו' אבל לר"ל דהירושלמי דמחייב בודאי ופוטר בדמאי לפי שלא נחשד משמע משום גריעותא ושיטתיה דהש"ס כוותיה בפ' כיצד מברכין וכו' וכבר ביארתי בריש דמאי דסברת ר' יוחנן עיקר ולא קשיא מידי מהסוגיא

דפ' כיצד מברכין דאזלא נמי כותיה לחד לישנא וע"ש ד"ה ר' יוחנן אמר ותמצא מבואר הכל בס"ד:

אילן שחנט קודם ט"ו בשבט וכו'. כהך סתמא דהתוספתא הובאה בבבלי פ"ק דר"ה (דף טו ע"ב) וכן להא דקאמר ר' יוחנן נהגו העם בחרובין כר' נחמיה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"א דמעשר שני דבכל האילן אזלינן בתר עונת המעשרות שלו ואם הגיעו קודם ט"ו בשבט וכו' וכהך מ"ד לקמן דר"ה שלו ט"ו בשבט הוא ומיהו לא בהבאת שליש תליא בכל האילן אלא כמו ששנוי עונת המעשר בכל אילן ואילן לקמן בריש מעשרות ומלבד בחרובין פסק כר' יוחנן דנהגו כר' נחמיה כדמשמע ממסקנא דהתם דלא קיבל ר' יוחנן לתשובת ר"ל מהאי דבנות שוח וכדמתמה שם ר' אבא הכהן כהאי דמתמה ר' בון הכא אלא דהתם מסקנת התמיה דהיכי מקשי משביעית דאורייתא על מעשר חרובין מדרבנן והכא מוסיף לתמוה גם על האי דמדמה חרובין לבנות שוח ומה שחילק הוא ז"ל בין חרובי צלמונה לשאר חרובין זה למד מהסוגיא דלקמן בפ"ק דמעשרות וכן נלמד משם דשאר כל פירות האילן חייבין במעשרות מן התורה כדגן תירוש ויצהר כדעתו ז"ל בזה כמ"ש בהדיא בריש פ"ב מהל' תרומות ואף דבסוגיא דפ' כיצד מברכין (דף לו) קאמר בהדיא דמעשר האילן מדרבנן הוא וכן דעת רש"י ז"ל והתוס' בכמה מקומות וכן דעת הראב"ד ז"ל בהשגות שם מ"מ משמע מכמה משניות וסוגיות בש"ס דילן דמעשר פירות האילן מן התורה הוא וכמו שמביאין התוס' בבכורות (דף נד) ודעתם שם דכאסמכתא בעלמא אמרו זה בכל מקום אבל לא כן דעת הרמב"ם ויתבאר מזה במקומו בפ"ק דמעשרות בהלכה א' בס"ד וכן בענין מ"ש באתרוג. אמרו לו והרי עמך בטבריא וכו' הנכון דענין בפני עצמו הוא ואר' יהודה דמתני' קאי וכך הוא בתוספתא ריש פ"ד ר' יהודה אומר הפרסאות שביעית שלהן למוצאי שביעית שהן עושות לשתי שנים אמרו לו הרי הן אצלך בטבריה ואינן עושות אלא בנות שנתן:

הלכה ב

ומודים בפואה של צלעות וכו'. הר"ב נמשך אחר הפי' הר"ש כדרכו וכתב של סלעות הגדלה בין הסלעים דאין דרך לזרוע שם וכו' וזה דוחק דהרי עכשיו זרוע שם וא"כ הא מיהת דרך לזרוע הפואה במקומות הללו ומיחזי כעבודה לב"ש והעיקר כפי' הרמב"ם בפי' המשנה והבאתי בפנים ולמדנו עוד מזה דבקרדומות של מתכות ליכא שינוי כלל שכן דרך לפואה של צלעות שתופרין אחריה בכלי ברזל הואיל והצלעות שלה נשרשים בעומק ומן הצד ולפיכך מודים ב"ש בזה דעוקרין אותה כדרכה בשאר שני שבוע לפי שא"א בענין אחר והשתא לב"ה דמתירין לעקור בכולן בקרדומות של מתכות טעמייהו

משום דלא בעו שינוי כלל שאין קרדומות של מתכות שינוי וכך הם דברי הרמב"ם בחיבורו בפ"ד בהל' י"ט לוף של ערב שביעית וכו' דמכיון דנגמרו מערב שביעית אין כאן משום ספיחי שביעית ומותר לעוקרן אף בקרדומות של מתכות וכב"ה דלא בעו שינוי ודלא כהר"ש גם בזה דרצה לומר דגם קרדומות של מתכות נקרא שינוי ונמשכו אחריו הר"ב והתי"ט ומתוך כך יצא לו לפרש לקמן בהל' ה' הא דאמרו גזרו על הלוף וכו' דעל האי מתני' הוא דקאי וגזרו שיהו עוקרין אותו בשינוי אבל פי' זה ג"כ אינו סובל כוונת הש"ס ונסתר הוא מכמה טעמים ועיין לקמן שם ד"ה גזרו על הלוף במה שביארתי ותמצא פירוש האמיתי ומוכרח הוא דעל מתני' דלעיל קאי בדין לוף שעברה עליו שביעית ונכנס לשמינית וכל המעיין יודה בזה ולעיל בהלכה ג' ד"ה לוף שעברה עליו שביעית זכרתי מזה:

אמר ר' יונה היא לוף היא בצלים. וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל שפסק כר' יונה שכך כתב בפ"א מהל"ש בהלכה טו הטומן את הלוף וכיוצא בהן לא יפחות מארבע קבים וכו' דלאו דוקא לוף אמרו אלא כל שדרכו להטמין וכיוצא בו:

לוף שעברה עליו שביעית. הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה כתב לפרש המתני' לפי גירסתו בפלוגתא דר' יהודה ור' יוסי דלקמן בפ"ט דגריס בדברי ר' יוסי אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלין אחר הביעור וכמו שפסק בזה בחיבורו כר' יוסי כמ"ש בפ"ז בהלכה ג' ואסור לאכול אחר הביעור בין לעניים בין לעשירים ובענין המקום שלמד להוציא הגי' זו מה שאין זה בכל הספרים שלפנינו עיין בדיבור דלקמן ויתבאר אי"ה עוד במקומו לקמן שם בהלכה ב' ד"ה ג' ארצות וא"כ מתני' דידן מתפרשת כהוגן גם לפי גירסתו ז"ל דר"א ס"ל כר' יהודא ויעשה חשבון עם העניים ור' יהושע כרבי יוסי דאסור אחר הביעור לכל ואין כאן חשבון מיהו צריך טעם למה השמיט בחיבורו ולא זכר כלל לדין דמשנתנו דאין לומר דסמיך אהא דכתב בפ' הנזכר בדין אחר הביעור דמ"מ היה לו לבאר בלוף של ששית שעברה עליו שביעית ולא הגיע עדיין זמן הביעור מה דינו דהרי יש כאן גדולי ששית ומה שניתוסף בו מגידולי שביעית וכן אם עברה עליו כל השביעית ונכנס לשמינית כמשמעות פשטה דמתני' מה הדין בגידולי היתר של שמינית שנתוספו על גידולי איסור דשביעית ונראה דכל אלו חלוקי הדינים שיש לומר בהאי דינא דמתני' קצת מהן כבר מבוארין בדבריו בחיבורו ויש שנדחו מהלכה אם אנו מפרשין המתני' כפשטה. וזה דאם אותו הלוף שנזרע קודם השביעית נכנס לשביעית ונעקר קודם זמן הביעור כבר נכלל הוא בדין ספיחי שביעית וזה ביאר בריש פ"ד כל שתוציא הארץ בשנה השביעית בין מן הזרע שנפל בה קודם שביעית בין מן העקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו ושניהם

נקראו ספיח וכו' ומד"ס שיהו כל הספיחין אסורים באכילה וכו' וא"כ הלוף שהוא מירקות הגינה בכלל וטעמו שכתב דהאיסור מד"ס תמצא בדיבור לקמן. ואם נשתהא עד אחר הביעור כבר כתב בפ"ז שהוזכר שאסור לכל ואם נכנס בשמינית וניתוסף עליו גידולי שמינית כמשמעות פשטה דהמתני' פשוט הוא דאם לא נלקט עד שנת שמינית א"כ לא שייך בו כלל דין דשביעית דהא בירק אזלינן בתר לקיטה בין למעשרות בין לשביעית וזה מבואר בדבריו בפ"ד בהלכה י"ב וי"ג כדמוכח מהאי דפ"ק דר"ה. ואם עקרו בשביעית וחזר ונטעו בשמינית או שנשרש בשמינית ועשה גידולין פשוט הוא דגידולי היתר מעלין את האיסור בשביעית כדמסקינן בנדרים (דף נח) בשמעתתא דבצל דישמעאל איש כפר ימא דשאני ערלה וכלאים דאין גידולי היתר מעלין את האיסור אבל שביעית כיון דאיסורה ע"י קרקע בטילתה נמי ע"י קרקע וכמ"ש הוא ז"ל לדין דבצל בפ' הנזכר בהל' כ"א וא"כ ה"ה בלוף וכל כיוצא בזה ומש"ה תמה אני על הר"ש ז"ל דהקשה על המתני' דידן והא בירק אזלינן בתר לקיטה גם לענין שביעית וא"כ האי לוף דלקט בשמינית אין עליו תורת שביעית ותירץ דמתני' איירי כגון דעקרוהו עם עליו בסוף שביעית ועקרוהו במארופות כדינו והניחו במקומו וחזר ונשרש והוסיף גידוליו בשמינית ולפיכך צריך לעשות חשבון עם העניים עכ"ל בזה והביא לזה התי"ט והא קשיא דמאי שנא אם נשרש בעצמו או אם חזר ונטעו בשמינית כל היכא דרבו גידולי היתר מעלין הן את האיסור בשביעית כדמסקינן שם אלא דכך אנו צריכין לומר דכל שתאמר בפירושא דמתני' אזלא דלא כהלכתא דאי מיירי בשעקרו בסוף שביעית וחזר ונטעו או שנשרש מאיליו בשמינית גידולי השמינית מעלין את האיסור והאי תנא דמתני' ס"ל כהאי דבעי למימר מעיקרא בנדרים שם דאף בשביעית אין גידולי היתר מעלין את האיסור כמו בערלה וכלאים ואי מיירי שלא עקרו ונשארו בארץ עד השמינית כמשמעו' פשטה דהמתני' א"כ האי תנא ס"ל דלא אזלינן בירק בתר לקיט' לענין שביעית או דס"ל דגידולי שביעית עומדין באיסורן ואפי' ניתוספו עליהן גידולי היתר והוא נשאר בארץ וא"כ כל היכא דמוקמית להמתני' לאו אליבא דהלכתא היא ולכן השמיטה הרמב"ם ועוד היותר נראה דבלא"ה קושית הר"ש אינה קושיא דלא אמרו כאן אלא בלוף ולא בשאר ירק והכי אמרינן בהדיא לקמן בהלכה ה' לר' יהודה ולר"א דקאי כותיה גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק ועל דינא דהאי מתני' קאי וזה ג"כ דלא כפי' הר"ש שם כמו שיתבאר לקמן ושאר חילוקי דינים שנוכל לומר כאן כבר מבוארין הן במקומן כנזכר. גם מה שכתב עוד הר"ש בענין ירק בתר לקיטה וציין בפ"ט גם שם האריך ואינם דברים

מוכרחים וכן מה שפי' כאן בהסוגיא כולם מוקשים המה כמו שתראה לקמן בביאור הסוגיא אחת אל אחת וברמז במקרא מועט בהלכות מרובות שהאריך שם:

סבר ר' אימי אמר איסור ספיחין תורה. כדפרישית דר' אימי היה סבור כך מתשובת ר' יוחנן אבל לקושטא דמילתא לא השיב לו ר' יוחנן כן אלא למאי דבעי למימר דהמתני' נשנית מקודם שגזרו על זה א"ל וכי בעלייה היית ויודע אתה השעה שנמנו בעלייה וגזרו ומשום דעיקר סברת ר' אימי בענין שרצה לדמות דינא דמתני' לספיחין ליתא דמתני' מיירי שעשה בארץ עד לאחר השביעית ואזלא כהאי מ"ד דאין גידולי היתר מעלין את האיסור דלא כהלכתא דהא מסקינן בנדרים דאפי' בשעקרו בשביעית וחזרו ונטעו בשמינית גידולי שמינית מעלין לאיסור שביעית ומכ"ש בשלא עקרו ועמד בארץ עד שמינית וניתוספו בו גידולי היתר ועוד דבכה"ג אזלינן בתר לקיטה והוא נלקט בשמינית וכמבואר בדיבור דלעיל. ולענין ספיחין מה שנעקר בשביעית ודאי לא פליג ר' יוחנן על החכמים דסברי דאין איסורן אלא מד"ס ופלוגתא דר"ע ורבנן היא בת"כ פרשה בהר בפסוק וכי תאמרו דהכי תני התם עתידים אתם לומר מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו אם אין זורעים מה אנו אוספים אמר ר"ע מכאן סמכו חכמים על הספיחין שיהו אסורין בשביעית וחכ"א אין ספיחים אסורים מד"ת אלא מד"ס אם כן למה נאמר הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו אמרת לנו לא תזרוע ומה שאנו אוספים אין מכנסו לקיום אמרת לנו בערוהו ומה אנו אוכלים מן הביעור והילך וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית. למדנו מברייתא זו שני דברים הא' דכל איסור הספיחין אינו אלא מדבריהם כחכמים דר"ע ובבבלי פרק מקום שנהגו (דף נ"א ע"ב) דמייתי המתני' דפ"ט וגריס התם ר"ש אומר כל הספיחין אסורין חוץ מספיחי כרוב וכו' ותרוייהו אליבא דר"ע וכו' רבנן סברי גזרינן ספיחי כרוב אטו שאר ספיחין וכו' וכתבו התוס' שם דלרבנן דת"כ דפליגי עליה דר"ע וסברי איסור ספיחין דרבנן ליכא למיגזר וכו' ע"ש ודעת הרמב"ם בזה דלרבנן דפליגי אדר"ע כל הספיחין שוין הן ואסורין מדבריהם ופסק בריש פ"ד כרבנן דר"ע וכדכתב שם הטעם ולמה גזרו עליהם מפני עוברי עבירה וכו' וזה הטעם הוא בין בספיחי כרוב ובין בשאר כל הספיחין במינין שדרך רוב בני האדם לזורעם ומזה נמשך ממילא דדין כל הספיחין שוין הן ר"ל גם בענין זה דבין ספיחין שבאו מזרע שנפלו מקודם שביעית או שנקצרו בששית וחזרו ועשו בשביעית ובין ספיחין שעלו מאליהן בשביעית כדכתב שם דזיל בתר טעמא והכל אסור מד"ס. הב' מה שלמדנו מהברייתא דת"כ דאחר הביעור אסור לכל הוא כדדרשי רבנן דר"ע שאמרו ומה אנו אוכלים מן הביעור והילך דמשמע דאין שום תקנה להנאספים בשביעית שיהו מותרין אחר זמן

הביעור לפי שצריך לבערם מן העולם ומכאן למד הרמב"ם לומר דזהו הביעור שאמרו ולפיכך גריס בדברי ר' יוסי א' עניים וא' עשירים אין אוכלים אחר הביעור דאזלו דברי ר' יוסי כרבנן דר"ע בת"כ ומזה תדע דהברייתא השנויה לעיל בת"כ בפסוק והיתה שבת הארץ לכם וכו' דגריס התם כגי' המתני' שלפנינו וכמו שהובאה כאן דר' יוסי ס"ל א' עניים וא' עשירים אוכלין אחר הביעור הך ברייתא אליבא דר"ע דלקמן היא דלא דריש הפסוק וכי תאמרו אלא על איסור ספיחין ולא על איסור אחר הביעור ובענין מה שתלה הראב"ד ז"ל בהשגה בפ"ז בהך פלוגתא דהכובש שלשה כבשים יתבאר במקומו בס"ד:

אמר ר' ירמיה בעלי לוף שוטה הוא מתני' וכו'. כדפרישית דמוכרח הוא דענין בפ"ע הוא ולא קאי אדלעיל וכמו שרצה הר"ש לפרש זה ע"ש דמלבד שהוא פי' דחוק וכן במה שפי' לקמן מילתיה דר' ירמיה אמרה וכו' שנמצאו בתוך דבר וכו' בעיקר הלוף השוטה ולא אמרינן בטלי להו אגב עיקר וכו' זה קשה דמהיכי תיתי לומר כאן בטלו העלין הלא זה אינו מתקיים בארץ והעיקר הוא מתקיים בארץ ומה שייך ביטול בכאן ועוד לישנא דנמצא לא שייך כלל לפי פירושו וה"ל למימר שהוא בתוך דבר וכו' וכן במה שפי' ששיקף הוא שתולש העלין מן העיקר ואין זה משמעות הלשון ולא נאריך בזה דהסוגיא מתבארת כמשמעה והאי מה עבד לה ר' ירמיה על הברייתא דבר קפרא קאי כמבואר הכל בפנים:

רבי יוסי פתר לה מתניתא לפני ר"ה השביעית וכו'. מה שפי' בכאן הר"ש ז"ל דקאי נמי אדלעיל ולשינויא דענין ספיחין זה יותר קשה דהא על המתני' דלקמן קאמר נמי הכי ר' יוסי פתר מתניתא וכו' דכבר כתבתי בכמה מקומות שאין לנו לסמוך על ציון הלז של ההעתקות והדפוס שכתוב בהן קודם הלכה דלקמן וזהו טעות דמוכרח הוא שהרי כבר שנה לדבריהם אמתני' דהכא ומאי האי דהדר ואמר ר' יוסי פתר וכו' וענין האמת מורה הדרך דלא קאי אלא על מתני' דלקמן לוף של ערב שביעית וכו' כלומר דלהאי מתני' נמי מפרשי כל חד וחד לטעמיה דלרבי יוסי צריך שיהא נטוע לפני שביעית זמן כל כך שיכול להתגדל כשיעור ביצה ומטעמא שלא יהא נראה כנטוע בשביעית ור' חזקיה לא חייש לזה אלא כל שהוא נטוע לפני שביעית ואפי' בערב ר"ה נקרא לוף של ערב שביעית ולב"ש עוקרין אותו בשביעית במארופות של עץ ולב"ה אף בקרדומות של מתכות וכעין דפליגי ר' יוסי ור' חזקיה באוקימתא דמתני' דידן מהאי טעמא גופיה ודברי ר' יוסי הן עיקר להלכה במתני' דלקמן כמו שאבאר לקמן גם למאי דרצה הר"ש לגרוס ודיכנו ופירש שדרך העלין במקום חיבורן ודכוות' בסוף הנודר מן הירק וכו' זה קשה להבין דהתם (בדף נח) על דבעי למיפשט להבעיא דישמעאל איש כפר ימא מהמתני' דפרק

דלקמן בצלים שירדו עליהם גשמים וצמחו וכו' מדחה הש"ס ודילמא במדוכנין והמעיין שם יראה דאין לפרש בענין אחר אלא שדרך ושחק העלין והעיקר ביחד ושאני בבעיא דר' ישמעאל דאיתנהו לעיקר בעין וא"כ לא שייך הך פירושא כאן וגי' ריכנו הוא עיקר שהטה העלין בעודן במחובר וכך הוא לקמן בפ"ו בעובדא דר' אבהו על לארבל וכו' אני לא אמרתי אלא במרוכנים וכך היא גי' הראב"ד ז"ל בהשגה בפ"ד בהלכה כ"א. גם בענין עיקר פירושו להאי דר' יוסי ור' חזקיה ובהא דר' חזקיה כתב שפתר נמי בשנטע' בששית ועשה ביצה בששית אלא דמוקי לה בשריכנו בששית ועקרו לגמרי בשביעית וכו' ומילתיה דר' חזקיה כתובה בשיבוש בירושלמי וצריך לתקן הגי' לפי הפתרון שפירשתי עכ"ל לפי דבריו צריך לשבש כל העיקר של דברי ר' חזקיה הכתובים כאן גם בריש דבריו בהא דפתר בער"ה שביעית ומה נעשה בהא דלקמן ר' יוסי פתר וכו' ר' חזקיה פתר וכו' הגם שם צריך לשבש כך וכבר כתבתי דהאי אידך דר' יוסי ור' חזקיה אמתני' דלקמן היא שנאמרה. ולמאי דפירשתי בפנים לא היה צריך לשבש כאן אלא בסוף דברי ר' חזקיה ומה שנראה היותר נכון בפירושא דמילתא דר' יוסי ור' חזקיה כך הוא דתרווייהו ס"ל דאין לפרש המתני' בשהרכינו ועקרו אלא שעשה בארץ וכו' ורהטת דבריהם מתפרשי' בענין זה דר' יוסי קאמר דמתני' איירי שנטעו זמן כל כך לפני שביעית בכדי שיתגדל כביצה לפני שביעית שלא יהא נראה כנטיעת שביעית ור"ח לא חייש להכי אלא אפי' נטעו בערב ר"ה כדפרישית דבהא הוא דפליגי וה"נ פליגי בהא גופה בדינא דמתני' דלקמן והשתא מסיים לדבריהם כל חד וחד לפי שיטתיה דבהא תרוייהו מודו דא"א לפרש המתני' אלא כמשמעה בענין דמיירי שעשה בארץ ונכנס לשמינית או יותר והכי פירושא בדברי ר' יוסי נטעו לפני ר"ה שביעית וכו' כלומר הא דקתני במתני' שעברה עליו שביעית דמשמע דלא עקרו אלא עשה בארץ עד לאחר שביעית משום דעל כרחך כן הוא והך וריכנו וכו' לפי הס"ד הוא כלומר דאם תימצי לומר מאי אריא דקתני שעברה עליו שביעית ואמאי לא מוקי פלוגתייהו בהכי שריכנו בשביעית ועקרו במוצאי שביעית לזה מסיים דלא מצית אמרת הכי דאין תימר ריכון כעיקור וכו' מספק יעשה חשבון עם העניים בתמיה כלומר דאי הכי הוה קשיא מאי האי דקאמר ר"א יעשה חשבון ומה חשבון שייך כאן הא הספק הוא דאם הריכון כעיקור כולו לעניים הוא ואם לאו אין כולו לעניים כלומר אין כאן כלל לעניים שהרי הוא נלקט במוצאי שביעית כדפרישית בפנים בזה וא"כ יחלוקו מבעיא ליה ומאי חשבון דקאמר אלא דמיירי שעשה בארץ וכו' והש"ס לא מסיים להאי דעשה בארץ עד לבתר מילתיה דר' חזקיה משום דאתרוייהו קאי דבהא לא פליגי ותרוייהו מפרשי להא דנקט במתני' שעברה עליו שביעית בדוקא נקט והשתא

מילתיה דר' חזקיה מתפרשא נמי כהוגן וכעין זה דאמרן דהוא פתר מתני' שנטעו ער"ה שביעית דבהא הוא דפליג אדר' יוסי כדאמרן ומסיים ג"כ לטעמא דנקט במתני' שעברה עליו שביעית בדוקא דאת"ל דהא בשנטעו ער"ה שביעית מצינן לאוקמי בהכי שריכנו בתחילת שביעית אחר שעשה כביצה ותחילת שביעית קודם זמן הביעור הוא. ועקרו בסוף שביעית. אחר זמן הביעור וא"כ אמאי קתני שעברה עליי שביעית לזה סיים דהא לא מצית אמרת דאין תימר ריכון כעיקור וכו' וא"כ לפיכך אין לעניים עמו חשבון כלומר דלא הוה שייך לומר דיעשה חשבון דהא הספק הוא אם כולו לבעה"ב שריכנו קודם זמן הביעור וזכה בו או אם אין הריכון כעיקור אין כאן כלל לבעה"ב ויחלוקו מיבעיא ליה והלכך על כרחך שעברה עליו שביעית בדוקא ועשה בארץ וכו' והיינו לפי החשבון שנשתהא בארץ עם מה שנשתהא בשביעית. זהו הפי' דהסוגיא כל חד וחד למאי דאית ליה ובפירושא דעברה עליו שביעית דייקו תרוייהו כחדא. ומה דשייך לדינא בהמתני' והסוגיא כבר נתבאר הכל לעיל ד"ה לוף שעברה עליו שביעית:

היתה שניה נכנסת לשלישית וכו'. דברי האי תוספתא יחידאה היא דרשב"ג הוא דאמרה כמו שהבאתי בפנים ולא פסק הרמב"ם כותיה דלא כתב כן אלא בבצלים הסריסים בפ' הנזכר לעיל לענין שביעית ובפ"א ממעשר שני לענין מעשרות כסתמא דמתני' לעיל בפ"ב ובדין פול המצרי נתבאר שם ועיין בפ"ב בהלכה ח' ד"ה תני שש מידות וכו' מה שכתבתי בזה בס"ד:

גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק. הר"ש ז"ל פי' בזה גזרו על הלוף שלא יעקור אותו בשביעית אלא בשינוי במארופות של עץ לב"ש ובקורדום לב"ה הלכך מוצאי שביעית לא שכיח דאיסורא אבל ירק דלא גזרו לתולשו כי אורחיה שכיח נמי דאיסורא בשמינית וכו' ואחריו נמשך הר"ב בפירוש דברי ר' יהודה דמתני' ומעולם תמהתי על האי פירושא בין שאר פירושיו בסדר הזה ואם דדברי ר' יהודה אינם אליבא דהלכתא מ"מ היה קשה לי מה זה שאמרו גזרו ולא גזרו וכי ירק מותר לתולשו בשביעית הלא בזה לא מצינו מחלוקת כלל דאסור הוא משום ספיחי שביעית ובספיחי כרוב פליגי ביה לקמן בפ"ט ולפי נוסחאות המתחלפות בדברי ר"ש דהתם וכמיזכר לעיל בהלכה ג' ד"ה סבר ר' אימי לפי הגי' שלפנינו ולפי הגי' שהובאה בפרק מקום שנהגו אבל בשאר ירק ליכא מאן דפליג דספיחין אסורין ואם כן לפי פירושו דעל המתני' דלעיל קאי למאי שהתירו לעקור את הלוף בשביעית להנגמר מערב שביעית לכל חד וחד כדאית ליה אבל בירק אפי' ע"י שינוי אסור ואם עקרו דאיסורא הוא מאי האי גזרו וכו' התירו בלוף ולא התירו בירק מיבעי ליה ועוד מי הגיד לנו זה דגם בקרדום לב"ה שינוי הוא שנקרא הלא

מפשטיה דמתני' דלעיל משמע דבהכי הוא דפליגי דלב"ש בעי שינוי אף שהתירו לו לעקרו בשביעית מ"מ לא יעשה כדרך שעוקרו בשאר שני שבוע לחפור אחריו בכלי ברזל ולב"ה מותר מכיון דנגמר לפני שביעית התירו לעקרו כדרכו ופשיטא דמוכרח הוא האי פירושא בפלוגתייהו דלעיל למאי שזכרתי שם בפירוש פואה של צלעות ואיך שיהיה האי פירושא דגזרו ולא גזרו קשה הוא מאוד וכן במה שמסיק לפי פירושו בשינויא דבטמון אנן קיימין וכמה פעמים עמדתי על זה ולא יכולתי להבין על בוריו כמו ממש בכל המקומות שבסדר הזה שהוציא לפי' המשנה מהאי תלמודא ולפעמים אינם לפי המסקנא ולפעמים לא שייכים כלל לפי הענין והנה האיר המקום ב"ה את עיני לבאר סדר הזה כסדרו וכתיקונו כמו שתראה בכל מקום שאני מראה באצבע הוכחה וראיה לפירושי ורובא דרובא הוצאתי מדעת הרמב"ם ז"ל לפי מ"ש בחיבורו ומתוך כך נתבארו גם דבריו על נכון מאיזה מקום הן נובעין ובתוכם תראה פירוש האמיתי ב"ה גם בכאן להא דאמרו גזרו ולא גזרו דעל המתני' דהלכה ג' קאי לוף שעברה עליו שביעית ואליבא דר' יהודה ור"א הוא כמבואר הכל בפנים ובענין לוף שעברה עליו שביעית לדינא כבר נתבאר לעיל במקומו דאין חילוק בין לוף לבין שאר ירק בענין זה דהואיל ונכנס לשמינית אזלינן בתר לקיטתו כדין שאר ירק בין לענין שביעית בין לענין מעשרות כמבואר לעיל שם בס"ד:

אמר לו ר' יוסי עמך הייתי ולא היה אלא מוצאי הפסח. גם בכאן רצה הר"ש לומר דמשירבה החדש היינו מן הפסח ואילך כמוזכר בהאי עובדא דהתוספתא ואין מוכרח כלל ללמוד מכאן לדינא להזמן דמעשה דהוה הכי הוה ולאפוקי מדר' יהודה דהיה סבור דבמוצאי החג הוה וכן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ד בהלכה ח' סתם משירבה החדש דאין זמן לזה אלא לפי השנה פעמים היא אפילה ופעמים היא בכירה:

הלכה ג

כיני מתניתא וכו'. לחשוד על השביעית וכן פסק הרמב"ם בפ"ח בהל' ב' ואלו כלים שאין האומן רשאי למכרם בשביעית למי שחשוד על השביעית וכו' ומותר למכור סתם למי שאינו חשוד אפי' דבר שמלאכתו מיוחדת למלאכה האסורה בשביעית וכו' כדפרישית במתני' וכדמסיק הש"ס הדא אמרה סתמן מותר:

מוכר לעכו"ם בארץ ואפי' יותר מכאן. לפי הנראה דהש"ס מפרש להא דקתני ואם הביא יותר מכאן מותר דעל היוצר קאי שאם הביא כלים יותר מיכן מותר למכור לעכו"ם ואפי' בארץ והיה נראה שזה מכוון בדברי הרמב"ם שם בהלכה ה' היוצר מוכר חמש כדי שמן וט"ו כדי יין ומותר למכור לעכו"ם יתר מזה ואינו חושש שמא ימכור לישראל ובהכי

הוה אזדא לה תמיהת התי"ט שכתב ואני תמה על הרמב"ם שהשמי' לבבא זו בפ"ח מהל"ש אלא דהאמת הוא שהרמב"ם ג"כ היה מפרש כפשטה דעל הרישא קאי שכן דרכו להביא מן ההפקר ואם הביא יותר מכאן מותר ולא השמיט לבבא זו שכבר כתבה לעיל בפ"ד בהלכה כ"ד מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית וכו' אלא יפקיר הכל וכו' ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאין מן ההפקר חמש כדי שמן וט"ו כדי יין ואם הביא יותר מזה מותר ומהאי מתני' הוא שלמד כן ולא היה צריך לחזור ולכתבו כאן:

המוכר שור לחבירו ונמצא נוגחן. ומסיק לה דפלוגתייהו בשמכרו לסרסר והכי מסיק לה נמי בבלי ריש פרק הפרה (דף מו) על הא דפריך כמו הכא וניחזי אי גברא דזבין לרדיא וכו' לא צריכא בגברא דזבין להא ולהא וכך פסק הרמב"ם ז"ל בפט"ז מהלכת מכירה בהלכה ה' למאי דקי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב והא דפריך שם עוד וניחזי אי דמי רדיא לרדיא וכו' ומוקי לה דאייקיר בשרא וקאי בדמי רדיא לא פסק הרמב"ם כאוקימתא זו ולא הביאה וכבר כתבתי בחיבורי על סדר נזיקין בפ"ד דב"ק בהלכה ו' דטעמו דהוא ז"ל היה מפרש דהך אוקימתא אזלא כרבי יהודה דפרק הספינה דס"ל הדמים ראיה אבל לחכמים דהלכתא כוותייהו אין הדמים מודיעים והתוס' כתבו שם בשם הריב"ם דסוגיא דב"ק אתייא אפי' כרבנן דהתם ואין דעת הרמב"ם כן בענין חזקה נגד הרוב ועיין במה שכתבתי ריש פ' המניח ובמה שציינתי שם:

מכרה לו ביובל עצמו וכו'. פלוגתא דרב ושמואל בזה עיקרה בריש פ"ט דערכין (דף כט) המוכר שדהו בשנת היובל עצמה וכו' וקאמר התם טעמא דשמואל דקי"ל כותיה משום ק"ו הוא דמה מכורה כבר יוצאה שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר והכא דנראה דמפרש לטעמא דשמואל משום דמקח טעות הוא כדקאמר לאיזה דבר מכרה לו לא לזריעה וי"ל דאת"ל קאמר דאף את"ל דטעמיה דשמואל משום מקח טעות הוא אפ"ה לא קשיא דידיה אדידיה כדמפרש לה דכל היכא דאיכא למיתלי תלינן אבל לקושטא דמילתא טעמיה דשמואל ביובל משום ק"ו הוא:

רב כבית שמאי וכו'. ומסיק דלאו מילתא היא ולא שייכא פלוגתייהו לדינא דמתני' דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי כמבואר בפנים. מיהו לפי האי סברא דקאמר הכא אליבא דרב דכי לית אורחה משהתה תלתין או תלתא יומין וכו' הוה קשיא לשמואל דהיכי מתרץ להא הרי עכ"פ יש חשש דאתי לנגוחי ויכול הלוקח לטעון דאף למאי דסברת לשחיטה לקחתיו הלא אין דרך לשוחטו מיד והיה לך להודיעני שהוא נגחן והייתי שוחטו מיד שלא לבא לידי הפסד ונראה דהך סברא דקאמר הש"ס לדיחויא

בעלמא הוא דקאמר דמצינן למימר דאף רב יסבור כב"ה דלית אורחא וכו' ומיהו לא קמה האי סברא דנימא דמתוך כך יש לו להלוקח לטעון נגד המוכר וראיה לזה מסוגיית הש"ס דילן דפ"ק דע"ז (דף ט"ו) דקאמר התם רב הונא זבין ההיא פרה לנכרי א"ל רב חסדא מ"ט עביד מר הכי א"ל אימור לשחיטה זבנא ומנא תימרא דאמרינן כה"ג דתנן בש"א לא ימכור לו פרה חורשת בשביעית וב"ה מתירין וכו' ומסיק התם רב אשי דכל היכא דאיכא למיתלי תלינן והשתא אי איתא להאי סברא דאף דתנינן דלקחו לשחיטה מדרך לשהותו בביתו כמה ימים א"כ הניחא לענין שביעית כדפרישית בפנים דמ"מ עתיד לשוחטו ולא תלינן דלקחו למלאכה אלא בהאי עובדא דרב הונא היכי סמיך לא על האי מתני' דשביעית למכור לנכרי דילמא אתי לשהויי בביתיה תלתא או כמה יומי ואיכא חששא כדאמרינן שם לעיל אלא ודאי דליתא דכי תלינן לשחיטה זבנה תו ליכא למיחש למידי ואף אם משהא ליה בביתו כמה יומי וא"כ פשיטא דלענין ממון אין מוציאין מיד המוכר המוחזק ע"פ טענה זו וזהו סברת שמואל דקי"ל כותיה:

הלכה ד

כאן בלותת כאן בשאינו לותת. כבר כתבתי בפ"ד דע"ז בהלכה י' דהאי שינויא קיימא אף לרבא דסוף פ' הניזקין לפי פירוש ר"ת שהביאו שם ד"ה רישא טומאת חולין וסיפא טומאת חלה וכך הוא דעת הרמב"ם בפ"ח מהל' בכורים כמו שנתבאר שם וגם ביארתי מהיכן למד לומר בענין איסור גרם טומאה לכתחילה לעיסה ועוד יתבאר במקומו לקמן במסכת חלה בס"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ו

הלכה א

שלש ארצות לשביעית. לא נאכל ולא נעבד. פירשתי בפנים לפי פי' הרמב"ם במשנה ובחיבורו חזר בו וכתב בפ"ד בהלכה כ"ו כל שהחזיקו בו עולי בבל עד כזיב אסור בעבודה וכל הספיחין שצומחין בו אסורין באכילה. ונראה דטעמו דחזר בו דלפי פירושו במשנה קשה דלא נעבד ולא נאכל מיבעי למיתני דהא אם נעבד אסור לאכול מה שתוציא קאמר ולפיכך פי' דהאי לא נאכל לא קא אדיעבד אם עבדו אלא כל חד וחד באפי נפשיה מיתפרש לא נאכל היינו הספיחין הצומחין בשביעית כדין הספיחין שזכר לעיל שם ולא נעבד הקרקע בשביעית ומזה תבין דמ"ש הרב בפ"א ותפסו לעיקר לא נאכל אחר שביעית בלא ביעור ולא נעבד בשביעית והוא פי' הר"ש וע"ז בלא"ה קשה דדין ביעור לא

איירי כאן אלא לקמן בפ"ז והכא לשביעית קתני ועוד דלפי' נמי קשה לא נעבד ולא נאכל מיבעיא ליה דהא לא נאכל לאחר שביעית הוא אלא העיקר כדברי הרמב"ם בחיבורו ומפני שאיסור הספיחין הוא קודם דכולל הספיחין שצומחין מהזרע שנפל קודם שביעית ואותן הבאין מאיליהן וכו' כדכתב שם בראש הפ' לפיכך הקדים התנא לא נאכל והדר לא נעבד:

מה תפילין ות"ת שאינן תלויין בארץ וכו'. בפ"ק דקידושין כתבתי הא דלא יליף האי ש"ס כדיליף בבבלי שם (דף לז) צא ולמד ממה שאומר בענין אבד תאבדון את כל המקומות וגו' מה ע"ז מיוחדת שהיא חובת הגוף ונוהגת בין בארץ בין בח"ל אף כל וכו' וכן דריש בספרי פ' ראה משום דקשיא ליה אהאי ילפותא הרי חובת הגוף שלא לעבוד ע"ז לא כתיבא התם בהאי ענינא שאין הכתוב מדבר אלא לעקור אותה ולשרש אחריה והאי אינו אלא בארץ וזו היא קושית הרמב"ן מביאו הריטב"א ז"ל ומה שתירץ שם בשמו לפי שיטת הבבלי דאפשר שאנו למדין ממה שאמר בפרשה לא תעשון כן לה' אלהיכם כי אם אל המקום ויש בכלל זה איסור במות בח"ל עכ"ל אבל זה דוחק גדול והש"ס לא הביא אלא קרא דאבד תאבדון וקאמר בהדיא מה ע"ז שהיא חובת הגוף וכו' ולענ"ד נראה דהקושיא מעיקרא ליתא דאין חילוק בין א"י לבין ח"ל בענין לעקור ע"ז ולשרש אחריה אלא שבא"י אתה מצווה לרדוף אחריה ואי אתה מצווה בח"ל לרדוף אחריה והכי דריש בספרי שם מדכתיב ואבדתם את שמם מן המקום ההוא אבל אם באה לידו ויש לו יכולת אף בח"ל מצווה הוא לעקור ולשרש אחריה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בריש פ"ז מהלכות ע"ז מצות עשה היא לאבד ע"ז וכו' ובא"י מצוה לרדוף אחריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו אבל בח"ל אין אנו מצווים לרדוף אחריה אלא כל מקום שנכבוש אותו נאבד כל ע"ז שבו וכו' א"כ גם מ"ע זו נוהגת בין בארץ בין בחו"ל ומיהו השתא הדרינן להני שינויי הדרשות דהכא ודהתם ונהי דלהאי תלמודא מצינן למימר דדריש מקרא הקודם לשיטת הש"ס הבבלי מאי איכא למימר אמאי לא יליף לה מהקודם בכתוב ונראה דלשיטתייהו הוא דאזלי דסתמא דהש"ס בבבלי פוסק בכל מקום כרבנן דקי"ל ב' כתובים הבאים כאחד אין מלמדין כמו דקאמר בפשיטות בקידושין לעיל בסוגיא דמ"ע שהזמן גרמא ובהרבה מקומות הלכך לא מצינן למילף מתפילין ות"ת דהוו ב' כתובים אבל שיטתא דהאי ש"ס מסיק בכמה מקומות כר' יהודה דסוף פ"ז דסנהדרין דב' כתובים הבאים כאחד מלמדין כמו שתמצא בריש פ"ו דנזיר וכבר זכרתי שם מזה ד"ה והא תני בשם ר"א ע"ש וכן תמצא בשבת פרק כלל גדול ובפ"ז דסנהדרין דסתמא דהאי ש"ס אליבא דר"י דסנהדרין היא ולפיכך יליף לה מהכתוב הקודם:

במה נתחייבו ר"י ב"ח אמר מד"ת נתחייבו וכו'. כבר זכרתי מזה בפ' אלמנה לכ"ג בהלכה ג' ובכמה מקומות דפלוגתא דרבוותא בענין תרומות ומעשרות בזמן בית שני היא פלוגתא דאמוראי הכא דהתוס' פ' הערל (דף פ"ב) ד"ה ירושה ראשונה ושניה יש להן וכו' ס"ל דמן התורה נתחייבו ורצו לפרש שם דגם דמ"ד הכא מאיליהן קבלו וכו' שחייבו עצמן מאליהן וקדשו למה שהחזיקו וכיון שקדשו קדשו מן התורה וכן הוא דעת הראב"ד ז"ל בהשגה סוף פ"א דהל' תרומות ודעת הרמב"ם ז"ל שם דתרומה אפי' בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהם וכו' ובענין פירושו להאי דר"א דהכא דמפרש כפשטן דמאליהן קבלו ומדרבנן הוא ולא כפי' התוס' כדלעיל פשוט הוא דזה נלמד מכמה וכמה מקומות בהאי ש"ס בסוף פרק הרואה דקאמר בפשיטות כמ"ד מאליהן קבלו את המעשרות ומדרבנן משמע ובפ"ג דדמאי בהלכה ג' וכן בפ"ק דתרומות וביבמות בפ' הנזכר ובפ' י"ג ובפ' עשרה יוחסין קאמר סתמא דהש"ס כמ"ד מאליהן וכו' וכיון שכן הכריע האי ש"ס כהאי מ"ד ומדרבנן ועוד דבפ"ז דיבמות קאמר אביי בהדיא דתרומה מדרבנן כמ"ד מאליהן קיבלו את המעשרות וכיון שכן תו לא קשה נמי הא דדקדק הראב"ד מההיא דר' יוחנן דסוף פ' הערל דהלכתא כאביי דבתראה הוא וכך אמרו בפ"ד דגיטין בהלכה ג' ועיין לקמן בפ"י בהלכה ג' ד"ה אימתי פסקו היובלות מה שיתבאר עוד מענין זה ומההיא דפ"ט דערכין בס"ד:

רבי אומר אדום ומואב וראשית בני עמון. היינו שאר עמון ומואב שלא טיהרו בסיחון ואותם לא כבשו עולי מצרים אבל עמון ומואב שטיהרו בסיחון הרי הן עבר הירדן ארץ סיחון ועוג שכבש משה וכ"כ התוס' בפ' חזקת הבתים (דף נו) גבי האי פלוגתא דפליגי נמי התם מם הן קני קניזי וקדמוני ועיין לקמן ד"ה קשיתה קומי ר' יסא ליתי עמון ומואב דמשה:

המהלך מעכו לאכזיב מימינו למזרח הדרך טהורה וכו'. לפי הך גירסא וכ"ה בתוספתא היה נראה דכזיב הוא לצד דרום ולהלן מעכו ועכו הא תנינן בריש גיטין דבצפונה של א"י היא וא"כ היה אפשר לפרש כדפרישית בפנים ובבבלי גיטין (דף ז' ע"ב) איפכא הוא דגריס בהך ברייתא דפריך התם אמתני' למימרא דעכו בציפונא דא"י קיימא ורמינהי היה מהלך מעכו לכזיב מימינו למזרח הדרך טמאה משום ארץ העמים וכו' ומשני אביי רצועה נפקא וא"כ לפי הס"ד דמקשה הוה משמע מהאי ברייתא דעכו הוא להלן מצפון א"י וכזיב היא יותר בצפון מעכו וא"כ המהלך מעכו לכזיב הוי מהדרום לצפון ושתיהן בגבול מזרחו של א"י ולפיכך מימינו למזרח הדרך טמאה וכו' ומשמאלו למערב הדרך טהורה וכו' ומשני לעולם עכו במקצוע צפונית מזרחית ממש אלא דנפקא עוד רצועה

לצד צפון עד כזיב ואותה רצועה מא"י היא לפי פירש"י ז"ל שם ומיתרצא שפיר הברייתא לפי הגי' דהתם והיא נגד הגי' דהתוספתא ודהכא וזה ודאי א"א לומר דפליגי במציאות היכן הוא כזיב אם לצפונה של עכו כדמשמע מהתם או לדרומה כדמשמע מהכא והתי"ט מביא בשם הר"מ ז"ל מפירושיו בכ"י שכתב שא"י הולך כולה עד כזיב אלא שמכזיב תצא רצועה אחת מארץ העמים הולכת עד עכו וכל צדדיה הם א"י ובתוספתא מס' אהלות פרק בתרא אומר היפך גמרין ההולך מעכו לכזיב מימינו למזרח הדרך טהורה וכו' ויש לתרץ שאותה רצועה לה שני דרכים אחת אל השפה המזרחית ואחת אל השפה המערבית עכ"ל ולפי התירוץ הזה היה אפשר לתרץ גם לפירש"י דהרצועה היה מא"י וכל צדדיה הוא ח"ל ובתוספתא מיירי שהולך בשפה הנוטה למערב ומימינו היא טהורה מארץ העמים שהיא רוחב הרצועה וכו' ובגי' הגמרא דהתם מיירי שהולך בשפה המזרחית והרמב"ם בחיבורו פ"א מהל' תרומות בהל' ז' הולך לשיטתו ולפירושו דהרצועה היא מארץ העמים שכתב שם לפי הגי' דהתם כל הארץ שהוא מימינו שהוא מזרח הדרך הרי הוא בחזקת ח"ל וכל הארץ שהיא שמאלו שהוא מערב הדרך הרי הוא בחזקת ארץ ישראל וכו' וא"כ הולך הוא בשפה המערבית ומלישנא דברייתא משמע כפירושו דהרצועה היא מארץ העמים וממנה ואילך והיא בכלל הכל ח"ל הוא ומשמאל הדרך הכל א"י עד הגבול המערבי של א"י:

ומה טעם ויחנו על הירדן וכו'. וזה בתלמיד גמור אבל בתלמיד חבר שרי כדאמרינן בעירובין (דף סה) גבי רבינא ורב אשי וכדכתבו התוס' שם וכן בפ"ק דסנהדרין (דף ה') גבי הני עובדי דמייתי נמי התם דכיון דממשה גמרינן משמע דבתלמיד גמור איירי וכך הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מת"ת שכתב דין זה שם בהלכה ב' ובהלכה ג' עם שארי דינים שבין תלמיד לרבו וסיים שם בהלכה ט' בד"א ברבו מובהק שלמד ממנו רוב חכמתו אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו ה"ז תלמיד חבר ואינו חייב בכבודו בכל אלו הדברים:

קשיתה קומי ר' יסא לית עמון ומואב דמשה. למאי דפרישית בפנים כנראה לכאורם וכן בענין שינויא דמשני ר' יוסי בר בון דמספקא ליה לר"ל אם טהרה מיד סיחון ועוג או לא טהרה משמע דעל הארץ שכבש משה קאי מדהביא האי קרא כי חשבון עיר סיחון וגו' א"כ בה מיירי ואף על גב דבפשיטות אמרינן בגיטין (דף לח) ובכמה דוכתי עמון ומואב טהרו בסיחון וכדמשמע קראי בהא הוה מצינן למימר דה"ק אם אותה הטהרה נשארת גם עכשיו לענין שחייבת בשביעית או דילמא כיון שלא קדשו עולי בבל בטלה קדושתה אלא דמ"מ קשה דא"כ היינו עבר הירדן ואנן תנינן בפ"ט ג' ארצות לביעור עבר הירדן וכו' וא"כ

חייבת בשביעית ומאי מספקא ליה לר"ל לכך נראה דהכי פירושא דהקושיא והשינויא דבריש חגיגה דמייתי להא דמסיק במס' ידים עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית והקשו התוס' שם וכן בפ"ק דיבמות (דף טז) וכן בפ' חזקת הבתים שהבאתי לעיל על הא דפירש"י ז"ל עמון ומואב שכיבש משה מסיחון ונתקדשו בקדושת א"י ועכשיו בבית שני בטלה קדושתה וזורעין בשביעית וכו' והא אנן תנן ג' ארצות לביעור עבר הירדן וכו' ועבר הירדן היא ארץ סיחון ועוג אלמא שקדשוה עולי בבל וע"ז מפרשין בשם ר"ת ב' פירושים. הא' דמאי דמשמע מהמתני' דשביעית דעבר הירדן חייבת בשביעית התם בארץ סיחון ועוג שלא היתה מעמון ומואב אבל ארץ סיחון ועוג שכיבש מעמון ומואב לא קדשו עולי בבל ולפי התירוץ הזה נתקיים פירש"י דעמון ומואב דמסכת ידים היינו ארץ סיחון ועוג ובטלה קדושתה. ועוד מפרשים דעמון ומואב דמסכת ידים מצינו למימר דזה עמון ומואב ממש שלא כיבש סיחון מעולם ושלא קדשוהו אפי' עולי מצרים וזה דלא כפירש"י. והיינו דמקשה הכא וכב' קושיות הן לית עמון ומואב דמשה כלומר באיזה עמון ומואב מספקא ליה לר"ל אם בארץ סיחון ועוג שכיבש משה א"כ חייבת בשביעית. לית עמון ומואב דראב"ע. כלומר ואם בעמון ומואב דמס' ידים קאמר והיינו שאר עמון ומואב שלא כיבש סיחון ולא כיבש משה א"כ קשה לאידך גיסא מאי מספקא ליה הא נמנו וגמרו מעשרין מעשר עני בשביעית וא"כ אינה חייבת בשביעית וממ"נ מתמה על ר"ל וכי לית וכו' ומאי מספקא ליה ומשני ר' יוסי בר' בון דודאי ארץ סיחון ועוג שכיבש משה היתה חייבת בשביעית דטהרו בסיחון כדכתיב כי חשבון וגו' ור"ל דמספקא ליה היינו בפירושא דעמון ומואב דמסכת ידים הוא דמבפקא ליה אם זו היא שטהרה מיד סיחון ועוג וכפירש"י ז"ל והא דשנינו דעבר הירדן חייבת בשביעית היינו אותה שלא היתה מעמון ומואב וכתירוץ ר"ת לפי' הא' אבל ארץ סיחון ועוג שכיבש משה בטלה קדושתה עכשיו ודקאמר אין תימר טהרה חייבת היינו שהיתה חייבת או לא טהרה. כלומר או דאמרינן דעמון ומואב דמסכת ידים היינו ארך עמון ומואב ממש שלא טהרה מעולם ואותה ודאי לעולם היתה פטורה משביעית וכפי' השני דר"ת וא"כ ארץ סיחון ועוג שכיבש משה לא איירי בה במסכת ידים ואיכא למימר דחייבת בשביעית היינו דמספקא ליה לר"ל ולפ"ז הך דר' תנחומא פליגא דס"ל דמעולם לא קדשה גם ארץ סיחון ועוג שכיבש משה כדדריש החל לרשת עשיתי את ארצו חולין לפניך כל זה נראה לפרש להבין משמעות הסוגיא ומיהו אין מכאן איזהו הכרח ללמוד לדינא כמו שרצה הכ"מ לומר דמ"ש הרמב"ם בפ"ד בהלכה כ"ח עבר הירדן שביעית נוהג' בה מדבריהם וכו' לציין לסוגיא זו וסיים משמע בהדיא דחייבת בשביעית ואין כאן לא משמעות לא למסקנא ולא

למ"ש הרמב"ם דמדבריהם נוהגת וספיחי שביעית שלהן מותרין באכילה אלא דהנכון בדעת הרמב"ם כך הוא דהואיל ולא קדשוה עולי בבל וכדתנן דלא קדשו אלא עד כזיב ומשם עד נחל מצרים שהוא בדרום וכן משם עד אמנה שהוא בצפון לא קדשו כ"א עולי מצרים הוא שקדשום וכמו שהביא זה בפ"א מהל' תרומות הלכה ח' ומה שהביא הכ"מ שם דברי הר"ש בפי' זה לצד המזרח וכו' אין זה דעת הרמב"ם וע' בתי"ט מה שהביא בשם בעל כפתור ופרח במתני' ומ"ש שם הרמב"ם מכזיב ולפנים כנגד המזרח היינו לומר לאפוקי כזיב עצמה כדסיים שם ור"ל דכל מה שהיא למזרח א"י באורך וברוחב אותה החזיקו עולי בבל עד לפני כזיב אבל מכזיב ולחוץ ועד אמנה לצד צפון וכן עד הנהר לצד דרום כל אותה הארץ לא החזיקו עולי בבל וא"כ פשוט הוא דעבר הירדן לא קדשו עולי בבל א"כ דין הוא דנאכל ולא נעבד והיינו דסיים וכתב לא יהיו ארצות האלו חמורין מא"י שהחזיקו בה עולי מצרים ומה שדקדק עליו הראב"ד דמה צורך לזה הרי לא החזיקו עולי בבל. וא"כ מה לו להאריך בק"ו זה. פשוט הוא משום דמצינו בהדיא דתנינן בהו חיובא דשביעית בעבר הירדן בפ"ט ג' ארצות וכו' ובסוריא במתני' דלקמן במחובר משו"ה הוא דסיים להחזיק דבריו דאין זה אלא בעבודה מדבריהם אבל ספיחין שבהן מותרין באכילה לא יהיו ארצות אלו חמורין וכו' ובההיא דעמון ומואב דמסכת ידים פי' הוא ז"ל כפי' הב' דר"ת דלעיל וזה מוכרח לדעתו ז"ל ועיין עוד לקמן בפ"ט מדין ביעור בעבר הירדן:

תני איזו היא הארץ וכו'. בתוספתא הגי' משובשת וגי' דהכא עקרית וכך הובאה בבבלי פ"ק דגיטין (דף ח). עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר. הרמב"ם ז"ל סתם דבריו בדין הזה שכתב בפ"ד בהל' כ"ז סוריא אע"פ שאין שביעית נוהגת בה מן התורה גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית כארץ ישראל כדי שלא יניחו א"י וילכו וישתקעו שם ולא הזכיר כלום מחילוק בין התלוש להמחובר. ונראה דהוא ז"ל היה מפרש דר"ע פליג את"ק וסובר דלכל ענין עשו סוריא כא"י בשביעית ובין בתלוש ובין במחובר מה שעושין אותו בא"י עושין אותו בסוריא ומה שאסור בא"י אסור גם בסוריא מדבריהם וכן משמע מדבריו בפי' המשנה שכתב ודברי ר"ע אמת וא"כ מה שאמרו בגמ' דבתלוש לא חששו שילך וישתקע בסוריא מפני שהוא ריוח מועט אליבא דת"ק דוקא הוא אבל לא אליבא דר"ע וטעם דהוא ז"ל הכריע להלכה כר"ע ולא כהת"ק משום דסמיך אהאי ברייתא שנשנית בהש"ס דילן בפ"ק דגיטין (דף ח) בשלשה דרכים שוותה סוריא לא"י וכו' חייבת במעשרות ובשביעית כא"י ומשמע דלכל עניני דשביעית עשו אותה כא"י וכר"ע דמתני':

הלכה ב

בתלוש למה הוא מותר וכו'. כדפרישית דרווחא קריב הכוונה שהוא ריוח מועט והלכך לא חששו דבשביל כך לא נפיק לסוריא והר"ב כתב ובתלוש התירו כדי שימצאו העניים שבא"י קצת ריוח בסוריא שהיא קרובה להם ולא יצטרכו לצאת מא"י לחו"ל וכן פי' הר"ש ג"כ דכתב כיון שימצא לו בקרוב ריוח מועט בשביעית לא יצא מא"י להשתקע בח"ל. וממשמעות הענין נראה דלא דברו כאן מחשש שילך לח"ל אלא מחשש שלא ילך מא"י להשתקע בסוריא ובתלוש לא חששו לכך מפני שבשביל ריוח מועט לא נפיק. וכל זה הוא אליבא דהת"ק אבל לא אליבא דר"ע כמבואר בדיבור דלעיל:

מהו לטחון עם העכו"ם בארץ וכו'. ומשמע מכאן דפשט ליה דאסור דמתני' אמרה דוקא בסוריא אבל בא"י אסור בשום פנים אפי' עם העכו"ם. והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד בהלכה כ"ט גוי שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית פירותיה מותרין וכו' ועיין בכ"מ מה שהאריך בזה בשם בעל כפתור ופרח ובסתיר' דבריו ולבסוף הביא ראיה לדברי רבינו מדגרסי' בירושלמי ספ"ט דשביעית ריב"ל הוה מפקד לתלמידיה וכו' וסיים שם והא דאמרינן בירושלמי שאסור לטחון עם העכו"ם בארץ בשביעית צריך להעמידה בספיחים שגדלו בשדה ישראל עכ"ל ולפ"ד היה צ"ל שמכרה לו הישראל או נתנם לו במתנה או כיוצא בזה דאפי' בפירות שביעית שניתנו לאכילה והיינו בפירות האילן או במינים שאין זורעין אותם רוב האדם כדכתב הרמב"ם שם בריש הפרק בהלכה ג' דתבואה וקיטנית וכיוצא בהן אסורין הן שגזרו עליהן ואפי' באלו אסור להאכילן לגוי כדאמרו בתוספתא סוף פ"ה ופסק כן הרמב"ם בפ"ה בהלכה י"ג וא"כ היה צריך להעמיד באופן הנזכר וכל זה דוחק ולא נאריך בזה דבלא"ה לא קשה מהאי דאסרו כאן לטחון עם העכו"ם בארץ כמו שכבר ביארתי מזה לעיל בפ"ד בהלכה ג' ד"ה הורי ר' אימי לרדות עמו ע"ש ותמצא מבואר דעת הרמב"ם דכללא הוא דכל שהוא במלאכת מחובר אסור לסייע עם העכו"ם בשביעית וכל שהוא במלאכת תלוש מותר לסייע עמו אף בארץ מכיון דפשוט הוא דלענין שביעית ודאי יש קנין לגוי בא"י להפקיעה משביעית ולא אמרו אלא לענין מעשרות דבלוקח הישראל הפירות ממנו קודם שנגמרו ונגמרו ביד הישראל לחיוב המעשרות בזה הוא דאמרו דאין קנין לעכו"ם בא"י וכל זה מבואר לעיל בכמה מקומות וע' בפ"ה דדמאי בהל' ט' ד"ה מתני' דר"מ דאמר אין קנין לגוי בא"י וכו' ובריש פ"ב דדמאי בהלכה א' ובמקומות המצויינים שם. ובענין החילוק בסיוע להגוי בין תלוש למחובר תמצא מבואר בדבריו בפ"ח בהלכה ח' שכתוב שם אסור לסייע אותו ביד במלאכת המחובר ובעניני תלוש התיר שכתב ומותר לרדות עמהן בכוורת וזה למד מהוראה דר' אימי דלעיל לפי

פירושו דהאי לרדות אכוורת קאי כמו שמבואר הכל לעיל וא"כ ר' אימי פליג אהא דהכא דדין רידוי הכוורת ודין הטחינה שוין הן דתרוייהו בתלוש נינהו והכריע כר' אימי משום דסתמא דהש"ס דלעיל מייתי להוראה דיליה בפשיטות משמע דהלכתא כותיה וכדאמרינן בעלמא מעשה רב וההיא דריב"ל דסוף פ"ט בגינתא דסיסרא האי עובדא גרסי' לה נמי לעיל בפ"ב דדמאי בהלכה א' ומשמע להדיא התם דלאו בא"י הוה אלא במקומות הסמוכין לה כגון בית שאן וכיוצא בה שנשנו שם ואח"כ התירו אותן משום דלא חשיבא מא"י ועלה הוא דקאמר זכור לטוב זיל אמור לרבך וכו' ואין בעית מחמרא על נפשך אישתרי לחברך כמבואר שם משום שכבר התירו לאותן המקומות ועוד אזכיר מזה לקמן סוף פ"ט בס"ד:

לא משום דאסור וכו'. כדפרישית דהרי אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית וכך אמרינן בפשיטות בבבלי פ"ק דע"ז דף טו ע"ב) ומהענין אשר הוזכר שם בזה עיין בפ' דלעיל בהלכה ח' ד"ה רב כב"ש:

הלכה ג

בצלים שירדו עליהן גשמים וצמחו כו'. הך מתני' מייתי לה בבבלי נדרים (דף נח) וכדפירש"י ז"ל שצמחו מאליהן בלא נטיעה ור"ל מפני שדרך ליטע הבצלים בארץ כדי שיצמחו העלין ואותן לא נטען בשביעית אלא נשארו בארץ מששית וירדו עליהן גשמים בשביעית וצמחו מאליהן והן הן דברי הרמב"ם בפ"ד הלכה כ' הבצלים וכו' ואם השחירו הרי הן כנטועין בארץ כלומר כמי שנטען בארץ בשביעית וסיים שם ובין כך ובין כך הבצלים עצמן בהיתרן עומדין מפני שנשארו שם מששית והן עצמן לא ניתוסף עליהן בשביעית. רבי זעירא אמר מכיון שרבה עליו החדש מותר וכו'. פלוגתייהו דר"ז ור' הילא ור' אימי כעין האי דשקיל וטרי בנדרים שם בבעיא דישמעאל איש כפר ימא שהעלה בידו דין זה בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו אם גידוליו מעלין את האיסור או לא ופשט לי' התם מעיקרא מההיא דר' ינאי בצל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו על עיקרו מותר ובסוף הפרק שם מוקי להאי דר' ינאי בגידולי גידולין ואפי' דבר שאין זרעו כלה הוא ואנן תנן הטבל גידוליו חולין בדבר שזרעו כלה אבל דבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין דמיירי דרבו הגידולי גידולין על הגידולין. וכן פסק הרמב"ם בפי"א מהל' תרומות בהלכה כ"ב ויתבאר עוד מזה במקומו בס"ד והדר בעי התם למיפשט בעיא דלעיל בשביעית לאיסורא מהאי דר' יוחנן בערלה ודר' יונתן בכלאי הכרם דמייתי ליה נמי הכא ומסיק דשאני שביעית הואיל ואיסורה ע"י קרקע ביטולה ע"י קרקע אבל ערלה וכלאים לאו ע"י קרקע מיקרו דערלה איסורא תליא בשנים וכלאים

בתערובות. ולפ"ז ר' זירא ור' אילא ורבי אימי דפליגי בהא אם נדמה שביעית לערלה וכלאים או לא וא"כ תו לא קשיא נמי להא דמקשי לר' זירא מהאי דגידולי גידולין בדבר שאין זרעו כלה דבלא"ה שאני שביעית דביטולה הוא ע"י קרקע ואע"ג דהתם תנן נמי ספיחי שביעית מ"מ הא דמחלק בין דבר שזרעו כלה לבין דבר שאין זרעו כלה לא קאי אספיחי שביעית אלא דבטבל או בתרומה וכה"ג מיתניא ולא צריכין לתירוצא דהכא דמחלק בין ביעור לאכילה לפי המסקנא דהתם והלכך פסק הרמב"ם בדין זה בפ"ד בהל' כ"א בצל שעקרו בשביעית וכו' העלו גידוליו את עיקרו והתיר הכל וכו' וזהו בין לענין ביעור בין לאכילה להך טעמא דמסקנא דהתם דהואיל ואיסורא ע"י קרקע כך בטילת' ע"י קרקע ועיין בד"ה ר' אבהו וכו' לקמן:

דתני זה הכלל שהיה ר"ש אומר וכו'. הך תוספתא מייתי לה נמי בבבלי נדרים שם ומשמע מתשובת ר"ש דמה ששנינו השביעית אוסרת כל שהוא במינה היינו לענין חיוב ביעור דוקא אבל לא לענין אכילה שאם נתערבו פירות שביעית בפירות אחרות שתהא קדושת שביעית חלה על אותן פירות אחרות בין במינן בין שלא במינן בנ"ט ומיהו זו סברת ר"ש אבל לא קיי"ל לדינא הכי אלא אף לאכילה אם נתערבו בפירות אחרות במינה בכל שהוא וצריך לאכול כולן בקדושת שביעית ושלא במינן בנ"ט ועיין בס"פ דלקמן ד"ה והשביעית אוסרת בכל שהוא ושם תמצא ביאור דין זה בס"ד:

רבי אבהו על לארבל וכו'. מהמעשה זה השיג הראב"ד ז"ל שם על הרמב"ם דהא ר' אבהו לא עשה מעשה אלא במרוכני' וכו' ופי' כיון שעשה כן גלה דעתו דלא ניחא ליה בגידוליהן וכו' ואין נ"מ בזה אם אנו מפרשים כפירושו דמשמע שהטה אותן עכשיו בשמינית או בתחלה בשביעית קודם שעקרן ודמיא להאי וריכנו דלעיל בפ"ה בהלכה ב' וע"ש ד"ה ר' יוסי פתר לה מתני' וכו' מ"מ עיקר השגתו דהא ר' אבהו לא סמיך למעשה אהאי היתרא דגידולין מעלין את העיקר בשביעית ולדעת הרמב"ם ז"ל נאמר דאם דבלא"ה אין זו השגה למאי דמסיק ר' יודה בר פזי אנא ידע ראשה וסופה וכו' ואם כן מצד חומרא בעלמא אמר לה ולדחותם שלא יעשו עוד כן מאחר דשמע דר' הילא ור' אימי פליגי מיהו לפי האמת לכ"ע ל"ק מההיא דהכא דהא קאמר הכא דאף לר"ז גופיה דוקא באכילה התיר ולא פטרו מן הביעור וא"כ חשש שלא ינהגו בו קדושת שביעית כלל לפיכך החמיר עליהן וזהו למאי דקא משני הכא לר"ז מהאי דתרומות אבל למסקנא דהתם בנדרים כמו שנתבאר בדיבור דלעיל אין חילוק בין ביעור לאכילה אלא דהגדולי היתר מעלין את האיסור בשביעית בכל ענין א"כ מהיכי תיתי להחמיר בו וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בזה. הורי ר' אימי כהן תניא קמיא לקולא. ואיהו דריש בארצך אלכתחילה

דוקא וכן ת"ק מתני' ס"ל כהת"ק דהתוספתא ומייתי לה בבבלי פ' מקום שנהגו (דף נב ע"ב) וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה הל' י"ג פירות שביעית אין מוציאין אותן מהארץ לח"ל ואם הוציאן מתבערין במקומן כדכתב מזה בפ"ז בהל' י"ב וכדמסיק ר' הילא ובלבד שלא יעבירם ממקום למקום ועיין לקמן בפ"ט מדין ביעור בהלכה ב' ובהלכה ג' ד"ה כתיב מן השדה תאכלו את תבואתה:
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז

הלכה א

כלל גדול אמרו בשביעית. כל שהוא מאכל אדם וכו'. אבל אם אינו לא מאכל אדם ולא מאכל בהמה לעולם אין לו ביעור ואפי' אינו מתקיים בארץ וזהו דעת הרמב"ם ז"ל דהא דתנינן לקמן בסיפא ועוד כלל אחר אמרו וכו' ומתקיים בארץ אין לו ביעור לא קאי האי ומתקיים אלא על מין הצובעים וכמ"ש בפ"ז בהל' י"ג וזה לפי גי' ספרי משניות במתני' דלקמן כל שאינו מאכל אדם וכו' וכך היתה גי' הרמב"ם ולפי גי' דהכא במתני' דלקמן כל שהוא מאכל אדם וכו' א"כ ומתקיים בארץ אכולהו קאי וזהו כדעת הראב"ד ז"ל בהשגה שם בהל' י"ד וכך היא דעת הר"ש ומתני' דלקמן יתבאר מהיכן למד הרמב"ם לקיים גירסתו כפי גירסת ספרי המשניות ע"ש:

עוד כלל אחר אמרו כל שהוא מאוכל אדם וכו'. לפי נוסחא זו קאי ומתקיים בארץ אכולהו דבין מאכל אדם ובין מאכל בהמה ובין מין הצובעין אם הוא מתקיים בארץ אין לו ביעור וא"כ אם אינו מתקיים בארץ לעולם יש לו ביעור ואע"פ שאינו מאכל אדם ולא מאכל בהמה ולא מין הצובעין דזהו כללו של דבר כל שאינו מתקיים בארץ יש לו ביעור וזו היא רעת הראב"ד בהשגה בפ"ה בהל' י"ד וכבר זכרתי מזה בריש פרקין דהרמב"ם לא היה גורס כגי' זו אלא כגי' ספרי משניות כל שאינו מאוכל אדם וכו' וכך היא גי התוס' בריש פ' כלל גדול בספרים אשר לפנינו שכתוב כגי' הרמב"ם ע"ש בד"ה וגבי שביעית וכו' ולא כמ"ש בתי"ט ולפ"ז הכי פירושא כל שאינו מאכל אדם ומאכל בהמה לעולם אין לו ביעור ואפי' אינו מתקיים בארץ ובמין הצובעין הוא שאמר דאם מתקיים בארץ אין לו ביעור ואם אינו מתקיים בארץ יש לו ביעור כדלעיל וזה כבר מוזכר בכ"מ בשם הר"י קורקוס ז"ל דמחלוקת של הרמב"ם והראב"ד תלוי בחילוף הגירסאות. נשאר עלינו לבאר מהיכן דייק ליה להרמב"ם דגי' ספרי המשניות עיקרית היא ואומר אני דמלבד דמלשון המשנה בפירושה איזה זה עיקר הלוף השוטה וכו' היה נראה כן דהא לא קתני

הכא כדקתני ברישא ומאכל כהמה החוחים וכו' ואם דהכא בסיפא ג"כ מדבר שהוא אוכל אדם מיירי הו"ל למיתני ה"נ אחר דקחשיב לאוכל אדם עיקר הלוף השוטה וכו' ומאכל בהמה הבוכריא או החלביצין והבוכריא דכך היה צ"ל לפי גי' הראב"ד כמו שהוא בנוסחא זו דיש כאן מאכל אדם ויש כאן מאכל בהמה ומדלא הזכיר התנא בסיפא כלום אלא סתם דבריו הוי משמע דאין אלו מאכל אדם וכדעת הרמב"ם ואמנם יש לנו דקדוק יותר מוכרת מזה דאם כגי' כל שהוא מאוכל אדם וכו' למה ליה להתנא להאריך בלשונו עוד כלל אחר אמרו וכו' הא זה דבר והיפוכו הוא מהרישא וא"כ לא הו"ל למיתני אלא ואם מתקיים בארץ יש לו שביעית וכו' אין לו ביעור וכו' ואיזה זה עיקר וכו' ומדקתני עוד כלל אחר אמרו ש"מ דאין זה הכלל נכלל בכלל דרישא ולא דבר והיפוכו הוא אלא דעוד אמרו כלל אחר וזה אם אינו מאכל אדם ולא מאכל בהמה אין לו ביעור לעולם ואפי' אינו מתקיים בארץ שאינו ראוי לשום דבר לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ולא מין הצובעין הוא אלא דשביעית מיהת יש לו הואיל ואינו עומד לעצים דאותן הוא דגם שביעית אין להם מכיון שלהסקה ניתנו כמוזכר בדיבור דלעיל ואם ממין הצובעין הוא בו הוא דיש חילוק אם מתקיים בארץ וכו' ואין לו ביעור וכו' והשתא המתני' מתפרשת בדיוקה והן הן דברי הרמב"ם ז"ל:

(**שייך למתני' לעיל דף י"ח ע"ב**) **וחכמים אוסרין**. התי"ט הקשה דחכמים היינו ת"ק ותירץ דצייד כשמכוון לצוד טמאים איכא בינייהו דלחכמים שרי הואיל ונתחייב מס להמלך רשאי לכוין ולת"ק אע"פ דצייד הוא לא התירו לו אלא בנזדמן עכ"ל ומלבד שזה סותר הכלל דנקטינן סתם תנא בתרא לטפויי אתא וכדכתב רש"י ז"ל בפ"ק דע"ז (דף ז ע"ב) גבי הא דפריך התם חכמים היינו ת"ק וכו' ע"ש אלא שזהו דלא כהלכתא שהרי הלכה כחכמים בתראי וקיי"ל דאפי' צייד לא התירו לו אלא בנזדמן דוקא וכ"פ הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ח מהל' מ"א בהלכה י"ז הצייד שנזדמנו לו חיה או עוף ודג טמאין וצדן או שניצודו לו טמאים וטהורין מותר למוכרן אבל לא יכוין מלאכתו לטמאים ולענין הקושיא נראה לתרץ אליבא דהלכתא וזה למדנו מל' הרמב"ם שבתחלה כתב טמאין והדר כתב או שניצודו לו טמאין וטהורין מאי קמ"ל בזה אלא דהיינו דאיכא בינייהו במתני' דלהת"ק שנזדמנו להם מיני טמאים קאמר וכלומר דבמיני טמאין לבדן הוא דבעינן שנזדמנו לו אבל לא יכוין להם וכשניצודו טמאין וטהורין ס"ל דאף במתכוין התירו שהרי אינו מכוין להטמאים לבדן כ"א לשתיהן ואתו חכמים בתראי לטפויי ואוסרין אף בצייד שמכוין לטהורין ולטמאין דלעולם בעינן שיזדמנו לו דוקא ובצייד הוא שהתירו אבל לא לכל אדם שנתמנה לו וטעמא משום כדי חייו ומכאן למד הרמב"ם לומר

או שניצודו לו וכו' כלומר דאף בכה"ג בעינן שניצודו לו ולא שיכוין ומה שסיים אבל לא יכוין מלאכתו לטמאים היינו אפי' יש כאן ג"כ טהורין עמהן אסור הוא אם מתכוין לצודן שהרי הכוונה היא אף להטמאים וזהו כחכמים בתראי ובמה שהוא ז"ל היה פוסק בפי' המשנה הלכה כר' יודה נראה שבתחלה גרם לו הא דאיתא בהסוגיא הלכה כר' יודה דמתני' ולבסוף אחר שדקדק וראה דאין הסוגיא זו שייכא לכאן ואר' יהודה דמתני' דסנהדרין קאי וכמו שכתבתי וציינתי בפנים חזר בו בחיבורו ופסק הלכה כחכמים:

(**שייך לעיל במתני' דף י"ט ע"ב**) **והשביעית אוסרת כל שהוא במינם וכו'**. כתב התי"ט תימא למאי הדר תני לה והרי זה הכלל ללמד על עצמו של שביעית בא כדתני חייב לבער וכו' הקושיא שהקשה לפי' הר"ב הוא דשייכא שהיא על דרך פי' הר"ש השביעית אוסרת וכו' לאחר הביעור וכו' ואינו מוסכם הפי' הזה והעיקר הוא כפי' הרמב"ם כדלקמן. והתירוץ שתירץ דהיינו דמתני לה בס"פ הנודר מן הירק לענין גידולין וכו' ומשנה יתירה שמעינן וכו' גם זה אינו דהתם מייתי להתוספתא רש"א כל דשיל"מ וכו' והובאה נמי הכא בפ' דלעיל בהלכה ג' ובעי לאתויי התם מעיקרא ראיה להתירא דגידולי היתר מעלין את העיקר בשביעית מן האי דהשיב ר"ש אף אני לא אמרתי אלא לענין ביעור וכו' להא דתנינן הכא השביעית אוסרת בכ"ש וכו' דס"ד דלענין גידולין מיתפרש' ומהדר עלה ודילמא לחומרא שאני וכלומר אף לפי הס"ד דילך איכא למידחי ודילמא לחומרא שאני וכל זה הוא לשקלא וטריא לפי הס"ד אבל לבתר דמסיק התם לקמן דגידולי היתר מעלין את העיקר בשביעי' מטעמא דהואיל ואיסורה ע"י קרקע ביטולה נמי ע"י קרקע א"כ ודאי תו לא מיתפרש' המתני' דהכא לענין גידולין וזה ברור אלא ע"כ דהיינו פירושא דמשנה יתירא דהכא דבתחילה תני זה הכלל וכו' לענין ביעור והדר קתני לאשמועינן דינא דתערובת שביעי' לענין אכילה שאם נתערבו פירו' שביעית בפירות אחרות אוסרת בכל שהוא לענין שקדושת שביעית חלה עליהן וצריך לאכול כולן בקדושת שביעית וזהו דרך הרמב"ם בחיבורו שאף שכתב בפירושו דזה הכלל רמז גם לשאר איסורין שבתורה כל שהוא בנ"ט וכו'. והיינו יכולין לפרש גם לדבריו אלו שאין הכוונה על מין במינו דשאר איסורין דהא לא קיי"ל כן אלא דהכוונה הוא על מין בשאינו מינו דזהו ג"כ רמז על שאר איסורין שבתורה חוץ מטבל וייי"נ וזהו שכתב ולשאר האיסורין כולם רמז באומרו זה הכלל כל שהוא בנ"ט וכו' וכלומר דעל חלוקה זו בלבד הוא רמז ואיך שיהי' המשנה מתפרשת כפשטה הכל על שביעית ולהלכה כמ"ש בחיבורו בספ"ח דבתחלה כתב דין המשנה בוורד וחרובין ולענין ביעור וסיים זה הכלל פירות שביעית שנתערבו בפירות אחרות מין במינו בכל שהוא ושלא במינו בנ"ט וזהו לענין אכילה וכדפרישית ולא ביאר

זה כאן משום שסמך על מה שכבר כתב בהל' מ"א בפרק ט"ו שלאחר שהביא שם דין שאר איסורין שבתורה וכו' כתב בהלכה ח פירות שביעית אע"פ שאם נתערבו במינן בכל שהוא ושלא במינן בנ"ט אינן בכלל איסורי תורה שאין אותה התערובת אסורה אלא חייב לאכול כל התערובת בקדושת שביעית כמו שיתבאר במקומו וזהו מ"ש בספ"ח כאן והוסיף שם לבאר הטעם שלא חשבו שביעית במה שיוצא מכלל כל איסורי שבתורה כמו שחשבו טבל ויי"נ משום שאין התערובת נאסר לגמרי כמו באלו אלא לענין שקדושת שביעית חלה על התערובת אמרו אוסרת בכ"ש במינה וכו' ודבר זה נלמד מהך משנה יתירא דמתני' וזהו דלא כר"ש בתוספתא דלעיל שהשיב אף אני לא אמרתי אלא לענין ביעור וכו' משום דסתמא דמתני' פליגא עליה בזה כדשמעינן ממשנה יתירה וכבר זכרתי מזה בפ' דלעיל בהלכה ג' ד"ה דתני זה הכלל שהיה רש"א וכו' ע"ש וסברת ר"ש בפירושא דהשביעית אוסרת וכו' לטעמיה הוא דאזיל במה דס"ל לחלק בין ביעור לענין אכילה ויתבאר מזה לקמן בפ"ט בס"ד:

צבעין לאדם מהו שיהא עליהן קדושת שביעית. ופשיט לה דיש להן קדושת שביעית וא"כ מותר לצבוע לאדם ואפי' הן מאכלי אדם כדמוכח מהא דדחי ר' מנא למאי דבעי ר' הילא למיפשט מדרשת דקרא תהיה דמהתם ליכא למישמע כ"א שמאכלי בהמה מותר לצבוע מהן לאדם אבל מאכל אדם אימא לא ניתנו לצביעת אדם הלכך איצטריך דרשא דלכם לכל צרכיכם דכתיבא גבי לאכלה לאדם וש"מ דאפי' מאכלי אדם ניתנו אף לצבוע לאדם אבל לצבוע לבהמה פשיט לה לקמן לאיסורא ואפי' ממאכל בהמה אסור לצבוע לבהמה וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ה הלכה ט' מפני שזה הכלל כל דבר שנשאר עליו קדושת שביעית שאין לאבדן ולהפסידן וכיוצא בו מותר לעשות כיוצא בו מכל שיש לו קדושת שביעית כגון מאכל אדם ומאכל בהמה ומין הצובעין והרי צבע אדם יש לו קדושת שביעית ולפיכך מותר לצבוע לאדם מן כל שיש קדושת שביעית עליו מלבד משרה וכביסה דאסור לעשותן מפירות שביעית אע"פ שמיני כביסה עצמן יש להן קדושת שביעית אפ"ה אסור לעשותן מן הפירות שעומדין לאכילה משום דאימעוט בהדיא כמו שיתבאר בדיבור דלקמן וצבעי בהמה כיון שאין עליהן קדושת שביעית דקתני עיקר הוורד וכו' לפיכך אין צובעין לבהמה אפי' ממאכלי בהמה שהרי למאכלי בהמה יש להן קדושת שביעית:

מיני כביסות וכו' הבורית והאהל יש להן קדושת שביעית. כ"פ הרמב"ם שם אבל בשאר פירות שביעית אסור לכבס בהן כרבנן דר' יוסי בפ' לולב הגזול (דף מ') דאימעיטו משרה וכביסה משום דהנאתן אחר ביעורן ולא הוי דומיא דלאכלה וכן הוא בפ' הגוזל עצים

(דף קא) וצביעה תירץ רש"י ז"ל שם דהנאתה וביעירו שוה שבשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע ולפ"ז לכאורה הוי קשה מ"ט התירו לצבוע לאדם מפירות שביעית דלא שייך האי טעמא גבי צביעת אדם ודומיא דמשרה וכביסה הואי דהנאתן אחר ביעורן וצ"ל כסברת התוס' שם ד"ה שהנאתן אחר ביעורן וכו' דהנאתן כשלובש הבגדים ואז הוא כלה ומתבער הצבע מיום אל יום וזה שייך שפיר גם בצביעת אדם:

בשמים מהו וכו'. יתבאר מזה לקמן בהלכה ז' על מתני' הוורד והכופר וכו' עיי"ש:

מיני אדלקות מה אית לך וכו'. נראה דהיינו עצים דמשחן המוזכר בבבלי שם ומספקא ליה להש"ס דהכא משום שהנאתן וביעורן שוה אבל התם אמרו בפשיטות אין לעצים קדושת שביעית שהנאתן אחר ביעורן והאיכא עצי דמשחן שהנאתן וביעורן שוה אמר רבא סתם עצים להסקה הן עומדין:

החליף שמן בשמן שניהן אסורין. משמע כדפרישית ששניהן של שביעית הן והחליפו של זה בזה דאי בהחליף שמן של שביעית בשל חולין הא קאמר כיצד הוא עושה מחליף שניהן בשל חולין וא"כ בשמן של חולין מותר להחליף והרמב"ם ז"ל שהביא לדין הזה בפ"ה בהל' ח' סתם דבריו וכתב מכרו ולקחו בו שמן אחר או שהחליף שמן בשמן. שניהן אסורין בהדלקה שאין מדליקין בדמי שביעית וכן לא כתב התקנה דאמרו כאן וביאור דבריו נראין דבשמן של חולין הוא שהחליף שהרי כתב ולקחו בו שמן אחר או שהחליף וכו' וא"כ האי שהחליף ג"כ בשמן אחר קאמר והוא של חולין וזה פשוט דדברי הש"ס א"א לפרשן אלא דשמן בשמן דקאמר היינו בשניהן של שביעית וכדאמרן אלא דנראה לדעת הרמב"ם שלא הוציא מכאן אלא הדין ולא כמשמע מפירושא דהכא וטעמו דהוא ז"ל היה מפרש דהא דהכא אתיא כהא דבעינן למימר מעיקרא בבבלי פ' לולב הגזול (דף מ ע"ב) דפליגי ר"א ור"י בענין חילול פירות שביעית ולר' יוחנן דס"ל דשביעית מתחללת בין דרך מקח בין דרך חילול ואפי' בפרי ראשון כדס"ד דרב אסי דהתם וא"כ דהכא אליבא דר' יוחנן קיימינן וחליפין דרך חילול הוא אין תקנה אלא להחליף בשל חולין ובריש דקאמר ר' יוחנן שניהן אסורין משום דתרוייהו של שביעית הן וכדפרישית טעמא בפנים והשתא שפיר קאמר כיצד הוא עושה וכו' דבשל חולין מותר אף לכתחילה אלא דהכא שכבר החליף של שביעית בשל שביעית התקנה דמחליף שניהם בשל חולין וכל זה למאי דס"ד דהתם אליבא דר' יוחנן וה"נ גרסי' לפלוגתייהו הכא לקמן בפ"ח הלכה ז' אבל למאי דמסיק רב אשי שם וקאמר מחלוקת בפרי שני אבל בפרי ראשון ד"ה דרך מקח אין דרך חילול לא והשתא מכיון דהדין הזה בפרי ראשון הוא וחליפין לאו דרך מקח נינהו א"כ אין כאן תקנה וכן אם החליף בתחלה השמן של שביעית בשל חולין

שניהן אסורין דביד זה שמן של חולין חליפי שביעית הן וביד זה השמן של שביעית חליפי חולין ומ"מ השמן נשאר של שביעית כדין השביעית שתופסת את דמיה ונשארת באיסורה וכיון דהשמן של שביעית לאו שלו היתה בתחילה שתהא ניתרת בהדלקה הלכך אזלינן לחומרא ושניהן אסורין בהדלקה זהו ביאור דבריו של הרמב"ם וגם טעמו דלא כתב התקנה דהכא ומשום דהוא פסק כמסקנא דרב אשי כמ"ש בפ"ו בהלכה ח ועיין בהר"ש שהביא לזה ובמה שפי' להא דכיצד הוא עושה וכו' וכמה הוא מהדוחק בין שאר פירושיו במה שהביא מהירושלמי ובכל מקום כיצד הוא עושה לתקנה איתמר וכן בהא דלקמן והדא קניבתא דירקא וכו' מבואר הוא דלענין ביעור איתמר וכן הא דקאמר ביין עד הפסח וכו' הוא כאותה ששנינו בפ' מקום שנהגו (דף נג) ואין להאריך וכן האי דר' הילא בשם ר"ש בר ווא וכו' לא מיתפרשא אלא על המתני' קליפי רימון והנץ שלו וכו' והאמת יורה דרכו:

ושרע תנייה מינה כדפרישית וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ז בהלכה ט"ו קליפי הרימון והנץ שלו קליפי אגוזים והגרעינין יש להן שביעית ולדמיהן שביעית אבל אין להם ביעור ולא לדמיהם וזה נלמד מתשובת ר' ינאי דאין להן ביעור:

הדא אמרה שאסור לצבוע בטובת הנייה. האי תנא ס"ל דטובת הנאה ממון הוי וכיון דקיי"ל דטובת הנאה אינה ממון כדאמרינן בספ"ב דקידושין ובכמה מקומות לכן לא הביא הרמב"ם לזה ופסק כסתמא דמתני' בפ"ו בהלכה ב' ולא יצבע מקליפי שביעית בשכר מפני שזה עושה סחורה בפירות שביעית ומקליפי שביעית ר"ל אפי' הצביעה היא מקליפי פירות לא יצבע ובשכר דוקא:

כתיב טמאים הם לכם וכו'. כבר ביארתי בענין זה בסוף פ' מרובה וכתבתי דמבואר להדיא שדעת הרמב"ם ז"ל דמן התורה אסור לעשות סחורה בדבר שאיסורו מד"ת כדכתב בסוף פ"ח ממ"א ומה שנסתפק התי"ט בדעת הרמב"ם וכתב אין להן הכרע וכו' וקרא דיהיו אסמכתא בעלמא ואין נראה כן לדעתו ז"ל שהרי דברי האי ש"ס הוא דכתב שם ודרשא גמורה היא וכ"כ התוס' בב"ק (דף פ"ב ע"ב) ד"ה לא יגדל וכו' ע"ש גם מה שהקשה התי"ט מסוגיא דבכורות (דף ו) כתבתי דלק"מ דרהטת הסוגיא הכי מיתפרשא דקאמר וחלב בהמה טהורה מנלן וכו' אלא מדכתיב ודי חלב עזים ללחמך ואת עשרת חריצי החלב וכלומר דש"מ דגילה לנו הכתוב להוציא החלב מאיסור אבר מן החי והייינו דפריך עלה ודילמא לסתירה כלומר ודילמא שלא הוציאו הכתוב מאיסור אבר מן החי אלא לענין סחורה דמותר בו ואע"פ ששאר איסורי ד"ת אסורין בסחורה אבל לאכילה

כדקאי קאי וא"כ לא נשמע מכאן דאיסורי ד"ת מותרין בסחורה ואדרבה איפכא משמע מהתם בכל איסורי ד"ת:

תני לא יהו חמשה מלקטין ירק וא' מוכר וכו'. הרמב"ם לא הביא כדברי התוספתא להדיא אבל נכלל הדין בדבריו ז"ל בריש פ"ו אין עושין סחורה בפירות שביעית ואם רצה למכור מעט מפירות שביעית מוכר וכו' ומכאן הוא דלמד:

הלכה ב

בראשה דפרקא את אמר וכו'. הר"ש ז"ל פי' לזה דמלולבין דהכא אעלין דריש פרקא קשיא דהכא אמרינן גבי לולבין דאין להן ביעור לפי שאין נושרין מאביהן ובריש תנן גבי עלין דיש להן ביעור אף על פי שאין נושרין מאביהן ומשני דלולבין דהכא סופן להקשות נעשין כאביהן עכ"ל וזה קשה בין שאר פירושיו דמי לא ידע דהעלין נושרין והלולבין אינן נושרין והיכי פריך מעלין אלולבין ועוד דאי אלולבין דסיפא מהדר טפי הוה ליה למימרי לולבין אלולבין דרישא ודסיפא מדרמי לולבין אעלין ודריש פרקא והנראה דזה ברור הוא דהקושיא והשינויי לא קאי אלא אעלין אעלין וכדפרישי' בפנים בשני דרכים או אעלין דסיפא כמבואר בלשון הא' או אעלין דרישא כל' הב' ותרוייהו אמת הן לדינא דאין לעלין דבסיפא ביעור אלא בשנשרו ולא מקודם כדכתב הרמב"ם ז"ל בפירושו ובחיבורו בפ"ה בהל' י"ו איזו היא שעת הביעור העלין בעת טיבולו ונושרין מאילנותיהן. אבל לא קודם וללשון הב' שפירשתי דאעלין דרישא קא מהדר יותר מתיישב הלשון דמשני ברם הכא סופו להקשות והיינו דקיימות הן ואינן נובלות כדכתב הרמב"ם שם עלי זיתים ועלי קנים ועלי חרובין אין להן ביעור לפי שאינן נובלות ובלות והוא מהתוספתא בפ"ה ומייתי לה הש"ס לקמן בפ"ט בהלכה ו' ולולבין אלולבין דמתני' ל"ק דבאמת פלוגתא היא בתוספתא כמו שהבאתי בפנים בהסוגיא וראה רבי דבריו של ר"ש לחלק בין לולבין דסיפא דמתקיימין הן ובין לולבין דרישא דאין מתקיימין וסתם לן כותיה וניחא נמי דלא תקשי לדידיה ללשון הב' דאמאי לא פריך עלין אעלין מרישא דמתני' אסיפא משום דבעלין דסיפא ג"כ פלוגתא היא שם ולר"מ דהתוספתא הלולבין והעלין אין להם ביעור וחכמים סברי לשניהן יש להן ביעור הלכך לא פריך אלא מעלין דרישא דמתני' אעלין דריש פרקא דבהו כ"ע מודו וניחא ליה למידק ולשנויי אליבא דכ"ע:

תני וכולן שנכנסו מששית לשביעית ששית וכו'. מה דמשמע מסוגיא דהכא דלקמן דמחלק בין מעשרות לשביעי' בדיני פירות ששית שנכנסו לשביעית כבר זכרתי מזה לעיל בריש פ"ה דלהתוספתא דסוף פ"ד אין חילוק בזה דתני התם אין לך שחייב במעשרות אלא דבר שגדל בחובה ונלקט בחובה ואין לך דבר שחייב בביעור אלא שגדל

בשביעית ונלקט בשביעית ודברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד לענין פירות שהלכו בהו אחר עונת המעשרות ואם הגיעו לעונת המעשר בששית ונכנסו לשביעית לעולם הן ששית לכל דבר וזה נלמד מסוגי' הש"ס דילן בפ"ק דר"ה כמוזכר לעיל ועוד יתבאר מענין זה לקמן בפ"ק דמעשרות בס"ד. עליו שכבשן עם לולבין וכו'. ע' לקמן בפ"ט בהלכה דהכובש שלשה כבשים בחבית אחת מה שיתבאר מענין זה:

רבי פדת ר' יוסה בשם ר' יוחנן אתייא דר"ש כר' יהושע וכו'. אחר שהסוגיא מבוארת בפנים עד סוף הלכה וא"צ לשבש כאן לשום דבר אביא לך הסוגיא דבבלי פ"ק דנדה (דף ח) ובביאורה כדי להתבונן מה היוצא מבין הסוגיות האלו והנלמד למסקנא לדינא דגרסי' שם על המתני' דהכא דמייתי לה התם הורד וכו' א"ר פדת מאן תנא קטפא פירא ר"א וא"ל ר"ז חזי דמינך ומאבוך דאמר אין הלכה כר"א אלא בארבע דחשיב התם ותו לא קשריתו קטפא לעלמא בשביעית ובתר הכי גרים דא"ל ר' ירמי' לר"ז ואת לא תסברא דמאן תנא קטפא פירא ר"א והתנן רא"א המעמיד בשרף ערלה אסור ומהדר ר"ז אפי' תימא רבנן ע"כ ל"פ רבנן עלי' דר"א אלא בקטפא דגווזא אבל בקטפא דפירי מודו לי' דתנן א"ר יהושע שמעתי כפירוש שהמעמיד בשרף העלין בשרף העיקרין מותר בשרף הפגין אסור מפני שהוא פרי שמעינן מהאי שינוי קמייתא דר"ז מוקי למתני' בקטפא דפירא דבאילן העושה פירות מיירי ות"ק דמתני כר' יהושע דערלה ס"ל דדוקא שרף היוצא מן הפרי הוא דאסור ור' פדת דלא בעי לאוקמי מתני' בהכי משום דס"ל דמתני' קטף סתם קאמר ומשמע דאף קטפא דגווזא פירא הוה והדר קאמר התם שנויא אחרינא לר"ז ואב"א כי פליגי רבנן עליה דר"א באילן העושה פירות דבזה דוקא קטפא דפירא דיליה הוי פירא ולא קטפא דעצו אבל באילן שאינו עושה פירות מודו דקטפו זהו פריו דתנן רש"א אין לקטף שביעית וחכ"א יש לקטף שביעית מפני שקטפו זהו פריו וכלומר התם בערלה דע"כ באילן העושה פירות הוא דאין ערלה באילן סרק ובהא הוא דפליג ר' יהושע וקאמר דקטפא דעצו לאו פירא הוה אלא בקטפא דפירא דוקא אבל בעלמא ובאילן שאינו עושה פירות וכדהכא בשביעית דמצינן לאוקמי מתני' באילן שאינו עושה פירות דקדושת שביעית חלה ג"כ עליו מודה ר' יהושע דקטפא דעצו היינו פריו וכת"ק דמתני' כדאסיק למילתא מאן חכמים לאו היינו רבנן דפליגי עליה דר"א בערלה ומודו הכא בשביעית באילן שאינו עושה פירות זהו סברא דר"ז ור' פדת דלא בעי לאוקמי למתני' בהכא נמי הוא משום האי טעמא דאמרן לשינוייא קמא וה"נ להאי שינוייא משום דמתני' סתמא קתני ומשמע דאף באילן עושה פירות מיירי וקאמר קטף סתם ואף קטפא דעצו בכלל וא"כ ע"כ ת"ק דמתני' כר"א דערלה ור"ש כר' יהושע והיינו דקאמר

סתם בתר הכי א"ל ההוא סבא הכי א"ר יוחנן מאן חכמים ר"א דאמר קטפו זהו פריו וכלומר דההוא סבא מתרץ מילתי' דר' פדת דהכי קיבל מר' יוחנן רביה וכדקאמר הכא בהדיא בשם ר' יוחנן דמילתי' דר"ש אתיא כהאי רר' יהושע והת"ק כר"א ומשום דבמתני' סתמא מיתנייא ותו מסיק למילתי' ומהדר ואי ר"א מאי איריא אילן שאינו עושה פרי וכו' כלומר דאי תקשי לר' פדת דאע"ג דבעי למימר משום דמתני' סתמא קתני מ"מ אכתי קשיא מאי איריא דקתני קטף סתם הא מצינן נמי למימר דאילן קטף קאמר וזהו אינו עושה פרי כ"א קטפו זה פריו הא לדידך דמוקמית הת"ק כר"א וא"כ לישמועינן רבותא טפי ולימא בהדיא שרף היוצא מן האילן עצמו ג"כ אסור ואפי' באילן העושה פירות נמי ומשני דמהא לא תידוק מידי דנוכל לומר לדבריהם דרבנן קאמר להו וכו' שמעינן מיהת דר"ז ור"פ דפליגי באוקימתא דמתני' בהאי דיוקא הוא דפליגי דר' זירא לא מדייק ליה הא דקתני קטף סתם למימר דמשו"ה על כל מיני קטף קאמר אלא ניחא ליה טפי לאוקי מילתי' דת"ק כר' יהושע דהלכתא כותיה והלכך מוקי להמתני' בקטפא דפירא לשינויא קמא וכלומר אי לא מפרשת ליה לקטף דקתני דבאילן קטף שאינו עושה פרי קאמר אלא אף באילן העושה פירות מיירי א"כ אימא לך דבשרף היוצא מן הפרי שלו דוקא קאמר ובהא מודה ר' יהושע ואי דמדייקת להאי קטף דקתני דבאילן קטף קאמר שאינו עושה פירות א"כ אימא לך כהאי שינוייא דבאילן שאינו עושה פירות כ"ע ל"פ דקטפו זהו פריו וא"כ ת"ק דמתני' כר' יהושע כ"א ר"ש הוא דפליג לסברא דנפשי' והיינו דמתרץ ר"ז להני תרי שינויי משום דאי מפרשת לקטף הכי או הכי יכילנא לשנויי לך וכדאמרן תרוייהו קושטא לדינא אליבא דר' זירא דלהכי מוקי מילתי' דת"ק כר' יהושע כי היכי דליהוי כהלכתא ור' פדת וההוא סבא ותרוייהו משמי' דר' יוחנן מדייקי לקטף סתמא לאידך גיסא דסתם קטף על כל מיני שרף היא דקאמר ובין מאילן קטף דאין לו אלא קטפא דעצו ובין מאילן העושה פירות קטפא דעצו נמי הוה פרי וא"כ מילתיה דת"ק לא אתיא אלא כר"א ודר"ש כר' יהושע. ומזה יתבאר לך דהסוגיות מתפרשין ממש בחדא מחתא דהכא ודהתם דר' פדת בשם ר' יוחנן הכא כההוא סבא דהתם ור' זירא דהכא דאקשי על ר' פדת כדהתם ור' יונה מסיק למילתי' דר"ז כדפרישית בפנים וכהאי שנויא בתרא דהתם וזה הכל מבואר. ומתוך זה יתבאר לך ג"כ דמה דמדייקין התוס' שם ד"ה בקטפא דפירא וכו' אליבא דר' פדת אמאי לא מוקי למתני' בקטפא דפירי דאיהו משום דאיהו בעי לאוקמי למתני' בכל מיני קטף ואפי' בדגווזא וכלומר משום דסתמא קתני דא"כ אמאי קא"ל ר' זירא חזי דקמישתריא קטפא לעלמא הא ודאי אמת הוא דקטפא דגווזא שרי ואף ר"ז מודי בהכי וכו' ותירצו דהיינו דקפיד ר"ז דלדברי ר' פדת דלא בעי

לאוקי ת"ק דמתני' כר' יהושע יטעו ויסברו משום דר' יהושע דקאמר שמעתי וליה לא ס"ל הכי והלכך יאמרו דאפשר דקטפא דפירי שרי וכו' וזהו כעין קושיא דר' אבין דהכא וכל' הב' שפירשתי בזה והוא עיקר דנראה דר' אבין אמילתיה דר' פדת גופיה מהדר וקאמר אית לך חורי למיפרך עליה אלא דהאי קושיא לא שייכא אלא לפי לישנא דר' פדת דהכא דקאמר בהדיא אתיא דר"ש כר' יהושע אבל התם לא צריכין אנו לכל זה דהסוגיא מתפרשת כעין דהכא וכר"ז ור' יונה דאסיק למילתיה ועיקר קפידא דר"ז על ר' פדת על דאוקי מילתי' דת"ק דלאו כהלכתא וכדפריך ר"ז הכא בהדיא דלדידך כמה דתימא תמן הלכה כר' יהושע א"כ את אמר ג"כ הלכה כר"ש בתמיה וזה מתפרש בין לשנוייא בתרא דר"ז דהתם דאתיא ממש כהאי דר' יונה דהכא דאסיק למילתיה דר"ז ובין לשינויא קמא דהתם דבקטפא דפירא מודו רבנן והיינו ר' יהושע וכמבואר לעיל דלפי דיוקיה דר' פדת דמדייק ליה קטף סתם על כל מיני קטף הוא ואפי' בקטפא דגווזא וקאמר דזהו כר"א ממילא יצא לנו דלבר פלוגתיה דר"א קטפא דגווזא לאו פרי הוא כלל ואפי' באילן שאינו עושה פרי וזהו דלא כהלכתא ואע"ג דלשנויא קמא משמע דאכתי לא אסיק אדעתיה לחלק בין אילן העושה פירות לשאינו עושה אלא לחלק בין קטפא דגיווזא לקטפא דפירי והכל באילן העושה פירות מיירי מ"מ לאו ממילא ש"מ דכי מדייקת להא דקאמר קטף סתמא דאכל מיני קטף של אילן קאמר אתו נמי למימר דעל כל קטף של כל האילן קאמר ואף בקטף של האילן שאינו עושה פירות ואת מוקמית לה כר"א דלית הלכתא כותיה וא"כ קשרית קטפא לעלמא (וזהו אתו למיטעי יותר נוח הוא מהאי אתו למיטעי לפי פירושם) ומעתה שנתבאר לנו הסוגיות עם מה שמבואר עוד בפנים להצריך ביאור דסוגיא דהכא נלך לחקור אחר הדין והנשמע מהמסקנא דמסוגיא דהתם לא שמענו כ"א מפלוגתא דר' פדת ור"ז בהני אוקימתי ואדרבה לכאורה היה נראה כר' פדת דההוא סבא משמיה דר' יוחנן קאי כותיה והרמב"ם ז"ל בפ"ז בהלכה י"ט וכ' כתב הקטף והוא שרף היוצא מהאילנות מן העלין ומן העיקרים אין לו שביעית והנושא מן הפגין יש לו ולדמיו שביעית בד"א באילן מאכל אבל באילן סרק אף היוצא מן העלין והן העקרין כפרי שלהן ויש לו ולדמיו שביעית. וזהו כר' זירא וכהני תרתי שנויי דמחלק ואוקי דיני דקטף כר' יהושע ואף דקאמר ההוא סברא משמיה דר' יוחנן התם כר' פדת (וע' בכ"מ מה שנדחק בזה) מ"מ דברי ר' פדת משמיה דר' יוחנן לאו אליבא דהלכתא הוא דלא מוקמינן מילתי' דת"ק דהלכה כמותו בכ"מ כר"א דלאו הלכתא כותיה והא דמסיים הסוגיא דהתם בהאי מילתא דההוא סבא לאו לאסוקי המסקנא כר' פדת אלא דבעי למידחי להא דמייתי ראיה לל"ב מהאי דתנן ר"ש וכו' מאן חכמים וכו' עלה קאמר

דאנא אמינא לך דהכי שמענא מר' יוחנן דמאן חכמים ר"א אבל באמת מילתי' דר' יוחנן מיפרכה חדא מהא דהכא דמהדר לי' ר"ז וכן ר' יונה קאי כותיה ועוד הא אשכחן בהדיא בסוגיית הש"ס דילן כר"ז ולא כר' יוחנן כדאמר ר"נ בר יצחק בהדיא בפ"ב דע"ז (דף לה ט"ב) המעמיד בשרף הערלה אסור מפני שהוא פרי כמאן כר"א ומהדרי אפי' תימא ר' יהושע ע"כ לא פליג ר' יהושע עלי' דר"א אלא בקטפא דגווזא אבל בקטפא דפירא מודה והיינו דתנן א"ר יהושע שמעתי בפירוש וכו' וא"כ קמה מילתי' דר"ז ודלא כר' פדת דהכי ס"ל רנב"י וקאי למסקנא דסתמא דהש"ס דהתם וממילא נסתר דיוקיה דר' פדת דלעיל וקאי נמי שינוי קמא דר"ז להלכתא דתרוייהו בהאי דיוקא תליא כמבואר לעיל אליבא דר"ז לטעמיה דפליג אר' פדת ואר' יוחנן ודע שההכרח הכריחני לכתוב עוד בחדא מילתא ואף דמילתא דפשיטא היא ובריא. כבר מבואר בדברי דלעיל כביאור הסוגיא דנדה דהתם דהא דקאמר בלישנא בתרא רבנן דל"פ אלא באילן העושה וכו' כלומר ולר"א הואיל דשייכא ביה ערלה ס"ל דחל על הכל ואפי' על שרף העלין והעיקרין שלו ולרבנן והיינו ר' יהושע אינו אסור אלא בשרף היוצא מן הפגין דכיון דיש לו שרף מן הפרי אין שרף היוצא מן העץ והעלין חשוב לכלום ודמסיים אבל באילן שאינו עושה פרי מודה דקטפו זהו פריו היינו ודאי לאו לענין ערלה דמה שייכא ערלה באילן שאינו עושה פרי דעץ מאכל כתיב אלא בעלמא קאי במקום דשייכא איסורא באילן שאינו עושה פרי וכגון בשביעית וזה ברור. והר"ב שכתב בפ"ק דערלה גבי הא כר"א וסבר דשרף הוי פירא בין באילן העושה פירות בין באילן שאינו עושה פירות וכ"כ הר"ש וזה קשה דאטו ר"א לא ס"ל דאין ערלה אלא בעץ מאכל ואולי דמפרשי דר"א ס"ל לדידיה דגם על אילן שיש בו שרף בלבד נמי עץ מאכל קרי ליה ואם דזה לא שמענו מעולם דשרף אילן יהיה לאיזה מאכל אדם ואין לנו הכרח כלל לפרש גם אליבא דר"א כן אלא דהא דקאמר שרף אילן פירא הוי במקום דשייכא דוקא כדאמרן ואיך שיהיה ודאי אין הלכה כר"א והא דר' יהושע מודה באילן שאינו עושה פרי דקטפא פירא הוי היינו לענין איסור שביעית ומשו"ה נפלאתי על דקדוק התי"ט כערלה שם על דברי הרמב"ם בפי"ו מהל' מ"א בהל' כ"ו המעמיד גבינה בשרף פגי ערלה אסורה במה שלא כתב כן נמי בשרף עלין ועקרי אילן שאינו עושה פרי וכו' והאריך בזה עד שבסוף כתב ומצאתי לפי' הר"ש וכו' דהאיך עלתה על דעת אליבא דהלכתא דערלה תהיה חלה על אילן שאינו עושה פרי ובזה לא היה צריך לחפש אחר הר"ש וקרא כתיב עץ מאכל ובענין פי' הר"ש בהא דהכא לא נאריך בזה ובמה שכתב ואילין במקום אילן וכו' ועוד שיבש הגי' לקמן בחנם ופי' שם לדרכו וכבר מבואר פי' הסוגיא בפנים נכונה ואמתית בס"ד:

יכיל אנא פתר להון וורד כחד תנא. צ"ל לפי מה דקאמר ר' אבהו תרין תניין אינון וקא"ר זירא דיכיל אנא פתר לה כחד תנא כדמסיק ובעל ההגה הגיה בכ"מ שהביא לזה שצ"ל בתרי פתרי ואין כאן תרי פתרי וכיון דאין נ"מ בזה לא נאריך והמשנה מיתפרשת כפשטה כר"ז והדינים מבוארין ולפי דרך הרמב"ם ז"ל כמבואר בפנים:
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ח

הלכה א

כלל גדול אמרו בשביעית. וחומרי בהמה שאסור לשלקן כדקאמר בגמ' וכ"כ הרמב"ם ז"ל בחיבורו בפ"ה בהלכה ג' ולא כמ"ש בפי' המשנה וטעמא כמו שהבאתי בפנים וזה נלמד ממה דאמר בגמ' בהל' דלקמן:
רבי בון בר חייא בעא קומי ר' זעירא וכו'. הר"ש ז"ל פי' בהא דר' בון בר חייא דלקמן לשינויא ולפיכך שיבש הגי' כאן וגריס רבנן בעי קומי ר"ז ע"ש ואינו מוכרח וא"צ לשבש הגי' בשביל כך אלא הכל מר' בון בר חייא הוא דשקיל וטרי עם ר"ז כמבואר בפנים וכ"ז פשוט הוא וכן הדין דלקמן בענין אוכלי בהמה לצבע אדם וכו' כמו שנתבאר מהאי דריש פרק דלעיל:
תני המוכר מוכר לאוכלין וכו'. כל זה מבואר היטב בפנים והרמב"ם השמיט ולא זכר כלום מחלוקי דינים אלו אם הדבר תלוי במחשבת המוכר או הלוקח אם זה אומר על מנת כן וזה אומר על מנת כן כ"א שכתב בפ"ה בהל' יא כדברי המשנה סתם ושמא לא סמיך אהאי ברייתא מכיון שלא נשנית בתוספתא דר' חייא ור' אושעיא כדאמרינן בסוף חולין ומהמתני' נשמע דהכל תלוי במחשבת של זה שהן בידו לפיכך השמיט ולא זכר גם מהיוצא ממנה:
על דעתיה דר' יוחנן דהוא אמר אין המעות קונין מד"ת. בבבלי בפ' הזהב איפכא איתמר פלוגתייהו לר' יוחנן מעות קונין ד"ת ולר"ל משיכה דוקא וטובא איכא בחילופי סברת התנאים והאמוראים בש"ס הזה ממה דאיתמר בבבלי וכבר זכרתי בהרבה מקומות בחיבוריי על הש"ס הזה דהש"ס הבבלי הוא מהדורא בתרא דכולהו ושניהם אמת הן אלא דשם הנוסחא לפי מאי דחזרו זה לזה כדאשכחן בהרבה מקומות הדר ר"י לגבי ר"ל והדר ר"ל לגבי דר"י הדר רבא לגבי דאביי והדר אביי לגבי דרבא ולפיכך קבעו להלכה כש"ס הבבלי למאי דקיי"ל הלכתא כמר לגביה דמר ומיהו בהא אשכחן בהדיא גם בהאי

תלמודא דר"ל הוא דסבר דמשיכה קונה מד"ת כדגריס בפ' הכסף בהלכה ב ונראה דט"ס הוא כאן וצריך להחליף דר"י לדר"ל ודר"ל לדר"י:

וייבה כהדא אם המוכר תובע ללוקח וכו'. תוספתא זו שהבאתי בפנים מביאה הרי"ף ז"ל בפ"ק דקידושין וכ"פ הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ' מהל' מכירה והטור בסי' רכא וכ"פ לענין קידושין בפ"ז מהל' אישות והטור א"ה סי' כט וכבר זכרתי לעיל ממה דהשמיט הרמב"ם את כל זה בענינא דאיתמר הכא וטעמו בזה:

הלכה ב

קל מהן שביעית שניתנה להדלקת הנר. וכתב הר"ב משא"כ בתרומה טהורה אבל תרומה טמאה מדליקין בה את הנר וזה אמת הוא דכך אמרו בפ' במה מדליקין (דף כה ע"א) מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת ואמרה תורה בשעת ביעורה תיהני ממנה וכו' ואמר רחמנא לך שלך תהא להסיקה תחת תבשילך והכי אמרו כאן בגמ' תרומה טמאה ניתנה להדלקת הנר וכ"כ הרמב"ם בריש פי"א מהל' תרומות וזהו הנקרא שמן שריפה בכל מקום אבל מה שמסיים הר"ב ובמעשר שני כתיב ולא בערתי ממנו בטמא אבל בטהור מותר לבער זהו מדברי הר"ש שנמשך אחריו וכתב כן מסברא דנפשיה וז"ל ומיהו מעשר שני טהור מותר להדליקו מדאמר רחמנא לא בערתי ממנו בטמא ש"מ דטהור מותר עכ"ל ולא אשכחן להא לא בש"ס הזה ולא בש"ס דילן וממנו דריש שם ממנו אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר בשמן של תרומה שנטמאת וכך הוא בפ' הערל (דף עג) וכן הרמב"ם בפ"ג דהלכות מעשר שני בהלכה י לא כתב אלא כלישנא דמתני' דרפ"ב דמע"ש לאכילה ולשתייה ולסיכה ואסור להוציאו בשאר צרכיו וכו' וע"ש שלא כתב גבי מע"ש ניתנה להדלקה כמ"ש בפירות שביעית בפ"ה והא דכתב בהל' מעשר שם בהלכה ב' ואפי' להדליק בו את הנר אחר שנטמא אסור אין הכוונה לומר דדוקא אחר שנטמא קאמר אלא אדלעיל קאי שכתב דין איסור אכילה בטומאה וכדדריש ר"ש בפ' הערל שם ובפ' אלו הן הלוקין לא בערתי ממנו בטמא בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא וכו' וסיים שם והוא שיאכלנו בירושלים קודם שנפדה שאינו לוקה על אכילתו בטומאה אלא במקום אכילתו וכו' וע"ז קאמר דל"ת דהואיל ודרשו האי קרא על אכילה בטומאה א"כ שאר דברים מותר כשהוא טמא לפיכך בא להשמיענו שאפי' להדליק בו את הנר אחר שנטמא ואף שאינו ראוי לאכילה מ"מ גם להדליק בו אסור עד שיפדה דסמכו על לשון ולא בערתי שאין להבעיר ממנו אפי' אם נטמא ואינו ראוי לאכילה וזה פשוט דלא אשתמיט לנו בשום מקום דמעשר שני ניתן להדלקה כשהוא טהור. שוב ראיתי בתוספתא ומצאתי בהדיא כן שכך היא שנויה בפ"ז דמכילתין חומר

בשביעית שאין במעשר שני ובמעשר שני שאין בשביעית שהשביעית עשה בה את המופקר כשמור. כלומר לענין שצריך לאכול בקדושת שביעית וחייב בביעור. ופסולת אוכלין כאוכלין. לענין שחייב בביעור. ואוכלי אדם כאוכלי בהמה. כלומר כזה כך זה שאוכלי בהמה יש להן שביעית וביעור כמו אוכלי אדם. וקליפי אגוזים ורימונים כיוצא בהן לפי שצובעין בהן ומיני צביעה יש להן קדושת שביעית שאסור לאבדן ולהפסידן משא"כ במעשר שני וכו' חומר במעשר שני שהמעשר שני קונה את הקנקן וכו' ואין מדליקין בו את הנר מה שא"כ בשביעית ומבואר הוא דכל זה במעשר שני טהור הוא וב"ה שהנחני בדרך אמת. החושש בשיניו לא יהא מגמע חומץ וכו'. דיני דרפואה אלו מהתוספתא לא זכר אותן הרמב"ם בפירוש אבל נכללין הן בדבריו דהאסור מה שהוא לרפואה כבר כתב בפ"ה בהל' י"א דאין עושין מהמיוחד למאכל אדם ואם הוא מגמע ובולע וכו' פשוט הוא דמותר דלא עדיפא שביעית משבת:

אין מפטמין שמן של שביעית וכו'. זה הביא הרמב"ם שם בהלכה ו' ולא יפטם את השמן והא דלא הביא סיפא דהתוספתא שלוקחין שמן ערב מכל מקום משום שנכלל בדבריו במה שהזכיר בסתם פירות שביעית בענין מכירה ולקיחה המבואר בדבריו לקמן בפ"ח וכתב שם בהל' י"ד דמן החשוד אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זיקת שביעית וממילא מן הסתם שאינו ידוע אם הוא חשוד או לא לוקחין ממנו כמו שמבואר בדבריו דלעיל שם:

מהו לפטם את היין של שביעית וכו'. ופשיט לה דמותר דהא דתני דאסר ר' יהודה דפ' י"א דתרומות הוא ולית הלכתא כותיה והרמב"ם שכתב דין זה בתרומה בפי"א מהל' תרומות וכן במעשר שני בפ"ג מהל' מעשר שני לפיכך לא הוצרך לכתבו בהדיא בשביעית דהא קל מהן שביעית וכו' כדפשיט הש"ס ונכלל ג"כ בדבריו דפ"ה דשמיטה שכתב בהל' ג ולא ישנה פירות מברייתן כדרך שאינו משנה בתרומה ומע"ש וכו' וא"כ מה שמותר באלו מותר בשביעית:

ותרומה לא ניתנה להדלקת הנר וכו'. לא פריך אלא מתרומה דאלו מעשר שני לא ניתן להדלקה בין שהוא טמא ובין שהוא טהור כמבואר בתוספתא ועיין מזה לעיל ד"ה קל מהן שביעית:

ותני כן אין סכין שמן של שביעית במרחץ וכו'. וכ"פ הרמב"ם בפ"ה בהל' ו:

ולא שמן שריפה לא בבתי כנסיות וכו'. בספר שהי' לפני הר"ש היה כתוב בו ולא מדליקין שמן שריפה וכו' וכתב ולא נתברר לנו מאי קאמר דבמס' תרומות תנן מדליקין בשמן שריפה בב"כ. ולפי אשר כתוב לפנינו פשוט הוא דאסיכה קאי ומיהו הא קשיא

דהיאך יסוך על גופו בשמן טמא ואפשר דבכהן טמא מיירי דאע"ג דבאכילתה אסור אפי' לכהן טמא מ"מ לענין סיכה ס"ל להאי תנא דברייתא דלא החמירו בכהן טמא מכיון דאף על אכילתה אינו לוקה בתרומה טמאה כדכתב הרמב"ם בריש פ"ז מהל' תרומות ומ"מ דלאו כהלכתא היא דסיכה כשתייה היא ואסמכוה אקרא ולא משכחת לה סיכה בשמן שריפה שאינה עומדת אלא להדלקה וכך הם דברי הרמב"ם בריש פ' י"א מהל' תרומות סך הוא את השמן הטהור ומדליק את הטמא. ולסברת האי תנא דברייתא י"ל מכיון דאסמכתא בעלמא היא וכדאשכחן ביוה"כ דאינו חייב כרת אלא על אכילה ושתייה בלבד ס"ל דהכא אפי' מדרבנן לא החמירו לסוך בשמן שריפה אם הכהן הוא טמא וקאמר דאעפ"כ לא יסוך ברבים משום בזיון קדשים:

הלכה ג

את שדרכו לאגוד אותו בבית אוגדין אותו בשוק. לפי מה שהסברתי בפנים דהטעם הוא שאגודת הבית מן הסתם הוא דרך אכסרה שאין אדם מדקדק כמה יהיו באגודה במה שמביא לצורך ביתו ולפיכך מותר למכור לשוק כדרך אגודה זו ובזה מתבארין דברי הרמב"ם במה שכתב בענין זה בפ"ו בהלכה ד' ואוגד דברים שדרכן להאגד לבית למכור בשוק אכסרה כדרך שאוגדין להביא לבית לא כדרך שאוגדין לשוק כדי שלא יהיה כמוכר בצומצו' ודברים שאין דרכן להאגד אלא לשוק לא יאגוד אותן ור"ל בזה דכולל כעין שני ענינים בענין אחד דמה שדרכן לאגוד לבית מוכר כדרך אגודה זו בשוק מפני שהיא דרך אכסרה לא במדה ולא במנין ובלבד שלא יעשה האגודה כדרך שאוגדין למכור בשוק שאינו דרך אכסרה אלא מצמצמין לידע כמה יהיו באגודה ומזה נמשך ממילא ההיפוך מה שסיים ודברים שאין דרכן להאגד לא יאגוד אותן ור"ל דכשאין דרכו להאגד אותו אלא בשמוכר לשוק מסתמא אוגד אותו במנין ובצמצום והלכך לא יאגוד אותו למכרו כך והשתא ניחא לן במה שדקדק הראב"ד על זה בהשגה שם שפירש לדברי ב"ה דה"ק הואיל שדרכו לאגדו אפי' לאכלו בביתו כדי שידע בכמה אגודות הוא מסתפק בשבוע ג"כ כשימכור אותו בשוק אוגד אותו שאין אגודתו דרך סחורה אלא דרכו של ירק זה ליאגד (ובדפוס כתוב אלא א"כ וט"ס הוא) אבל בין אגד לאגד לא שמענו הפרש עכ"ד ולפי מה שנתבאר ניחא דזהו מן הסברא הוא דאגודת הבית אינו מן הדרך לצמצם בו ולידע כמה יש בו ובאגודה שאין אוגדין אלא לשוק מן הדרך לצמצם בו ולידע המנין. ואומר אני דמלבד דמילתא דמסתברא היא יש לנו ראיה לפירוש הרמב"ם ולסברתו חדא מלישנא דמתני' גופה דקתני את שדרכו וכו' אוגדין אותו בשוק ואי כפי' הראב"ד למה לו להתנא להאריך כל כך לא הו"ל למיתני אלא וב"ה מתירין את שדרכו להאגד בבית

ותו לא וכי אין אנו יודעין דסתם מכירה בשוק היא ובענין מכירה איירינן כאן ולפי' הרמב"ם ניחא דלדיוקא קתני דדרך אגודת הבית הוא שאוגדו אותו אכסרה אגודה זו מותר למכור בשוק ולאפוקי אם אין דרכו ליאגד אלא לשוק וכהך טעמא דאמרן ועוד ראיה מהאי דאמר בגמ' בסוף הלכה גבי טבח כהן וכו' דר' ירמיה סבר מימר שרי מן הדא את שדרכו ליאגד בבית וכו' וא"כ ש"מ דפירושא דמתני' כך הוא דכדרך שאוגדין בבית מותר לאגדו בשוק והלכך ס"ד דר' ירמיה דגם בבכור כן דהואיל ומדרך לעשות אותו חתיכות חתיכות בבית מותר למכרו ג"כ בדרך הזה לשוק ור' מנא דדחי להא דר' ירמיה הוא מטעמא דגבי בכור אינו כך אלא אדרבה שכן דרכו להמכר חתיכות חתיכות בשוק שמעינן מיהת דלכ"ע פירושא דמתני' מוכרח הוא כפי' הרמב"ם כמו שנתבאר:

תני פירות חו"ל שנכנסו לארץ וכו'. כהך תוספתא פסק הרמב"ם שם בהלכה ה' וכדמסיים הש"ס ואם היו ניכרין שהן מחו"ל מותר:

רבי ירמיה סבר מימר שרי מן הדא את שדרכו ליאגד בבית וכו'. עיין לעיל ד"ה את שדרכו כו' מה שנתבאר לענין פי' הרמב"ם במתני' דע"ז מזה:

הלכה ד

ועימעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש. עי' במה שנתבאר במקומו בזה בפ"ב בהל' ח' בס"ד:

השוכר את הפועל להביא יין לחולה וכו'. ברייתא זו הובאה גם בריש פ"ה דע"ז בהאי תלמודא ולא מצאתיה במקום אחר. ובתוספתא דב"מ פ"ז איפכא משמע דתני התם השוכר את הפועל להביא לו שליחות ממקום למקום והלך ולא הביא נותן לו שכרו משלם השוכר את הפועל להביא ענבים ותפוחים ודורמסקנית לחולה והלך ומצאו שמת או שהבריא לא יאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אלא נותן לו שכרו משלם ופסקו הפוסקים כן וסיפא דהתוספתא הובאה בבבלי ב"ק (דף קט"ז) והביאה הרמב"ם כולה בפ"ט מהל' שכירות וכבר זכרתי מזה בע"ז שם ד"ה היה עושה עמו חצי היום באיסור ע"ש ובריייתא זו היתה שנויה לפניהם ומייתי לה למירמי על הא דר"ל ומשני דאף האי ברייתא נוכל לאוקמי כר"ל ומיהו לדינא דברי התוספתא עיקר:

לא יאמר אדם לחבירו הא לך דינר זה והבא לי לקט היום וכו'. תוספתא זו לא הביאה הרמב"ם ונראה דמשום דהוי דבר שאינו ברשותו ואין אדם יכול להקנות דבר שאינו ברשותו כמו שאינו מקנה דבר שלא בא לעולם והאי תוספתא אתיא כמ"ד אדם מקנה דשלב"ל וכן דבר שאינו ברשותו ופלוגתא היא בכמה מקומות בש"ס ובפ"ק דב"מ (דף טז) שדה זו לכשאקחנה קנויה לך וכו' ע"ש:

קל היקלו בשביעית שהיא מדרבנן. יש לפרש דבשביעית בזה"ז קאמר שהיא מדרבנן ויש לפרש דהאי דינא דמתני' מדרבנן בעלמא היא כדאמר בריש הלכה מה בין וכו' מהלכות של עימעום היא:

הלכה ה

דתני אין נותנין מהן לא למשרה ולא לכביסה. בנדרים שם פירשתי דעל ערי מקלט קאי מפני שלא ראיתי בתוספתא דמכילתין דבהדיא קתני לה גבי פירות שביעית והובאה בפ' לולב הגזול (דף מ) וזכרתי מזה לעיל בפ"ז בהל' א' ד"ה מיני כביסות ע"ש:

הלכה ו

תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה. הר"ש פי' וכן הר"ב אחריו מוקצה כלי ברזל שחותך בו תאנים אבל קוצה היא בחרבה סכין ל' חרב. ותמיד היה קשה לי לזה בין פירושיו דמאי שנא תאנים נקט ולא קתני סתם פירות האילן והעיקר הוא כפי' הרמב"ם במשנה ובחיבורו פ"ד בהלכה כ"ג אין קוצין אותן במוקצה אבל מייבשן בחרבה והוי דומיא דאינך אין דורכין ענבים בגת וכו' דהכל על המקום קאי שלא יאספם כדרך שאוספן בכל שנה וזהו נמי פי' הת"כ דקתני להו לכולהו על הא דדריש לא תבצור כדרך הבוצרין:

אם אינו ענין לספיחי איסור תנהו ענין לספיחי היתר וכו'. משמע מיהת דאלו הספיחין וכן אם עלו מאליהן כולן אין בהן איסור תורה דלא אמרה תורה לא תקצור אלא שלא יקצור כדרך הקוצרים בשאר השנים והיינו הרבה ביחד אלא מעט ומדרבנן הוא דגזרו על הספיחין שיהו אסורין וכחכמים דר"ע בת"כ והבאתי לעיל בפ"ה בהלכה ג' ד"ה סבר ר' אימי אמר איסור ספיחין תורה ועוד יתבאר מזה לקמן ריש פ"ט בס"ד:

רבי הילא אמר במכתפי פירות עבירה היא מתניתא. דברי ר' הילא כדברי רבא בבבלי ריש פ"ה דע"ז הן וכבר בארתי לזה בע"ז שם וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ו בהלכה י"ג:

הלכה ז

מאי כדון הלכה כר"מ וכו' ואע"ג דשקיל וטרי לעיל לפי כללא דהאי תלמודא דפ"ג דתרומות מ"מ מסיק לה דהלכה כר"מ דבזה לא פליג האי ש"ס דהלכה כסתם ת"ק בכל מקום דלהכי סתים רבי דברי הת"ק לפסוק הלכה כמותו שיהא בר פלוגתיה כיחיד נגד רבים וזה בין למה שכתבתי בפנים דהאי מאי כדון שייך קודם להא דא"ר יוסה אישתאלי' לאלין וכו' ובין למה שכתוב בספרים אח"ז דהש"ס שואל מאי כדון מפני מה נהגו על יד על יד דוקא הא ר"ש מתיר וקאמר משום דהלכה כר"מ דרבי סתים הת"ק כחכמים וכן במתני' דפ"ח דזבחים (דף עה) אמרו לו חכמים לר"ש אין מביאין קדשים לבית הפסול

וכ"פ הרמב"ם גם כאן בפ"ה בהלכה ד' כר"מ וכאלין דבית ר' ינאי דעל יד על יד מותר לאכלו מיד:

בעו מיניה מר' יוחנן שביעית מהו שתצא דרך חילול וכו' פלוגתא דר"א ור' יוחנן גם בבבלי פ' לולב הגזול (דף מ) כך היא וכתבו התוס' שם (דף מא) ד"ה פירות הללו וכו' בהדיא קתני בירושלמי דשביעית סוף פ"ח והחנווני אומר לו הרי סלע נתון לך במתנה וכו' ר"ל שלא היה לפניהם הגי' הרי סלע זו וכו' אלא הרי סלע נתון לך וא"כ הא דגרים התם הא לך סלע זו וכו' לאו דוקא אלא כדקאמר בירושלמי ועיקר הדיוק דרבינא דהתם מדלא חילל החנווני לכתחילה סלע של בה"כ וכו' כדמסיימו בדבריהם ע"ש וגי' הספר שלפנינו כגי' דהתם סלע זו ואין נ"מ בזה ומסיק התם רב אשי דבפרי ראשון כ"ע ל"פ דדוקא דרך מקח ולא פליגי אלא בפרי שני ולר' יוחנן בין דרך מקח בין דרך חילול וכ"פ הרמב"ם בפ"ו ועי' לעיל פ"ז בה"ב ד"ה החליף שמן בשמן מה שנתבאר מזה בס"ד:

הלכה ח

זאת אומרת שאסור לו ליקח אשה מדמי שביעית. והרמב"ם לא פסק כך אלא כדמסיק בבבלי פ"ב דקידושין (דף נב) וכ"כ בפ"ה מאישות הלכה ב' המקדש בפירות שביעית מקודשת ותבאר מענין זה לקמן בריש פ"ק דמ"ש בס"ד:

תני שמן של שביעית אין חוסמין בו וכו'. כ"פ הרמב"ם בפ"ה בהלכה ו' וכת"ק דהתוספתא דלא כתב כלום מטבלא של שיש להתירא:

זאת אומרת שאסור ליקת פתו של ע"ה. לא קיימא הכי דלא שמענו אלא שמחזיקין אותן לעושין בטומאה ואסור לאוכלי חולין בטהרה כמבואר בהרבה מקומות אבל לא שיהא פתו כפת כותי ובבתו אמרינן בסוף פ' אלו עוברין לא ישא בת ע"ה אבל לא שייך זה לכאן. הדא דתימא באלין דמוסיא וכו' מהכא משמע להדיא כפי' הרמב"ם במשנה ובחבורו בפ"ה בהלכה כ' ואם אדם חשוב הוא וכו' כדפרישית במתני' להטעם דאלו לפי' הראב"ד בהשגה שם א"כ א"כ חילקו כאן בשאר כל אדם בין דימוסיא לפריבוטה אלא ודאי דהחשש הוא כדברי הרמב"ם ומש"ה באלין פריבוטה לכל אדם אסור כדפרישית ולאדם חשוב אפי' בסתם מרחץ אסור מהאי טעמא ומה מקשה הראב"ד דאם כדבריו אדם חשוב לא ירחץ בשום מרחץ בשביעית וכו' וע' מ"ש הכ"מ והביאו התי"ט ולדעתי מתורץ הוא כדפרישית במתני' ודוקא תבן וקש נקט והוא הנכון בס"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ט

הלכה א

הפיגם והירבוזין השוטים כך הוא בכל הספרים וכך העתיק הרמב"ם בפ"ד בהלכה ג' ומ"ש בפ"ח בהלכה י"ב בדין שניקחין מכל אדם כגון הפיגם והירבוזין והשוטים אינו ר"ל שהן שני מינין וירבוזין לחוד ושוטים לחוד אלא דכאן שכתב שחזקתן מן ההפקר וקאמר הירבוזין והן השוטים ולאפוקי הירבוזין החשובים שהן אינן הפקר מן הסתם ואין להאריך בזה לפי הכוונה המבוארת:

כל הספיחין וכו' וחכ"א כל הספיחין אסורין. כתב הר"ש כשגדלו בששית ונלקטו בשביעית איירי כדמוכח בירושלמי דפריך אספיחי כרוב וכו' ע"ש ודברים אינם מוכרחים הם ועוד דאם כדבריו דאמהות ר"ל רבזמן מועט דרכו לגדל אמהות שהן גדולים א"כ מאי האי דקאמר שלא ילך ויביא מן האיסור ויאמר מאמהות הבאתי הרי האמהות הן יכולין להתגדל בזמן מועט וא"כ הן מן האסור וזהו היפך הכוונה ולא נאריך בפי' הזה דמבואר הוא דאיפכא הוי דאמהות הן שמניתין אותן בארץ להתגדל כמו ששנינו בפאה בפ"ג והבאתי בפנים וממילא ניחא הסוגיא בענין הקושיא והתירוץ אליבא דר"ש ובענין עיקר הדין ובפירושא דפלוגתא דר"ש ורבנן לפי נוסחאות המתחלפות בכאן ובפ' מקום שנהגו כבר ביארתי מזה לעיל בפ"ה בהלכה ג' ד"ה סבר ר' אמי אמר איסור ספיחין תורה והבאתי הברייתא דת"כ בפלוגתא דר"ע ורבנן ומה שנלמד מתוכה. ורמזתי שם בקצרה לדברי התוס' שם והן דברי הר"ש דלקמן והאריך הרבה עיין בדבריו ותוכן כוונתו לחלק בין ספיחי ששית לספיחי שביעית מכח הקושיא שכתב שם ויש לתמוה דהשתא ספיחי שביעית לר"ע אסורין מדאורייתא אפי' באכילה ואפי' רבנן מודו דמד"ס מיהא אסירי כדקתני בהדיא בת"כ ובכמה משניות אשכחן דשרו באכילה מתני' דהכא הפיגם והירבוזין וההיא דאומר לפועל הילך וכו' וצ"ל דכולהו בשל ערב שביעית ומה שיש בהן תורת שביעית לפי שנלקטים בשביעית וכו' אבל לענין איסור ספיחין דנפקא לן מהן לא נזרע וגו' משמע דתחילת גידול בעינן בשביעית אבל ירק שגדל בששית והוסיף בשביעית הנהו ספיחי ששית מקרי ולא ספיחי שביעית וכו' עכ"ל ועוד האריך ודחק עצמו בענין מה שמוכח מהירושלמי דלא כדבריו ויש לתמוה הרבה דהא בסוגיא זו עצמה מבואר הוא דאין אלו השנויין במשנתנו בכלל איסור ספיחין דקאמר מהו שיהו אסורין מספיחין ופשיט לה דהואיל ולא נחשדו עליהן עוברי עבירה יהו מותרין אלו לדברי הכל וגם דרשא דספיחין מקרא דהן לא נזרע אליבא דר"ע בת"כ היא ורבנן לא דרשי הכי כמבואר שם והבאתי לעיל בפ"ה שם כללא דמילתא דאין חילוק בין מה שגדל

בששית והוסיף בשביעית ובין מה שתחילת גידולן בשביעית היתה מחמת הזרע שנפלו מקודם שביעית או העולין מאליהן בשביעית וכדעת הרמב"ם בריש פ"ד והבאתי לעיל שם ובכמה מקומות דהכל בכלל ספיחי שביעית הן ומותרין מד"ת לרבנן דר"ע בת"כ ובלבד שלא יקצור כדרך הקוצרין וזה נלמד מהת"כ ומהאי ש"ס בפ' דלעיל בהל' ו' כתיב את ספיח קצירך וכו' וקאמר בהדיא אם אינו ענין לספיחי איסור תנהו ענין לספיחי היתר ור' מנא מוסיף לכך נצרכה וכו' לפום כן צריך מימר אסור כלומר לענין שלא יקצור כדרך הקוצרים ורבנן הוא דאסרוהו מפני עוברי עבירה וזה נלמד מדקאמר הכא דאלו דקחשיב במתני' וכיוצא בהן דוקא נחשדו עליהן עוברי עבירה הן מותרין אף משום ספיחין אבל שארי דברים דאיכא למיחש בהו מפני עוברי עבירה גזרו עליהן ואסורין באכילה משום ספיחי שביעית ומה שתמצא בכמה וכמה משניות במכילתין שנשנה היתר אכילה בפירות שביעית כמו המתני' פירות שביעית ניתנו לאכילה וכו' האומר לפועל וכו' וכן הרבה היינו דוקא בפירות האילן דלא שייכא גזירה דספיחין בהו וכן במינין של ירקות ועשבים שאין דרך רוב האדם לזורען בגינות והן מהשדות ועולין מאליהן באותן לא גזרו משום ספיחי שביעית דלא נחשדו עליהן וזה מבואר כאו"א במקומו ודון מינה ומינה ותמצא שזהו דרך האמת בכל עניני פירות שביעית המוזכרים במסכתא זו הן לאיסור במקום שיש חשש מפני עוברי עבירה והן להיתר במקום דלא שייכא האי חששא ועוד יש מקומות שלא גזרו על הספיחין כמ"ש הרמב"ם שם בהלכה ד' העולין משדה בור ומשדה ניר וכו' והוא מהאי תלמודא בריש פ' המוכר את הספינה דא"ר ינאי כל הספיחין אסורין חוץ מן העולין בשדה בור וכו' ואע"ג דמשמע מהאי ענינא דמיירי התם דמשום גזל קאמר וכדפרישית שם מ"מ לאו ממילא ש"מ דכל דלית ביה משום גזל בשאר השנים משום דהבעלים מפקרי להו א"כ לא שייך למיגזר עליהן משום ספיחין לאסרן באכילה בשביעית דזיל בתר טעמא וכן איפכא דמה דאין בהן משום איסור ספיחין בשביעית משום דלא גזרו עליהן הואיל ולא נחשדו על אלו דבמקום הפקר הן א"כ אין בהן משום גזל בשאר השנים ומה שנלמד עוד מהאי ברייתא דת"כ אליבא דחכמים לענין ביעור כמו שבארתי לעיל בפ"ה שם תמצא עוד בביאור ביותר לקמן בפרקין גבי עניני ביעור בס"ד:

ומי גדול בחכמה או בשנים וכו'. בבבלי פ"ג דר"ה וכן בפ"ב דמגילה לא הובא הספק הזה גבי שלמדו מאמתא דבי רבי דקאמר לא הוו ידעי רבנן מאי סירוגין וכו' ונראה דאפשר דהיה מבואר להן לאחר ששנו להא דר' אמי המוזכר בפ' יש נוחלין (דף קכ) בישיבה הלך אחר החכמה ובמסיבה הלך אחר הזקנה ולמדו אח"כ מדבריו לכל כיוצא

בזה וההיא דהכא ברבנן בימי רבי הוה ולא הובא שם להנלמד מדורות שלאחריו דלא צריכין להשמיענו מה ששמעו מאמתא דבי רבי בענין זה אלא מה שלא שמעו מפי אחר: **מהו שיהי אסורין משום ספיחין**. עיין בדיבור דלעיל כל הספיחין וכו' מה שנתבאר מהנלמד מזה:

דאיתפלגון שירי פתילה וכו'. יתבאר מזה בהגיעי למקומו ברחמי ובס"ד:

שלא ילך ויביא מן האיסור ויאמר מן האמהות הבאתי. עיין לעיל ד"ה כל הספיחין וכו' מה שהוזכר מזה:

אין מחייבין אותו לעקור את הלוף בשביעית וכו'. תוספתא זו פסקה הרמב"ם בפ"ד בהל' יח והטעם כמבואר בפנים:

רבי שמעון בן יוחי הוה עבר בשמיטתא וכו'. זה הובא לעיל בפ"ק דברכות סוף הלכה א' והתוס' בפ' מקום שנהגו (דף נא ע"ב) על הא דקאמר התם אני ראיתי את ר"ש שאכל הקשו דכיון שבעצמו היה אוכל למה היה כועס על אחרים שהיו אוכלין וסומכין על הוראתו ותירצו דמ"מ לא היה רוצה שעמי הארץ יסמכו עליו כל זמן שלא פסקו הלכה כמותו וזה קשה לומר ארשב"י שהיה מיקל לעצמו ומחמיר על אחרים ואפשר זה אתמהא ובברכות שם בהדיא קחשיב להאי עובדא דרשב"י בהדי אינך דקאמרי אע"פ שאני מיקל לאחרים מחמיר אני על עצמי דהא פליגי עלי חבירי וכולהו דמני התם לא הוו עבדי עיבדא כותייהו. ועוד דלתירוצם שלא היה רוצה שיסמכו אחרים עליו א"כ היאך אכל ר"ש בן יוסי בן לקוניא ואמר אני שראיתי את רשב"י שאכל וכו' ומנין לנו לחלק ולומר שדוקא לעמי הארץ לא רצה שיסמכו עליו מכיון דרבים פליגי עליה. ונראה לתרץ קושייתם דשאני בהאי עובדא דהכא דמה שאכל הוא בעצמו לא היה במקום שנחשדו על השביעית וכן לא אכל אלא מפני שהיה מוחזק לכשר וכהאי דר"ש בר' יוסי וכך אמר לר' יוחנן בן אלעזר בפני אכול ושלא בפני לא תאכל דשמא לא תזהר לאוכלו בפני רבים ויהיה ביניהן החשודין והאי עובדא דחמא להאי מלקט ספיחי שביעית בפני עוברי דרכים ומצוין הן החשודים על השביעית ולכן כעס עליו דמהאי טעמא גופה חבירייי חלוקין עלי ולא היה לך ללמוד מהוראתי שאני מתיר:

והוה נסיב תורמוסין ומקצץ וכו'. וכך פירש"י ז"ל בפ' במה מדליקין (דף לד) בהאי עובדא דרשב"י שהיה משליך אותן ונעשה נס וצף המת במקום שהוא שם והתוס' פירשו בענין אחר בסדינין וכו' שדקדקו להא דקאמר כל היכא דהוי קשה טהריה וכו' ולפירש"י וכדקאמר הכא בהדיא היינו כל היכא דהוי קשי שלא ראה שום דבר ונשאר הקרקע קשה טהריה. שלש ארצות לביעור. בתחלה נבאר לפי שיטות המתחלקות בענין

חלוקת שלש הארצות ואח"כ נבאר בענין דין הביעור גופיה ומהו הביעור לפי שיטות המתחלקות גם בזה. דעת רש"י וכן דעת הרמב"ם ז"ל דאין חילוק ארצות לביעור כ"א אותן ג' ארצות בלבד יהודה ועבר הירדן וגליל כדכתב רש"י בפ' מקום שנהגו (דף נ"ב ע"ב) ופי' להא דאמרו וג' ארצות בכל אחת ואחת ובמתני' דלקמן ולמה אמרו ג' ארצות בכל אחת ואוכלין שיהו אוכלין וכו' דה"ק ג' ארצות בכל אחת שחלוקו' במנהג קיו' פירותיהן שפירותיהן של זו כלות קודם לזו ואעפ"כ עשינו כולן אחת לביעור וכו' ע"ש דלפירושו האי ולמה אמרו וכו' הכוונה היא גם למה שאמרו שלש ארצות בכל אחת ואחת מ"מ אמרו שיהו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה וכן הוא דעת הרמב"ם שכתב בפי' המשנה במתני' דלקמן ולמה אמרו וכו' מה תועלת יש לזה החילוק שחלקם שלש אחר שהם ט' ארצות כמו שאמר והשיב ואמר שהתועלת שיהו אוכלין בכל אחת ואחת וכו' כגון שיהו לו פירות בגליל העליון יאכל מהן כל זמן שהמין ההוא נמנא בגליל העליון או בתחתון או בעמק ואם פסקו הפירות ההם משני גבולי ארץ הגליל ועודם בגבול הג' יש לו לאכול ממה שיש ברשותו עד שיפסוק האחרון ושאמר לענין של שלש אינו לענין תוספת דין מן הדינים אבל הוא מכלל ההגבלות שנתן להם ע"כ וכמו שהסברתי בפנים במתני' דלקמן לסיום דבריו מכלל ההגבלות וכו' ע"ש ולפי פירושו מתפרש האי ולמה אמרו וכו' קצת בענין אחר מפירש"י בזה ומיהו לדינא שוין הן דכל ג' ארצות שבכל אחת ואחת נחשבות הן כארץ אחת לביעור וכך הם דבריו בחיבורו בפ"ז בהלכה ט' וי' והתוס' בפ' מקום שנהגו הקשו על פירש"י דהא מדקתני רש"א לא אמרו ג' ארצות אלא ביהודה מכלל דלת"ק ג' ארצות חלוקות שבכל אחת ואחת חלוקות לביעור ולפיכך מפרשים דאחרון שבה היינו פירות שבהר עד שיכלה האחרון שבהר וכך בעמק וכו' ומביאין ראיה מהא דקאמר הכא אין חיה שבהר גדילה בעמק וכו' ומה דסיימו שם עוד וכתבו ובירושלמי במסכת שביעית על הא דסימן להרים מילין אית דבעי למימר למידה הדא איתמר פי' לענין ג' ארצות נאמר אותו סימן אפשר היה הגי' כך לפניהם ומ"מ גם אם הוא כך מה שייך להאי לנחלים קנים לפי פירושם ולא נאריך בזה דמבואר הוא לפי הגי' שלפנינו למידת הדין איתמר והיא הגי' הנכונה וזהו לענין ממון כמו שבכל הש"ס הזה דרכו לקרות ענין ממון מידת הדין כלומר לענין הניתן לפני הדין וזה ממש כדאמרי' התם עלה דהאי ברייתא דרשב"ג נ"מ לענין מקח וממכר וכו' איך שיהיה מ"מ נראה דדעת הש"ס משמע כפי' התוס' ודעתם בענין חילוק הארצות מההיא דלעיל אין חיה שבהר וכו' וכך הוא דעת הר"ש אבל זה קשה מאי מביאין ראיה מהש"ס הזה הא התם בהדיא אמרינן לטעמא דמתני' מנה"מ וכו' וגמירי דאין חיה שביהודה גדילה על

פירות שבגליל וכו' וא"כ חזינן דהש"ס דילן לא ס"ל כהאי ש"ס בזה דאי הכי לישמעינן רבותא טפי אין חיה שבהר וכו' ואפי' ביהודה עצמה ופשוט הוא דהרמב"ם לא סמיך אהא דהכא בזה אלא אמאי דמוכח להדיא בש"ס דילן. ובענין קושייתם מהאי דר"ש כבר מתורץ הוא במה שפירשתי בפנים בזה דר"ש פליג את"ק בתרתי וכעין זה כתב התי"ט. איברא דאי משום קושייתם לא היינו צריכין לפרש כן לדר"ש וניחא נמי אם נפרש דר"ש לא פליג אלא בשאר ארצות אבל ביהודה ס"ל לר"ש כמו הת"ק דאין ג' הארצות שבה חלוקות לענין הדין ואוכלין בכל אחת מהן עד שיכלה האחרון שבה וג' ארצות שאמרו ביהודה לענין הגבול הוא כדפרישית במתני' וה"ק ר"ש לא אמרו ג' ארצות אלא ביהודה כלומר ביהודה דוקא הוא דאמרו דבג' ארצות שבה הוא דאוכלין בכאו"א עד שיכלה מן האחרון ואין אוכלין ביהודה אחר שיכלה מן האחרון על סמך הגליל שעדיין לא כלה שם ובהא מודינא לך אבל במה דקאמרת דגם בשאר הארצות הדין כן דאין אוכלין בגליל אחר שיכלה מן האחרון שבו על סמך שביהודה וכן בעבר הירדן בהא פליגנא עלך אלא שאר כל הארצות כהר המלך ובהכי ניחא לקושית התוס'. אלא דאנן חזינן דהש"ס מפרש לדברי ר"ש דפליג נמי ביהודה גופה לענין הדין ואין אוכלין מן ההר על שבעמק או איפכא וכדמשמע להדיא מהא דפריך על ר"ש לקמן איתא חמי אלין עמק שביהודה וכו' וכן נמי מדמוקי לקמן להאי ברייתא דתני אוכלין על התמרים וכו' כר"ש וכדפרישית בפנים בהלכה דלקמן וע"ש ד"ה מתניתא דר"ש שביארתי דא"א לפרש בענין אחר. איך שיהי' מיהו דעת רש"י והרמב"ם מבוארין הן במאי דס"ל דאין כאן אלא ג' ארצות חלוקות בלבד לענין דין ביעור דסמכו על הא דאיתמר בש"ס דילן כמבואר. ונבא אל דין הביעור גופיה ובמאי דמצינו בו מדעות המתחלקות. דעת התוס' בפ' מקום שנהגו שם ודעת הרמב"ן ז"ל וההולכין בשיטתם דעיקר מצות הביעור הוא שלא יחזיקם בביתו כשלו אלא שיפקירם ויוציאם מרשותו ואחר שהפקירם יכול הוא בעצמו לחזור ולזכות בהם ומכניסן לתוך ביתו ואוכל והולך עד שיכלו וסמכו לדבריהם אלו על הגי' במתני' דלקמן בפרקין ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור וכך היא הגי' בת"כ וכאן ובתוספתא דפ"ח דמכילתין מבואר בהדיא כדבריהם וכן נלמד מהאי עובדא דלקמן בהלכה ה וכל זה הביא הכ"מ בריש פ"ז וכתב דמ"ש הרמב"ם שם בדין הביעור דמחלק מזון ג' סעודות לכל אחד ואחד ואסור לאכול אחר הביעור בין לעניים בין לעשירים ואם לא מצא אוכלין בשעת הביעור שורף באש וכו' כמו שהבאתי דבריו בפי' המשנה בפנים לפי שהיה גורס במתני' דלקמן ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלין אחר הביעור וזהו בלי פתרון דמאין הוא למד לומר כן ולגרוס גי' אחרת שהוא נגד הת"כ ונגד

התוספתא ונגד הש"ס דהכא. ואומר אני בקצרה שלא להאריך ביותר דעת הרמב"ם ז"ל דנלמד דין הביעור מדין דספיחין דהא בהא תליא וכמו שזכרתי אפס קצהו מזה לעיל בפ"ה בהלכה ג' ד"ה סבר ר' אימי אמר איסור ספיחין תורה וכאן אבאר לך בביאור גמור דהוא ז"ל סמך על ברייתא אחרת שנשנית בת"כ ועל המכילתא שמשניהן נלמד דאין מצות הביעור מצות ההפקר והא בלחוד והא בלחוד ובכל מקום שתמצא שאמרו היתר אכילה אחר זמן הביעור אליבא דר"ע היא אבל לחכמים דפליגי עליה בענין דין דספיחין וקיי"ל כוותייהו ממילא נשמע דאחר הביעור אסור באכילה לכל הוא וכן אין הביעור נאמר על ההפקר כמו שנלמד מהמכילתא שיתבאר לפנינו:

והנה הברייתא דת"כ כבר הבאתי לעיל בפ"ה שם דהיא שנויה בפסוק וכי תאמרו מה נאכל וכו' דר"ע דריש מכאן סמך לאיסור ספיחין מן התורה וחכמים פליגי עליה דאין איסורן אלא מד"ס ומסיימי א"כ למה נאמר הן לא נזרע ולא נאסוף וגו' אמרת לנו לא תזרעו ומה שאנו אוספים אין מכניסו לקיום אמרת לנו ביערוהו ומה אנו אוכלים מן הביעור והילך. הרי לך בהדיא דר"ע דדריש יתורא דקרא ולא נאסוף על הספיחין הוא דנאמר ולא דריש על הביעור א"כ באלו הפירות שיש לו בשביעית כגון פירות האילן וכיוצא בהן דלא שייך בהו איסור ספיחין אוכל בהן גם אחר זמן הביעור אלא שצריך שיפקירם וכדעת הסוברים כן אלא דלמדין אנו שזהו דעת ר"ע והשתא לחכמים דפליגי עליה באיסור ספיחין ושאינן אלא גזירת ד"ס בלבד ואינהו דרשי קרא דלא נאסוף שאין אסיפה זו לקיום שהרי צריכין אנחנו לבערן כשיגיע זמן הביעור ומה אנו אוכלין משעת הביעור ואילך א"כ אסור באכילה לכל הוא. זהו דעת הרמב"ם דנלמד מכאן מהו הביעור שאמרו ונבאר עוד דגם מן המכילתא מוכח בהדיא דאין הביעור נאמר על ההפקר אלא כאו"א מצוה בפ"ע היא ובזמנים נפרדים הן שזהו ל' המכילתא בפ' משפטים על הכתוב והשביעית תשמטנה ונטשתה וגו' ד"א והשביעית וגו' מפני מה אמרה תורה לא שיאכלו אותה עניים הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים ת"ל והשביעית וגו' מגיד שפורץ בה פרצות אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם. ופירושה מגיד שמן התורה צריך שיפרוץ פרצות בגדר שדהו כדי שיוכלו העניים להכנס בריוח וליטול בעצמן אלא שגדרו חכמים בזה ולא החמירו כ"כ שיפרוץ פרצות בגדרו מפני תיקון העולם אלא שיניח כך ויפקיר הכל כל מה שיכלו ליקח ובלבד שלא יהא נועל הגדר כדי שלא יוכלו להכנס או אם לא היתה שדהו גדורה לא יעשה לה גדר בשביעית אלא הרי הן הפקר לכל וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ד הלכה כד מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית וגו' וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית בטל מצות עשה וכן אם אסף כל

פירותיו לתוך ביתו אלא יפקיר הכל וכו' הרי לך מבואר דמצות הפקר הוא מיד בתחילת שביעית ובזמן שתוציא הארץ ומצות הביעור ידוע הוא שאינה אלא כשכלה לחיה מן השדה. ודי בזה שנמצא דעת הרמב"ם מבואר. ובענין השגת הראב"ד ז"ל בריש פ"ז הריני מבאר לך בקצרה כוונתו בהשגה זו דהוא ז"ל ג"כ דעתו שיש ביעור שמצוה הוא לשרפו ולאבדו מן העולם אבל דעתו שיש ב' מיני ביעור ובתחלה מכניס פירותיו לאוצר העיר ומחלקין הב"ד ג' סעודות וכו' ואז דין הוא שתאסר השביעיח מין במינו במשהו לפי שיש לה היתר שהרי יכול הוא לחזור ולזכות בהן ועוד יש ביעור אח"כ כשיכלה הכל אז יתבערו לגמרי לשריפה וכו' ואז אינה אוהרת במשהו לפי שאין לו שום היתר וכו' וכוונתו בזה דאם לדברי הרמב"ם שאין כאן אלא זמן ביעור אחד ולגמרי א"כ מאי האי דשנינו בסוף פ"ה מין במינו כל שהוא בשביעית הרי אין לו מתירין ולמה יאסור במשהו אבל כבר ביארתי במקומו שם שאין דעת הרמב"ם לפרש הסיפא שביעית אוסרת כל שהוא במינה דקאי על אחר הביעור אלא לענין אכילה בקדושת שביעית וקודם הביעור וע"ש והא דקתני חייב לבער מין במינו בכל שהוא זה ל"ק דודאי כל זמן שלא הגיע שעת הביעור צריך לבער הכל כל שאינו ניכר כמו דאיירי התם שנתערב מין במינו וביאר לזה בסוף פ"ז ושאני מתני' דהכובש שלשה כבשים שכל מין ומין ניכר הוא בפ"ע ופסק שם בהלכה ו' כר"ג דאיפסקא הלכתא כותיה לקמן ואין להאריך יותר במקום אחד וע' עוד במתני' דהכובש ובהסוגיא שם מה שיתבאר בס"ד. אית דבעי מימר למידת הדין איתמר. היינו לענין מקח וממכר וכו' כדקאמר בפ' מקום שנהגו וזכרתי מזה בדיבור דלעיל ע"ש:

הלכה ג

אוכלין על הטפחין. הר"ש פי' בשם הערוך על מה שהעופות קיננו בטפיחין ואין לשון התוספתא דמייתי הש"ס משמע כן דהא קתני על הטפיחין שבעכו ומ"ש בעכו משאר מקומות ועוד הא עופות בכלל בהמה וחיה בכל מקום ומאי קמ"ל והעיקר כפי' הרמב"ם שהבאתי בפנים וכ"כ בחיבורו פ"ז בהל' ד' לפי שזה לאו דוקא במין טופח הוא אלא בכל יוצא בהן ממיני הקשים שאינן נגמרין אלא בסוף השנה והשתא טובא קמ"ל וזהו נמי שכתב שם בהלכה דלקמן להטעם שאין אוכלין על פירות הסתיו מפני שדומין לפירות של שנה אחרת דאילו מפני שאינם נגמרין אלא בימי הסתיו היה מותר לאכול עליהן אלא מפני שאלו המינין נראין כישנות ומשל שנה דאשתקד ואין אוכלין בפירות שביעית על הפירות של לפני שביעית:

מתניתא דר"ש לכאורה היה נראה דאברייתא דת"כ דמייתי לקמיה קאי כתיב מן השדה תאכלו וכו' ומסיים מ"ט דר"ש וכו' והיינו דודאי דמה דדריש בת"כ כל זמן שאת אוכל

מן השדה את אוכל וכו' זה לכ"ע הוא מכאן אנו למדין דאסור לאדם לאכול אחר הביעור דאילו מקרא דולבהמתך לא שמעינן אלא כלה לחיה כלה לבהמתך בבית ואיסור אכילה לאדם לאחר הביעור מהאי קרא הוא דשמענו ור"ש דייק תאכלו דאת הוא שגרמה לך וכו' אלא דזה דוחק הוא לאוקמי ברייתא כר"ש אם בעיקר הדרשה הכל מודין בה לכך נראה כדפרישית בפנים דעל התוספתא לעיל מינה קאי אין אוכלין על התמרים וכו'. ובזה מבואר דסיפא דמתני' וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים אליבא דחכמים דר"ש היא כמבואר בפנים:

הלכה ד

רבי אליעזר אומר אוכלין על הראשון וכו'. מפורש בהדיא לפלוגתייהו בת"כ דגריס על הכתוב מן השדה תאכלו וגו' כל זמן שאתה אוכל בשדה אתה אוכל מתוך הבית וכו' מכאן אמרו הכובש ג' כבשים בחבית אחת רא"א כיון שכלה מין אחד מן השדה יבער כל החבית ר' יהושע אומר אוכל והולך עד שיכלה האחרון שבה ר"ג אומר וכו' והלכה כדבריו רש"א כל הירק אחד לביעור אוכלין ברגילה וכו' ומה שפי' הראב"ד ז"ל בהשגה רפ"ז דדעת ר"ש שאחר הביעור הראשון כמו שפי' שם שיש ב' מיני ביעור הא' והוא שמכניסין הפירות לאוצר העיר כדאיתא בתוספתא והבאתי לקמן בהסוגיא ואז אוסר במשהו לר"ש לפי שיש לו היתר ולר"א ולר' יהושע בנ"ט ולאחר הביעור הב' והוא לאחר שכלה מן הארץ שאז מבערן לגמרי לשריפה ולאיבוד ומאותו הביעור ואילך אינו אוסר במשהו לפי שאין לו שום היתר זהו תוכן דבריו וקשה לפירושו חדא דהא בת"כ גריס בהדיא לפלוגתייהו על האי קרא מן השדה וגו' ומשמע דלאחר הביעור שהוא לאחר שכלה מן השדה הוא דפליגי ועוד דמצידה חברה למה שרצה ללמוד מהתוספתא וקרא אותן שני מיני ביעור ומפרש לדברי ר"ש שהוא אחר הביעור הראשון שקרא להכנסה להאוצר דס"ל דאוסר במשהו א"כ האיך מתפרשין דברי ר"ש בהתוספתא דגריס התם הגיע שעת הביעור עניים אוכלין וכו' דברי ר' יודה וכו' כדפליגי במתני' לקמן בפרקין רש"א עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור הרי דר"ש גופיה לא ס"ל דלאחר שהגיע שעת הביעור והיינו לאחר שכלה מן השדה שצריך לבער להפירות לגמרי ואוכלין הן ממה שבאוצר העיר שהכניס מקודם ואין להאריך במבואר וכמדומה שאע"פ שהוא ז"ל סיים אחר פירושו וזהו עיקר של דברים הללו אין להן לא עיקר ולא שורש אלא העיקר בדין הביעור כך הוא דתליא בפלוגתא דר"ע וחכמים בברייתא אחריתא דת"כ והבאתי לעיל ד"ה ג' ארצות ע"ש ולפ"ז כל מקום שתמצא לאיכא תנאי דס"ל דיש היתר אכילה אחר זמן הביעור הוא אליבא דר"ע דלא דריש קרא דהן לא נזרע ולא נאסוף דבביעור

משתעי אלא על הספיחין הוא דדריש ליה וכולהו הני תנאי תלמידי ר"ע נינהו ר' יודה ור' יוסי ור"ש ופליגי בענין היתר אכילה אחר הביעור אבל לחכמים דהאי ברייתא דת"כ דדרשי להאי קרא דלא נאסוף על הביעור אין כאן היתר אכילה לשום אדם אחר שכלה מן השדה זהו עיקר של הדברים וזהו דעת הרמב"ם ז"ל שם ונתבארו דבריו לאחר שהוצאתי לאור מהיכן הוא נלמד דעתו ז"ל בענין מ"ש בדין הביעור וביארתי ג"כ לעיל שם ואין להאריך שוב בזה. ובענין פירושא דמתני' דהכא פשוט הוא במאי דפליגי כמבואר בפנים ודברי ר"ש לא קאי אלא על כל הירק שבשדה דין אחד לו לביעור ולענין הלכתא פסק הרמב"ם לדין זה הכובש וכו' כדפסקו בת"כ ומייתי לה הש"ס לקמן הלכה כדברי ר"ג וע' עוד בדיבור דלקמן מאיזה דקדוק בדין דהכובש מה שיתבאר שם בס"ד:

תני והלכה כדבריו. וכך פסק הרמב"ם ז"ל שם בהלכה ג' כר"ג משום דהש"ס פסק כן ולא גרים הכא בנוסחת המשנה כן כמו שהוא בנוסחת המשניות דא"כ לא היו מורין כן דקיי"ל אין מורין הלכה מתוך המשנה כמבואר לעיל בשלהי פ"ג דפאה ובפ"ב שם בגמרא. ודע דמסיים שם הרמב"ם ואם התחיל בה הרי הכל כמבוער וציין הכ"מ בירושלמי מכיון שהתחיל באוצר במבוער הוא. והאמת דההיא דחזקיה דקאמר הכי על ענין האוצר המוזכר בתוספתא קאי ועל הכניסה להאוצר קאמר וכר"ש דהתוספתא כמבואר בפנים ומהאי תוספתא למד הראב"ד לומר דהכנסת הפירות להאוצר הוא הביעור הראשון כפי פירושו בענין הביעור כמו שהוזכר בדיבור דלעיל אבל הרמב"ם לא למד כלל מהאי תוספתא לא בעיקר דין הביעור ולא זכר כלום מהכנסת הפירות לאוצר העיר ובתוספתא גופה לא אמרו אלא שבראשונה היו עושין כן וכבר נתבאר לעיל דעתו ז"ל ואין דברי חזקיה דהכא שייך כלל לדינא דהכובש דמתני' וזה מבואר להמעיין בהסוגיא אלא איידי דאיירי בדיני ביעור קאמר להא ומ"ש הרמב"ם ואם התחיל בה וכו' טעמו דמשום דדרך הכובשים בחביות כשמתחילין להשתמש מהן אם אינם משתמשין מהר ממנה סופה להתקלקל וזהו שאמר ואם התחיל בה הרי הכל כמבוער ממילא וא"צ להוציא את המין שכלה שאע"פ שישנו עדיין בחבית סופה להתקלקל הכל וה"ז כמבוער ונלמד זה מדין חבית יין שהוזכר בסוף פ' המפקיד וכן הוא בנכבשין בחבית וכך אמרו בהדיא לקמן בפ"י דתרומות ע"ש:

חמי לך תלתא רחמין וכו'. הא דהקפיד על השלשה אוהבים אע"ג דמן התורה סגי אפי' בהפקיר בפני אחד כדקי"ל כריב"ל בסוף פ"ד דנדרים דהלכתא כותיה לגבי דר' יוחנן דפליג התם ומד"ס קאמר ריב"ל צריך שיהו ג' כדי שיהא א' זוכה וב' מעידין והכא לא שייך האי טעמא שהרי אמר לו בפני האוהבים שבודאי לא יזכו הן והוא בעצמו יחזור

ויזכה בהן שמא לרווחא דמילתא א"ל כן א"נ דהוא ס"ל כר' יוחנן דאמר מן התורה צריך שיפקיר בפני ג' ור' אימי דהורה לאנשי קפודקיא להקל משום דשביעית בזה"ז דרבנן היה מקיל טפי והאי עובדא דר' חזקיה ור' ירמיה נראה דללמדו דין א' בהפקר היה מתכוין לפי שאמר לו זכיתי בזה האוצר והבין מדבריו שלא בא עדיין לידו מא' מדרכי הקניה וזה לאו כלום הוא וכדמסיק בבבלי ס"פ בתרא דב"מ דהבט' בהפקר לא קני וכדפסק הרמב"ם בדיני הפקר בסוף פ"ב דהל' נדרים ולפיכך עשה לו תחבולה זו להורות לו שאין הזכיה הראשונה שלו כלום אלא ילך ויחזור ויזכה בזכיה גמורה בהגבהה או יחזיק בקנין שנקנה בו כמבואר שם:

הלכה ה

ותני כן עלי קנים וכו'. ובתוספתא פ"ה גריס עלי זיתים במקום עלי האוג וכ"פ הרמב"ם בפ"ז בהלכה טו וזכרתי מזה לעיל בפ"ז בהלכה ו' ד"ה בראשה דפרקא וכו' ע"ש:

עד שירד הגשם אחר. כבר בארתי מזה בפ"ח דנדרים בהלכה ה' מה שנלמד מזה לדעת הרמב"ם ע"ש:

נתנו בכר בטלו והוא שישן עליו. הרמב"ם העתיק בסוף פ"ה לשני הדינים כאחד שהוזכרו כאן אין נותנין תבן וכו' לא לתוך הכר ולא לתוך הטיט וסיים ואם נתן ה"ז כמבוער ולפיכך לא הי' צריך לסיים והוא שישן עליו כמוזכר בהשגת הראב"ד דהא משוה זה לדין הטיט וגריס שרייו בטיט וכו' כמבואר בפנים וא"כ כמו שזה אינו ראוי שוב לדבר אחר כך זה מפני שכבר נתקלקל כשישן עליו והרי לא העתיק ג"כ והוא שגבלו אלא דממילא נלמד זה:

הלכה ו

מה טעמא דר' יודה ואכלו אביוני עמך ויתרם וכו'. מבואר בפנים לכל חד וחד למאי דאית ליה וכפי הגי' לר' יוסי בספרים ולדינא לדעת הרמב"ם כבר מבואר הוא לעיל בד"ה ר"א אומר אוכלין על הראשון וכו' ובד"ה ג' ארצות לביעור בהלכה ב' ובמקומות המצויינין שם ונתבאר הכל בס"ד:

רבי יוחנן אמר בפירות היתר היא מתני' וכו'. לפי פי' הרמב"ם להמשנה היה קצת דחוק לאוכליהן דקאמר ברישא ובסיפא כמ"ש התי"ט וכן דקדק הרא"ש ז"ל ולפי מה שבארתי בפי' המתני' לדברי ר' יוחנן ניחא ולדינא תפס ג"כ בענין אוקימתא דמתני' דבפירות היתר מיירי ולחכמים מותר הוא בעצמו לאכלן כדכתב בסוף פ"ו ע"ש:

רבי יהושע בן לוי הוי מפקד לתלמידיה וכו'. בפ"ב דדמאי דמיירי התם במקומות הסמוכין לא"י והתיר אותן שאין חוששין בהן לא משום דמאי ולא משום שביעית ומייתי

לה נמי הכא איידי דאירי באלו שהיו מחמירין על עצמן וא"ל אליהו זכור לטוב זיל אמור לרבך וכו' אין בעיתה מחמירא על נפשך וכו' וכבר זכרתי מזה לעיל בפ"ו בהלכה ב' ד"ה מהו לטחון עם העכו"ם בארץ וכו' ע"ש:
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק י

הלכה א

השביעית משמטת את המלוה. מפני שאנו למדין מן ההלכה אנו עושין אותו. וכן א"ר יוחנן בבבלי (גיטין דף ל"ז) וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט בהל' ו כר' יוחנן דהורה הלכה למעשה ואפי' אם כתוב בו אחריות נכסים בפירוש כדאמר התם בהאי עובדא דהוה כתיב ביה אחריות נכסים וא"ר יוחנן משמט ובסיים לו שדה בהלואתו פסק הוא ז"ל דאינו משמט וכתניא אידך דמייתי התם והרמב"ן ז"ל טען על זה ומביאו הכ"מ דהא האי תנא ס"ל בכל שטר שיש בו אחריות נכסים שאינו משמט ואידחי ליה וכו' אבל דעת הרמב"ם מכיון דמהאי תלמודא סייעתא להאי תנא דקאמר רב בהדיא ייחד לו קרקע אינו משמט ומה שהקשה עוד הרמב"ן מהאי דאמרינן פ' איזהו נשך (דף סז) האי משכנתא באתרא דמסלקי שביעית משמטתה וכ"ש סיים. האמת דהרמב"ם פסק כן במשכנתא בפ"ז מהל' מלוה בהלכה ד' דשביעית משמטתה ומה שהביא הכ"מ בשם בעל התרומות לתרץ זה דמסתברא דהאי ברייתא סיים לו שדה מיירי באתרא דלא מסלקי אם כך הוא דעת הרמב"ם היה לו לבאר בהדיא כן אלא דנראה לדעת הרמב"ם דזהו טעמו ובהאי סברא גופיה דהרמב"ן דהיה פשוט לו כ"כ דאם משמטת משכנתא באתרא דמסלקי מכ"ש בסיים בזה לא הוה ניחא ליה להרמב"ם לומר כן אלא דשאני אפותיקי ממשכנתא דהתם כיון דיכול לסלקו בכל שעה שירצה לא הוי כגבוי והשביעית משמטתה ולא דמי למשכון דמטלטלין דתפיס ליה בידיה כדכתבו רש"י והתוס' שם אבל הכא מכיון דייחד לו הקרקע לגבות ממנה אפי' באפותיקי סתם כגבוי הוי דכל זמן שאינו מגבה אותו משאר נכסים הויא אותה השדה כגבוי אצלו ואינו משמט וא"צ לדחוק ולאוקמי באפותיקי מפורש במה שרצה שם הרמב"ן ודחה דלאו מילתא היא דאפ"ה משמט וכו' אלא פשוט הוא דדעת הרמב"ם דאפי' באפותיקי סתם טפי עדיפ' ממשכנתא דמסלקי ולפיכך סתם דבריו בזה:
דמשעבד שדה לאשתו והלך ומכרה וכו'. בתוספתא דכתובות סוף פרק י"א תני העושה שדהו אפותיקי לכתובת אשתו ושטפה נהר גובה משאר נכסים אם אמר לה לא יהא

לך פרעון אלא מזו אינה גובה משאר נכסים. ומייתי לה בבבלי פ' השולח (דף מא) ופסקה הרמב"ם בפ' י"ח מהל' מלוה הלכה ג' ובודאי לענין הגבייה נלמד מהאי ברייתי' גם במכרה וכדמחלק נמי בין אפותיקי סתם לבין אפותיקי מפורש אלא דבדין המכר גופיה אם הוי מכורה או לא וכשמכרה לשעה פליגי לקמן בהא ועיין בד"ה תני הכותב שדה אפותיקי וכו' דלקמן:

מצוין הן בעלי זרוע ליפול. בישראל קאמר והכי תני לה בהדיא בתוספתא דנדרים ומייתי לה האי תלמודא בפ"ג דנדרים בהלכה ד' תני תולין בגוים ובמלכות אבל לא בישראל ומפרש לה התם שבעלי זרוע מצוין ליפול דלא יפול ויגלגל עלוהי קדמיתא וע"ש. תני הכותב שדה אפותיקי לאשה ולב"ח ומכרה וכו'. ברייתא זו כלשונה הובאה בהאי תלמודא ביבמות פרק אלמנה לכה"ג בהלכה א' ומסיים שם רשב"ג אומר לאשה בכתובתה אינה מכורה שלא עלתה על דעת שתהא אשה מחזרת על בתי דינים ומסיק התם דכשמכרן לשעה אינון קיימין אבל בשמכרן לעולם ד"ה אינה מכורה וכדפרישית שם בפנים וכך פסק הרמב"ם בפי"ח ממלוה בהלכה ד' וכתב הראב"ד עליו לא הבחין ולא הבין דרך הירושלמי שמצא על זאת המימרא. והבאתי זה במראה שם ד"ה דר' יוחנן כרשב"ג וכו' וכתוב שם ואפשר לומר לדעת הרמב"ם ז"ל שפי' כדעת המפרשים שמביא הר"ן בפ' השולח וכי' וכל זה ט"ס הוא וצ"ל לדעת הראב"ד וכן נחסר הרבה דברים שם וזה בא ע"י שמסרתי הכל ליד המגיה שלי וסמכתי עליו ונשמטו ונאבדו כמה וכמה ממנו ולפעמים כתב מדעתו מה שרצה שהרי מבואר הוא שזהו כוונת הראב"ד להשיג עליו דהירושלמי לא קאי אלא אנכסי צאן ברזל דלעיל שם וזהו דעת המפרשים שלא פירשו כפי' הרמב"ם והביאם הה"מ שם וז"ל ובאמת כל המפרשים אותו פירשוהו או בעבדי צאן ברזל הנזכרים בריש הירושלמי או בדין אפותיקי של אשה ודברי רבינו צ"ע עכ"ל ור"ל דמנ"ל לפרש דגם בב"ח הדין כן וכך נראה לכאורה שם דהא דמסיק הוי כשמכרן לשעה איננו קיימין וכו' אדלעיל קאי ואפלוגתא דר"י ור"א שם והדרך הנכון מה שנראה ליישב לדעת הרמב"ם זה הוא דמסוגיא דהכא הוא נלמד כדעתו וכפירושו דאין חילוק להא דמסיק התם דדוקא בשמכר לשעה מיירי בין אשה בין ב"ח באפותיקי סתם דלשעה הוא מכורה אבל לא בשמכר ממכר עולם וזהו מבואר בהדיא כאן בפלוגתא דר' אחא ור' יוסי דלעיל מהאי ברייתא דקאמר המשעבד שדה לחבירו והלך ומכרה ר' אחא אמר מכורה לשעה וכו' וע"כ דא"א לפרש בענין אחר אלא כדפרישית בפנים דה"ק דאם מכורה לשעה היא הוי מכר עד שעת הטירפא והיינו דשייך ג"כ פלוגתא דר' יוסי עלה דס"ל דמכיון שלא מכר לו אלא לשעה לא סמכה דעתיה דהלוקח שהרי בודאי יטרוף

הב"ח אותה כדמסיק דלא פליג אלא באפותיקי מפורש והלכך לא הוי מכר כלל לר' יוסי וכדקאמר חייליה דר' יוסי משום שהשדה אינו מצוי להבריחה ויבא הב"ח ויטרפנה דאין לפרש דלעולם במכר אותה ממכר עולם מיירי ופליגי אם מיהת מכורה לשעה היא או לא חדא דלא מסתברא דליפלוג ר' יוסי בממכר עולם ועוד דאף דתאמר כן דר' יוסי פליג בממכר עולם וס"ל דאף לשעה אינה מכורה ומשום דאפותיקי מפורש הוא כדמסיק ולא סמכה דעתיה דהלוקח א"כ ניחא הוי לענין פלוגתייהו אלא דהא הוי קשיא דאי הכי מאי האי דפריך לר' יוסי הגע עצמך שהיתה מכורה לבעל זרוע וכלומר והרי אין סופה לצאת מתחת ידו והא על מנת כן מכרה לו שיהא הממכר ממכר עולם דהניחא אם נפרש דהמכר עצמו לפי שעה הוא שפיר פריך דמבעל זרוע הזה אין להוציא מתחת ידו ואף אם לא מכרה לו אלא לשעה יחזיקנה לעולם ומסתמא הב"ח מתייאש ממנה ואמאי לא ליהוי מכר כלל דמיהת כל זמן שאין הב"ח מחזר אחריה ולגבותה ליהוי מכר אבל אם נפרש דבממכר עולם איירי לא שייכא האי פירכא כלל מכל הלין נראה דהעיקר דהכא בשהמכר הוא לשעה מיירי והשתא למאי דמסיק דלא פליגי אלא באפותיקי מפורש אבל באפותיקי סתם לא פליג רבי יוסי אהאי תנא דברייתא דה"ז מכורה והלוקח יחוש לעצמו וזה דוקא בשמכר לשעה אבל בממכר עולם כ"ע ל"פ דלא הוי ממכר כלל דאף לר' אחא דקאמר דאפי' באפותיקי מפורש הוי המכר לשעה מכר מ"מ בממכר עולם מודה הוא דאין זה יכול למכור לעולם אפי' באפותיקי סתם דשמא לא ימצא הב"ח לגבות משאר נכסים או כה"ג והאיך נתיר לו למכור ממכר עולם שמא לא יהא סיפוק ביד הב"ח לטרוף שדה זו מהלוקח ושארי נכסי' לא ימצא זהו סברת הרמב"ם ודעתו ונראה הוא דמכאן הוא נלמד גם בב"ח בענין החילוק בין ממכר לשעה לבין ממכר עולם:

רב אמר פגמה לא זקפה וכו'. מחלפא שיטתיה דרב דהכא לדהתם בפ"ב דגיטין (דף יח) כדרך הש"ס הזה בחליפין עם הש"ס דילן בסברת תנאי ואמוראי דהתם קאמר רב עד שתפגום ותזקוף ושמואל אמר פגמה אע"פ שלא זקפה זקפה אע"פ שלא פגמה וכו' ופסק הרמב"ם בפ"ט בהי"ג כשמואל בדיני:

השוחט את הפרה וחילקה בר"ה וכו'. הרמב"ם פסק שם בהלכה ה' כסתמא דמתני' וכתב עליו הראב"ד אשתמיטתיה מאי דאמר בירוש' דהאי מתני' ר' יהודה היא וכו' ועיין בכ"מ מה שנדחק בזה וכבר כתבתי בפ"ק דמכות בהלכה ב' ד"ה המלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו וכו' דלא אישתמיט מהרמב"ם מידי לא כאן ולא בכל המקומות דהרי פלוגתא היא הכא בענין אוקימתא דמתני' דר' אלעזר היא דבעי לאוקמי המתני' כר' יהודה ור' בא בשם ר' זעירא דחי לה ואוקי מתני' כ"ע כמבואר היטב בפנים בהלכה

דלעיל ומתרץ להקושיא דמקשה הש"ס על שמעתתא דרב מהמתני' לפי האוקימתא דר"א כדקאמר בהלכה דלקמן והבאתי הכל בפנים בהלכה דלעיל ולהראב"ד דרצ' לתפו' לאוקימתא דר"א לעיקר א"כ היה לו להשיגו גם במה שפסק בהל"ט כשמעתתיה דרב התנה עמו שלא יתבענו שביעית משמטת דהא מילתי' דרב לא מיתוקמא אליבא דאוקימתא דר"א כ"א דוקא אליבא דשנויא ואוקימתא דר' בא בשם ר' זעירא ועוד ראיה גדולה ונכונה לפיסקיה דהרמב"ם כסתמא דמתני' מהא דגרסי' בבבלי פ' השואל (דף קמח) גבי פלוגתא דרבה ורב יוסף בהלואת י"ט רב יוסף אומר לא ניתן ליתבע רבה אמר ניתנה ליתבע וכו' מתיב רב אידי בר אבין השוחט את הפרה וחילקה בר"ה וכו ואי אמרת דהאי מתני' לא אתיא אלא כר' יהודה דהקפת חנות מאי מותיב מינה דילמא האי מ"ד לא ס"ל כהאי דר' יודה ור' יהודה ס"ל ניתנה ליתבע אלא ודאי דהש"ס דילן ס"ל כאוקימתא דר' בא דהכא דככ"ע אתיא המתני' והא קשיא להראב"ד:

המלוה את חבירו על מנת שלא תשמיטנו שביעית וכו'. זה הכל מבואר בפ"ק דמכות שם וכל השייך לזה נתבאר בס"ד:

דרבי מאיר היא דר"מ אמר במלוה הדבר תלוי. הראב"ד הביא לזה בהשגה שם הלכה ו על מ"ש הרמב"ם והשביעית משמטת את השבועה וכו' בד"א בשבועות הדיינין וכו' אבל שבועת השומרין והשותפין וכיוצא בהן שאם יודה ישלם ה"ז ישבע אחר השמיטה ועל זה כתב הראב"ד כמדומה לי דבר זה הוציאו מן הירושלמי במסכת שביעית וכו' במלוה הדבר תלוי. ואחרי מחילת כבודו וגדולת תורתו של הראב"ד אומר אני שלא נדמה לו יפה דאין זה ענין כלל למ"ש הרמב"ם בדין זה וזה מתפרש לענין הקנסות כמבואר היטב בפנים דהכין הוא בהדיא בהאי תלמודא בפרק נערה שנתפתתה ומה שפסק כאן לחלק בין שבועות הדיינין לבין שבועות השומרין והשותפין הוציא מהתוספתא דפ"ח דמכילתין ומהירושלמי דס"פ כל הנשבעין דפסק בהדיא כהאי תוספתא והכי איתא התם דברים שהן משה ידו שביעית משמטתו ומשמטת שבועתו ושאין משה ידו אין שביעית משמטתו לא אותו ולא שבועתו וזהו למסקנא על הא דשקיל וטרי התם לעיל ובתר הכי מייתי סייעתא מהתוספתא כל ששביעית משמטתו משמטת שבועתו וכל שאין שביעית משמטתו אינה משמטת שבועתו וכבר זכרתי מזה שם בס"ד וזה אישתמיטתיה להראב"ד אלא שלא רצה להטריח ולחפש אחר זכותן של הרמב"ם כמו שזכרתי מכעין זה לעיל בפ"ג בדין הפורצה שכתב על הרמב"ם שהוציא הדין מהירושלמי והגי' היא משובשת ואינה כדבריו והקשה עליו ממתני' דמ"ק ולא ראה שם הגי' נכונה והירושלמי מפרש המתני' והן הן דברי הרמב"ם כזה תמצא למאות ולאלפים בחיבורי בס"ד:

מלוה שהיא נעשית כפרנית אינה משמטת. כ"פ הרמב"ם שם בהלכה ח'. והראב"ד בהשגה פי' לזה בענין אחר ובדוחק ואינו מובן ומה שסיים שם ואם כדבריו שהוא פושט הדברים כפשטן מתני' דשבועות קשיא השביעית משמטת את השבועה והרי זה עומד בכפירתו ועיין מה שהביא הכ"מ בישוב קושיא זו מדברי הר"ן בפ' כל הנשבעין ואני כתבתי בפ"ה דגיטין שם ד"ה מלוה וכו' די"ל דאפי' במודה במקצת מיירי הכא או שיש כאן עד אחד וכגון שעדיין לא פסקו לו השבועה בב"ד וכיון שהיא עומדת בכפירתו בשביעית לא שייך כאן משמט ואם הודה אחר שביעית חייב לשלם ומתני' דשביעית פשוט הוא דאיירי שפסקו לו השבועה קודם שביעית ע"י הודאה במקצת או להכחיש העד ומשמטת השבועה וגם המלוה:

שמואל אמר אפי' על המחט. פשוט הוא דשמואל לטעמיה דאמר בבבלי פ' האומנין ובסוף פ' שבועת הדיינין האי מאן דאוזפיה אלפא זוזי לחבריה ומשכן ליה קתא דמגלא אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי אבל לא קאי הלכתא כותיה ולענין שביעית מסיק בהדיא שם בסוף הפרק במלוה על המשכון ואינו שוה אלא פלג דת"ק סבר כנגדו אינו משמט ור' יהודה הנשיא סבר כנגדו נמי משמט דלא תפיס ליה אלא לזכרון דברים בעלמא ופסק הרמב"ם כת"ק בפ"ט בהלכה י"ד דמה שהוא כנגד המשכון אינו משמט ואם היה החוב יתר משמט היתר וא"צ למה שרצה הכ"מ שם דמשמע דבירושלמי גופיה פליגי עליה דשמואל דהא דקאמר הכא אבתריה אשר יהיה לך וכו' לאו מדברי שמואל אלא דברי מאן דפליג עליה וכו' וכל זה ללא צורך דודאי לאו מדברי שמואל הוא אבל ליכא הכא מאן דפליג עליה אלא דהש"ס מביא המקרא לפרש טעמא דמתני' בעיקר הדין דהמלוה על המשכון אינו משמט ולא שייך זה לסבריה דשמואל וטעמי' דהרמב"ם הוא כדאמרן:

הלכה ב

והלל מתקין על דבר תורה וכו'. והמסקנא דהאי דהלל לא מיתוקמא אלא מטעמא דהשמטת כספים בזמן שאין היובל נוהג אינה אלא מדבריהם וכשינויא דאבייא בבבלי פ' השולח (דף לו) בשביעית בזה"ז ורבי היא וכו' וכדפירש"י שם בזה דאביי ס"ל כההיא דהכא דאף בימי הלל שהיה בבית שני לא היה היובל נוהג כדלקמן וכן הוא בהאי תלמודא בפ' השולח בהלכה ג' ומה שהקשה הראב"ד כאן בפ"ט בהלכה י"ו שכתב הרמב"ם כאביי והא רבא פליג ואמר הפקר ב"ד הפקר והלכך נוהג בכל זמן כבר תירץ זה הכ"מ דבהאי לא פירש הרמב"ם כפירש"י דרבא קאי אקושיא קמייתא ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא וכו' אלא כפי' התוס' בד"ה מי איכא מידי וכו' דעל קושיא

בתרייתא קאי ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטא ותקינו רבנן דתשמט ומשני אביי שב ואל תעשה הוא ורבא משני הפקר ב"ד הוא ומסייעא להך פירושא מההיא דהכא ואף דהתוס' בדיבור דלקמן שם מפלפלין בענין שאמרו כאן דהיובל לא היה נוהג בבית שני מיהו פירושא דהסוגיא דהתם בענין הך שינויא דרבא עיקר הוא מדלא משני רבא למילתיה אקושיא דמעיקרא ע"ש ועי' בדיבור דלקמן:

אימתי פסקו היובלות וכו'. כבר ביארתי מזה בגיטין שם בענין מה שהקשה הרמב"ן ז"ל על דברי ר"ת בתוס' שם ד"ה בזמן שאתה משמט וכו' דהא דאמר בסוף פ"ט דערכין (דף לב) דלא מנו יובלות אלא לקדש שמיטין דמשמע דיובל לא נהוג בבית שני כדקאמר הכא היינו למאי דס"ד התם מעיקרא דכשעלו בבית שני לא היו כל יושביה עליה אבל במסקנא דהתם דקאמר אלא א"ר יוחנן ירמיהו החזירן ויאשיהו מלך עליהן נמצאו דהיו שם י"ב שבטים אע"ג שלא עלו כולם חשיב כל יושביה ע"כ והאריך הרמב"ן להקשות עליו מביאו הרשב"א ז"ל בחידושיו והעיקר מהקושיות שלו זה הוא דהא אמרינן בכמה מקומות בענין חלה דאפי' למ"ד תרומה בזה"ז דאורייתא חלה דרבנן משום דכתיב בביאכם בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצותיכם וכי אסקינהו עזרא לאו כולהו סליקו ואם עלו כל השבטים עד שאני קורא כל יושביה עליה כל שכן שאני קורא בהם בבואכם וזה דבר ברור ומפורש אלא איני קורא כל יושביה עליה ולא בבואכם עד דאיכא רוב שבט ושבט כדאמרינן בעלמא בכל דיני ציבור וכי תעלה על דעת הרב שאם עלו שנים מכל שבט ושבט שיהא יובל נוהג בהם עכ"ל הרמב"ן ואני כתבתי שם לתרץ דיש לומר לדעת ר"ת דהאי פלוגתא דערכין דפליגי אם היה היובל נוהג בבית שני או לא ופליגי אם נחשוב כל יושביה עליה משום דעלו מקצת מכל שבט ושבט או עד דאיכא רובא מכל שבט ושבט פליגי נמי בהאי פלוגתא גופה דאשכחן דפליגי בחלה כדאמרינן בפ"ב דכתובות (דף כה) ובפ' יוצא דופן אשכחינהו רב הונא בריה דרב יהושע לרבנן דיתבי וקאמרי אפי' למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן חלה דאורייתא שהרי ז' שכבשו וז' שחלקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשרות אמינא להו אדרבה אפי' למ"ד תרומה בזה"ז דאורייתא וכו' כדלעיל והשתא לרבנן דבי רב היכי מקיימי לקרא דבבואכם אלא ודאי עיקר פלוגתייהו תליא בהני ב' ברייתות דמייתי הש"ס בכתובות כדכתבו התוס' שם ד"ה לא חילוק גרנות וכו'. והשתא ע"כ לומר דהאי ברייתא והני רבנן ס"ל כמ"ד בערכין דנוהג היה היובל בבית שני דמדעלו מקצת מכל שבט ושבט קורא אני לכל יושביה וקורא אני ג"כ בבואכם לגבי חלה. ויצא לנו מזה דלדעת הרמב"ם דמבואר הוא דהכל הוא מדרבנן כדכתב בסוף פ"א מהל' דתרומה אפי' בימי עזרא אינה אלא מדבריהם וכמו שביארתי

טעמו שם ולעיל בפ"ו בהלכה א' ד"ה במה נתחייבו וכו' ע"ש וא"כ ממילא מתיישב נמי הא דכתב כאן גבי יובל בפ"י בהלכה ח' משגלו שבט ראובן וגד וכו' בטלו היובלות וכו' ודלא כר' יוחנן דערכין משום דשיטתיה דר' יוחנן כרבנן דבי רב ודברי רב הונא הם עיקר כמבואר בכמה מקומות ואפי' למ"ד תרומה מדאורייתא קאמר אבל באמת תרוייהו מדרבנן הן כמבואר לעיל בפ"י ושם ישבתי לדקדוק הראב"ד בסוף פ"א דתרומות דהא ר' יוחנן אמר ביבמות תרומה בזה"ז מדאוריית' ואמרתי דשיטתיה דהרמב"ם כאביי דבתראה הוא וממה שנתבאר לנו עכשיו בלא"ה ל"ק מדר' יוחנן דאיהו לשיטתיה אזיל דס"ל בערכין כהני רבנן דרב הונא וה"נ אפי' למ"ד תרומה מדרבנן קאמרי וכו' ואינהו ס"ל דתרוייהו מדאורייתא והרמב"ם לא פסק כותיה בכל דנפק מענין דבריו בזה כדלעיל:

ואפילו נתונין ברומי. הרמב"ם לא זכר מזה כלום ובמרדכי ס"פ השולח והביאו הד"מ בחה"מ סי' ס"ז שכתב אפי' אין המלוה בעיר הדיינים אומר שלא בפניהם אני מוסר וכו' ונלמד מכאן:

הלכה ג

מי מודיע וכו'. בעל המאור ז"ל מביא לזה בריש פ"ק דר"ה וכתב ומכאן אנו למדין שכל טעות שהעדים מצויין לטעות בה נאמנים הם בעצמן על זה ואין בזה משום חוזר ומגיד וצריך בזה ב"ד גדול ולהחמיץ הדין ובגמ' דילן מצינו כיוצא בדבר הזה בההוא תברא דהוה חתים עליה ר' ירמיה בר אדא כדאיתא בפ' גט פשוט עכ"ל והר"ן שם בפ"ק דר"ה כתב על זה נראה מדבריו שהעדים נאמנין בכך אפי' בשכתב ידן יוצא ממקום אחר אבל הרמב"ן ז"ל כתב בפ' איזהו נשך דהאי ירושלמי בשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר קאי ומשום הכי נאמנין ואין כאן מקום להאריך בזה אבל ודאי כל טעותא דעבידי עדים למיטעי ביה לית ביה משום חוזר ומגיד כדמוכחא ההיא דפ' גט פשוט והארכתי בזה במקום אחר:

והתני פרוזבול בין מוקדם בין מאוחר כשר וכו'. הך ברייתא לא קיימא לדינא דהא במתני' סתם אמרו המאוחר פסול משמע דלגמרי הוא פסול וכן דעת כל הפוסקים והש"ס דפריך מהאי ברייתא לאו משום דדינא הכי אלא אליבא דר"ל דס"ל אף בשטר הדין כן פריך דהא מיהת שמעינן מהאי ברייתא דע"כ בשטר לאו דינא הכי אליבא דכולהו תנאי כמבואר בפנים ובענין עיקר הדין דשטרי המוקדמין לענין מאי הן פסולין ביארתי הכל לכל השיטות והדעות מתחלקות בפ"ק דמציעא בשמעתתא דמצא שט"ח ובהלכה הסמוכה ושם תמצא מתירוץ הקושיות לדעת רש"י והרמב"ם ומה שנלמד במקור הדין והשייך מהסוגיות בס"ד:

שטר שזמנו כתוב בשבת וכו'. הובא זה בבבלי פ' גט פשוט (דף קעא) ונשתנית במקצת מל' התוספתא ומיהו לדינא לפי המסקנא חדא היא דלכ"ע כשר הוא דתולין במאוחר ומה דסיים הכא אלא למ"ד פסול משום זיוף משמע דלר' יוסי דוקא בשטר מקוים הוא דתולין להכשירו ופשוט הוא דלעולם שטר מקוים בעינן והלכך סתם הרמב"ם דבריו בענין זה והטור בסי' מג מביא כן בשם בעל העיטור וכמבואר מהכא:

ורבי יוחנן אמר למלוה וכו'. דברי ר' יוחנן קיי"ל לדינא וכמבואר בבבלי פ' השולח וכן אין לו קרקע ולחייבין וכו' מלבד מה דפשיט הש"ס הכא דכותבין לאפוטרופוס על נכסי יתומין ולאשה על נכסי בעלה לא הוזכר והרא"ש ז"ל מביא שם להההיא דאשה על נכסי בעלה והרמב"ם לא כתב אלא כלישנא דמתני' ואפשר דהואיל ופשוט הוא וממילא הוא דנלמד:

הלכה ד

הלוה מן הגר וכו'. בטור סי' קכ"ז הובא דינא דמתני' וכפירש"י בקידושין (דף כב) דאם הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה הוא דאמרו רוח חכמים נוחה הימנו ואם שתיהן שלא בקדושה אין רוח חכמים נוחה הימנו ולישנא דמתני' דקתני שנתגיירו בניו עמו ק"ק לפי' זה והתוס' שם כתבו איפכא ואין להאריך והרמב"ם ז"ל לא זכר מדינא דמתני' בהדיא לא בהל' זכיה ומתנה שכתב שם בפ"ט גר שיש לו בן שאין הורתו בקדושה הואיל ואינו יורשו כמו שיתבאר במקומו וכו' ולא בפ"ו מהל' נחלות שביאר שם דין ירושת הגר שלאביו הגוי הוא יורש מדבריהם ולאביו הגר אינו יורש לא מד"ת ולא מד"ס כדאמרינן בקידושין ובלוה לגר לא כתב כלום כנראה ממסקנת הש"ס שם לחלק אימתי יחזור לבניו ואימתי לא יחזור ולא ראיתי למי שכתב בזה כלום:

הנותן עירבון טבעת לחבירו וכו'. הובא לכל זה בפ"ד דב"מ בהלכה ב' ושם ביארתי מה דשייך להאי דינא ומהיוצא מזה לדינים דקנין ולמי שפרע ומה שנלמד לשיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל תמצא הכל מבואר שם בס"ד:

אימתי אמרו המטלטלין נקנין במשיכה בר"ה וכו'. האי תוספתא לא קאי לדינא בענין דרכי הקנייה אלא כדמסיק בבבלי פ' הספינה (דף עו) וכן לקמן דאביי ורבא דאמרי תרווייהו מסירה קונה ברה"ר ובחצר שאינה של שניהם משיכה קונה בסימטא ובחצר שהיא של שניהם והגבהה קונה בכל מקום. וסיפא דהתוספתא הובאה שם (דף פה) לדינא ע"ש:

כאן בשהעמידו עמו וכו'. הכא הוי מצי לשנויי כדמשני לבסוף וי"ל דה"ק דמהאי ברייתא לא יכילנא לשנויי לך כאן בשהעמידו וכו' אבל לקושטא דמילתא בלא"ה לא קשיא

דהא רב גופי' לא פסק כן בהאי עובדא דמילתא אלא ודאי מה דנהג רב בנפשיה ממידת חסידות הוא דנהיג:

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא